

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BATHONEA ANTİK KENTİ MOZAIKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BATUHAN SAZAK

KOCAELİ 2022

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BATHONEA ANTİK KENTİ MOZAİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BATUHAN SAZAK

PROF. DR. ŞENGÜL AYDINGÜN

KOCAELİ 2022

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BATHONEA ANTİK KENTİ MOZAİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Batuhan SAZAK

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:

05.07.2022 / 20

KOCAELİ 2022

ÖNSÖZ

İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşmesinde, Prof. Dr. Şengül Aydıngün başkanlığında 2009 yılından itibaren sürdürülen arkeolojik kazı çalışmalarında önemli bir yerleşim alanı ortaya çıkarılmaktadır.

Arkeolojik kazılar neticesinde yerleşmede çeşitli mimari yapılar ortaya çıkarılmaktadır. Bu yapılardan tez konusunu da kapsayan sekizgen planlı, tabanı Opus Sectile mozaik kaplı bir yapının kazısı sürdürülmektedir. Yapının duvarlarının da tessera tarzı mozaiklerle kaplı olduğu anlaşılmıştır. Tez çalışması kapsamında bu yapıdaki mozaikli düzenlemeler detaylıca incelenip benzerleriyle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Böyle bir tez çalışmasının hazırlanmasına onay veren, 2015 yılından itibaren Bathonea Antik Liman Yerleşmesi Kazıları ekibine dâhil olmamı sağlayan, lisans-yüksek lisans dönemlerinde ve tezin hazırlanma sürecinde akademik anlamda, kazı çalışmaları süresince mesleki anlamda çok değerli katkıları ve destekler sağlayan Sayın Prof. Dr. Şengül Aydıngün hocama sonsuz teşekkürlerimi sunduğumu belirtmek isterim.

Tez çalışması süresince, çeşitli yönlerde çalışmaya önemli katkı sağlayan Bathonea Kazıları ekibinden çalışma arkadaşlarım olan meslektaşlarım Doktorant Ayberk Enez, Yüksek Arkeolog Sercan Öngen, Arkeolog Ahmet Bektaş ve Doktorant Evelina Kachynska ile Peyzaj Mimarı kardeşim Yesira Sazak'a teşekkürlerimi sunarım. Yine yüksek lisans dönemimde her türlü bilgi ve desteği sağlayan meslektaşım Arkeolog İmran Yalnız abime de teşekkür ederim. Ayrıca lisans ve yüksek lisans dönemleri süresince başta Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. Ayşe Tuba Ökse hocam olmak üzere bölümdeki tüm değerli hocalarıma akademik anlamda önemli katkıları için şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	VI
TABLO LİSTESİ.....	VII
GRAFİK LİSTESİ.....	VIII
RESİM LİSTESİ.....	IX
PLAN LİSTESİ	XIV
ÇİZİM LİSTESİ.....	XV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞMESİ.....	4
1.1. KONUM VE TARİHÇE.....	4
1.2. MİMARİ YAPILAR / ALANLAR	5
1.2.1. Sur içi Yapıları ve Su Yapıları (8. Alan).....	5
1.2.2. Küçük Liman ve Apsisli Yapı (22. 24. ve 25. Alan)	6
1.2.3. Büyük Liman ve Fener Yapıları (39. Alan)	7

İKİNCİ BÖLÜM

2. MOZAİK SANATI	8
2.1. MOZAİK KAVRAMI.....	8
2.2. MOZAİK YAPIMI	8
2.3. MOZAİK UYGULAMA TEKNİKLERİ.....	9
2.3.1. Opus Barbaricum.....	9
2.3.2. Opus Alexandrium.....	10
2.3.3. Opus Musivum	10
2.3.4. Opus Scutulatum.....	10
2.3.5. Opus Sectile	10
2.3.6. Opus Segmentatum.....	11
2.3.7. Opus Signinum	11
2.3.8. Opus Spicatum	11
2.3.9. Opus Tessallatum.....	11
2.3.10. Opus Vermiculatum.....	11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MOZAİK SANATININ TARİHSEL GELİŞİMİ	12
3.1. İLK ÇAĞLARDA MOZAİK SANATI	12
3.2. KLASİK VE HELLENİSTİK DÖNEM MOZAİK SANATI	13
3.3. ROMA DÖNEMİ MOZAİK SANATI	15
3.4. BİZANS DÖNEMİ MOZAİK SANATI	17

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BATHONEA ANTİK KENTİ MOZAİKLERİ	26
4.1. MOZAİKLERİN BULUNDUĞU YAPI	26
4.2. OPUS SECTİLE GEOMETRİK ZEMİN DÖŞEME	27
4.2.1. Eşkenar Dörtgen Kompozisyonları	28
4.2.2. Bitişik / Kesişen Sekizgenler Kompozisyonu	29
4.2.3. Çapraz Altıgenler Kompozisyonları	29
4.2.4. Düzgün Sekizgenler Kompozisyonu	30
4.2.5. Tanımsız Kompozisyon	31
4.3. OPUS SECTİLE PARÇALARIN TÜRLERİ VE KÖKENLERİ	31
4.4. TESSERA MOZAİKLER	33

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME	35
5.1. MOZAİKLİ YAPININ İŞLEVİ İLE TARİHLEMESİ	35
5.2. ZEMİN DÖŞEMEDE DÜZENLENMİŞ KOMPOZİSYONLARIN BENZER ÖRNEKLERİ	38
5.3. MOZAİK ZEMİN DÖŞEME PARÇALARININ KÖKEN VE İSTATİSTİKİ BİLGİLERİ	40
5.4. TESSERA MOZAİK PARÇALARI İLE RENKLERİNİN KULLANIM ÇEŞİTLERİ	41
SONUÇ	44
KAYNAKÇA	46
KATALOG	54
TABLolar	117
GRAFİKLER	125
RESİMLER	130
PLANLAR	160
ÇİZİMLER	162
ÖZGEÇMİŞ	165

ÖZET

İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Firuzköy Yarımadası üzerinde bulunan ve tarihi Konstantinopolis kentinin hinterlandında yer alan ilk çağdaki adının “Bathonea” olduğu düşünülen Antik Liman Yerleşmesinde, 2009 yılı Bakanlar Kurulu kararı ile kazılara başlanılmıştır.

Bathonea Antik Liman Yerleşmesinde arkeolojik kazı çalışmalarının başlangıcından itibaren sürdürülen çalışmalarda, MÖ 4. yüzyıl ile MS 11. yüzyıllar arasına tarihlenen mimari kalıntılar ortaya çıkarılmaktadır. Bu yapılar arasında kazının 8. Alanında sur-duvar sistemiyle çevrili bazilikal planlı dini yapı ile bu yapının güneyinde 30-40 m mesafede mozaik düzenlemelerin de içinde olduğu sekizgen planlı martyrion olarak tanımlanabilecek bir yapının kompleks bir birim oluşturacak şekilde yer aldığı anlaşılmıştır. Sekizgen planlı yapıdaki kazılarda, Opus Sectile tekniği ile yapılmış geometrik zemin döşeme ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanında yapının molozları arasında ele geçen bol miktarda renkli ve altın tessera parçalarının ise yapının duvarlarında veya kubbesinde yer alan bezemelere ait olduğu düşünülmektedir.

Erken Hristiyanlık dönemiyle birlikte bazilikal kiliseler ile martyrionların bir kompleks oluşturacak şekilde bir arada inşa edildikleri görülmektedir. Bathonea Antik Liman Yerleşmesindeki kompleks yapı grubunun da bu geleneği devam ettirdiği görülmektedir. MS 4. yüzyılda inşasına başlanan mozaikli yapının, MS 11. yüzyılda yaşanan bir deprem sonucu temeline kadar yıkılarak kullanılmaz hale geldiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bathonea Antik Liman Yerleşmesi, Martyrion, Mozaik, Opus Sectile, Tessera

ABSTRACT

Excavations were started with the decision of the Council of Ministers in 2009 in the Ancient Harbor Settlement, which is thought to be called “Bathonea” in the ancient times, located on the Firuzköy Peninsula of the Istanbul Küçükçekmece Lake Basin and located in the hinterland of the historical city of Constantinople.

Architectural remains dating from the 4th century BC to the 11th century AD have been unearthed in the studies carried out since the beginning of the archaeological excavations at the Bathonea Ancient Harbor Settlement. Among these structures, it was understood that there was a basilica planned religious building surrounded by the city-wall system in Area 8 of the excavation and an octagonal planned martyrion with mosaic arrangements at a distance of 30-40 m to the south of this structure, forming a complex unit. In the excavations in the octagonal planned structure, geometric flooring made with the Opus Sectile technique was unearthed. In addition, the abundant colored and golden tesserae fragments found among the rubble of the building are thought to belong to the decorations on the walls or dome of the building.

It is seen that with the early Christian period, basilica churches and martyrions were built together to form a complex. It is seen that the complex building group in Bathonea Ancient Harbor Settlement continues this tradition. It is understood that the mosaic structure, which was started to be built in the 4th century AD, became unusable after being demolished to its foundation as a result of an earthquake in the 11th century AD.

Keywords: Bathonea Ancient Harbor Settlement, Martyrion, Mosaic, Opus Sectile, Tessera

KISALTMALAR

cm	:	Santimetre
Dr.	:	Doktor
gr	:	Gram
kg	:	Kilogram
km	:	Kilometre
m	:	Metre
mm	:	Milimetre
MÖ	:	Milattan Önce
MS	:	Milattan Sonra
No	:	Numara
Prof.	:	Profesör
St.	:	Saint
s.	:	Sayfa
vd	:	Ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Bathonea Antik Liman Yerleşmesi'nde Bulunan Zemin Döşemede Kullanılan Parçaların Özellikleri

Tablo 2: Bathonea, 2020 Sezonu Tessera İstatistiki Bilgileri

Tablo 3: Bathonea, 2021 Sezonu Tessera İstatistiki Bilgileri

Tablo 4: Bathonea Antik Liman Yerleşmesi - Zemin Döşemede Düzenlenen Geometrik Kompozisyonların Farklı Bölge ve Yapılardaki Benzer Örnekleri - 1

Tablo 5: Bathonea Antik Liman Yerleşmesi - Zemin Döşemede Düzenlenen Geometrik Kompozisyonların Farklı Bölge ve Yapılardaki Benzer Örnekleri - 2

Tablo 6: Bathonea Antik Liman Yerleşmesi - Zemin Döşemede Düzenlenen Geometrik Kompozisyonların Farklı Bölge ve Yapılardaki Benzer Örnekleri - 3

Tablo 7: Bathonea Antik Liman Yerleşmesi - Zemin Döşemede Düzenlenen Geometrik Kompozisyonların Farklı Bölge ve Yapılardaki Benzer Örnekleri - 4

GRAFİK LİSTESİ

- Grafik 1:** Eşkenar Dörtgen Kompozisyonları, Kare Parçaların Dağılımı
- Grafik 2:** Eşkenar Dörtgen Kompozisyonları, Üçgen Parçaların Dağılımı
- Grafik 3:** Bitişik/Kesişen Sekizgen Kompozisyonu, Altıgen Parçaların Dağılımı
- Grafik 4:** Bitişik/Kesişen Sekizgen Kompozisyonu, Kare Parçaların Dağılımı
- Grafik 5:** Çapraz Altıgenler (Davut Yıldızı) Kompozisyonları, Altıgen Parçaların Dağılımı
- Grafik 6:** Çapraz Altıgenler (Davut Yıldızı) Kompozisyonları, Üçgen Parçaların Dağılımı
- Grafik 7:** Düzgün Sekizgenler Kompozisyonu, Sekizgen Parçaların Dağılımı
- Grafik 8:** Düzgün Sekizgenler Kompozisyonu, Kare Parçaların Dağılımı
- Grafik 9:** Düzgün Sekizgenler Kompozisyonu, Üçgen Parçaların Dağılımı

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Bathonea Kazı Çalışmalarının Yapıldığı Firüzköy Yarımadası (Kazı Arşivi)

Resim 2: Bathonea, Sarnıç Yapısı (Kazı Arşivi)

Resim 3: Bathonea, Su Tünelleri (Kazı Arşivi)

Resim 4: Bathonea, 24.-25. Alanlarda Yer Alan Küçük Liman (Kazı Arşivi)

Resim 5: Bathonea, 24. Alanda Yer Alan Apsisli Yapı (Kazı Arşivi)

Resim 6: Mozaik Harç Tabakası

(https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/mosaicglossary.pdf)

Resim 7: Yozgat Uşaklıhöyük'ten Çakıl Taşı Mozaik Örneği

(<https://arkeofili.com/dunyada-bilinen-en-eski-mozaik-yozgatta-bulunmus-olabilir/>)

Resim 8: Diyarbakır, Çayönü'nden Terrazo Taban Örneği

(<https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/dunya-uygarlik-tarihine-isik-tutan-hoyuk-cayonu/0>)

Resim 9: Uruk IV - C Tapınağı Mozaïği (Üstüner, 2002: Res. 2)

Resim 10: Ur - Nikhursag Tapınağı Mozaikli Sütunlar (Prof. Dr. Ayşe Tuba Ökse Ders Notları)

Resim 11: Gordion Antik Kenti'nden Mozaik Örneği

(<https://www.penn.museum/sites/expedition/early-mosaics-at-gordion/>)

Resim 12: Olynthus Antik Kenti'nden Mozaik Örneği

(<https://rfreed.wordpress.com/2009/07/30/tough-life/olynthus-mosaic/>)

Resim 13: Pella Antik Kenti'nden Geyik Avı Mozaïği

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Deer_hunt_mosaic_from_Pella.jpg)

Resim 14: İtalya, Ganymede Evi Zeus Mozaïği

(https://app.antiquitiesinc.com/items/view/2278/Ancient_Roman_Zeus_and_Ganymede_Mosaic.html)

Resim 15: Thmuis Antik Kenti'nden Opus Vermicalatum Mozaik Örneği

(http://www.coinsofromanegypt.org/html/library/mosaics/port_mosaic.html)

Resim 16: Yunanistan, Delos - Dionysos Mozaïği (<https://ancient-greece.org/museum/delos.html>)

Resim 17: Pompeii Antik Kenti'nden Köpeğe Dikkat Mozaïği

(<https://www.worldhistory.org/image/12746/cave-canem-dog-mosaic/>)

Resim 18: İtalya, Ostia'dan Zemin Döşeme Örneği

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Domus_di_Amore_e_Psiche_Ostia_Antica_2006-09-08_n4.jpg)

Resim 19: Antiocheia'dan Mevsimler Mozaïği

(<https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/bir-kent/antakya-mozaiklari>)

Resim 20: Kybra Antik Kenti'nden Opus Spicatum Döşeme Örneği (Özüdoğru, 2018: Fig. 18)

Resim 21: Paphlagonia Hadrianapolisi Kilise A Yapısı Zemin Mozaik Örneği (Patacı vd 2012: Res. 2)

Resim 22: İtalya, St. Pudenziana Kilisesi'nden İsa Mozaïği Örneği (<https://roma-nonpertutti.com/en/article/268/church-of-santa-pudenziana-an-encounter-with-the-art-of-late-antiquity#main-image-4>)

Resim 23: İtalya, St. Maria Maggiore Kilisesi'nden İsa'nın Mabede Takdimi Sahnesi (Key ve İnanan, 2020: Res. 1a)

Resim 24: İtalya, St Vitale Kilisesi'nden İmparator Justinianus'un Bağış Sahnesi (https://tr.wikipedia.org/wiki/San_Vitale_Kilisesi#/media/Dosya:Meister_von_San_Vitale_in_Ravenna_003.jpg)

Resim 25: İtalya, St Vitale Kilisesi'nden Theodora'nın Bağış Sahnesi (https://tr.wikipedia.org/wiki/San_Vitale_Kilisesi#/media/Dosya:Meister_von_San_Vitale_in_Ravenna_006.jpg)

Resim 26: İstanbul, Theotokos Kyriotissa Kilisesi'nden (Kalenderhane Camii) İsa'nın Mabede Takdimi Sahnesi (Key ve İnanan, 2020: Res. 2)

Resim 27: İstanbul, Hagia Sophia Kilisesi'nden (Ayasofya Camii) Meryem ve Çocuk İsa Sahnesi (<https://arkeopolis.com/ayasofya-muzesinde-bulunan-bes-mozaik/>)

Resim 28: Mısır, St. Catherine Manastırı'ndan İsa, Musa ve İlyas Peygamberlerin Sahnesi (<https://www.europeanheritageawards.eu/winners/collaborative-conservation-apse-mosaic-transfiguration-basilica-st-catherines-monastery/>)

Resim 29: İstanbul, Hagia Eirene Kilisesi'nden İkonaklast Dönemi Haç Örneği (<http://www.sanattarihiplatformu.com/ikonoklast-donem-ve-hagia-eirene-aya-irini-nin-kutsal-haci346.html>)

Resim 30: İznik, Koimesis Kilisesi'nden Farklı Mozaik Evrelerine Gösteren Örnek (Güngördü, 2019: Res. 4)

Resim 31: Yunanistan, Daphni Manastırı'ndan Pantokrator İsa Betimi (https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Christ_Pantocrator_Daphni_Monastery.jpg)

Resim 32: Yunanistan, Daphni Manastırı'ndan İsa'nın Vaftiz Sahnesi (<https://www.smarttravelapp.com/poi/8859/Daphni-Monastery-.html>)

Resim 33: Yunanistan, Nea Moni Manastırı'nda Anastasis Mozaïği (Ousterhout, 1992: Fig. 23).

Resim 34: İstanbul, Lips Manastırı'ndan (Fenari İsa Camii) Azize Eudokia İkonasının Örneği (https://www.wikiwand.com/tr/Fenari_İsa_Camii)

Resim 35: İstanbul, Khora Kilisesi'nden (Kariye Camii) İsa'nın Sağır ve Dilsiz Genci İyileştirme Sahnesi (Yılmaz, 2016: Res. 7)

Resim 36: İstanbul, Khora Kilisesi'nden (Kariye Camii) İsa'nın Bir Köyün Hastalarını İyileştirme Sahnesi (Yılmaz, 2016: Res. 9)

Resim 37: Bathonea, Bazilikal Planlı Yapı (Kazı Arşivi)

Resim 38: Bathonea, Çokgen Planlı Yapı (Kazı Arşivi)

Resim 39: Bathonea, Sur-Duvar Siteminden Kalıntı (Kazı Arşivi)

Resim 40: Bathonea, Ana Mezar Odası (Kazı Arşivi)

Resim 41: Bathonea, Ana Mezar Odasına Yönelmiş Mezar Örneği (Kazı Arşivi)

Resim 42: Bathonea, Çokgen Planlı Yapıdan Opus Sectile Zemin Döşeme (Kazı Arşivi)

Resim 43: Bathonea, Çokgen Planlı Yapıdan Opus Sectile Zemin Döşeme (Kazı Arşivi)

Resim 44: Bathonea, Çokgen Planlı Yapıdan Altın Varaklı Cam Tessera Parçaları (Kazı Arşivi)

Resim 45: Bathonea, Çokgen Planlı Yapıdan Renkli Tessera Parçaları (Kazı Arşivi)

Resim 46: Bathonea, Çokgen Planlı Yapının Nişleri Arasında Bulunan İskelet (Kazı Arşivi)

Resim 47: Bathonea, Opus Sectile Döşeme, Bitişik / Kesişen Sekizgenler Kompozisyonu (Kazı Arşivi)

Resim 48: Bathonea, Opus Sectile Döşeme, Kuzeybatı Yönü Çapraz Altıgenler Kompozisyonu (Kazı Arşivi)

Resim 49: Bathonea, Opus Sectile Döşeme, Batı Yönü Çapraz Altıgenler Kompozisyonu (Kazı Arşivi)

Resim 50: Bathonea, Opus Sectile Döşeme, Düzgün Sekizgenler Kompozisyonu (Kazı Arşivi)

Resim 51: Bathonea, Çokgen Planlı Yapı, Ana Mezar Odasına Yönelen Opus Sectile Zemin Döşeme (Kazı Arşivi)

Resim 52: Olympos Piskoposluk Kilisesi'nden Eşkenar Dörtgen Düzenlemesi (Sertel, 2017: Şek. 40)

Resim 53: Phrygia Hierapolisi'nden Eşkenar Dörtgen Düzenlemler (D'andria, 2020: Fig. 10)

Resim 54: Bursa, Orhangazi Türbesi'nden Eşkenar Dörtgen Düzenlemeler (Demiriz, 2002: s. 23)

Resim 55: Yakacık, Bizins Kilisesi'nden Eşkenar Dörtgen Düzenlemeler (Demiriz, 2002: s. 75)

Resim 56: Yunanistan, Hosios Lukas Manastırı'ndan Eşkenar Dörtgen Düzenlemeler (Guidobaldi, 2009: Fig. 23)

Resim 57: Demre, St. Nikolas Kilisesi'nden Eşkenar Dörtgen Düzenlemeler (Demiriz, 2002: s. 27)

Resim 58: İznik, Koimesis Kilisesi'nden Eşkenar Dörtgen Düzenlemeler (Demiriz, 2002: s. 99)

Resim 59: İtalya, Santa Maria Assunta Bazilikası'ndan Eşkenar Dörtgen Düzenlemeler (Laurea, 2018: Fig. 23)

Resim 60: İtalya, Santa Maria e Donato Bazilikası'ndan Eşkenar Dörtgen Düzenlemeler (Laurea, 2018: Fig. 142)

Resim 61: İtalya, Santa Maria Antiqua Bazilikası'ndan Eşkenar Dörtgen Düzenlemeler (Laurea, 2018: Fig. 179)

Resim 62: İtalya, Santa Maria in Cosmedin Bazilikası'ndan Eşkenar Dörtgen Düzenlemeler (Laurea, 2018: Fig. 212)

Resim 63: Kıbrıs, Salamis Gymnaziumu'ndan Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenlemeler (Sabır, 2004: Res. 10)

Resim 64: Kıbrıs, Aziz Philon Bazilikası'ndan Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenlemeler (Sabır, 2004: Res. 106)

Resim 65: Çanakkale, Apollon Smintheion Kutsal Alanından Sekizgen Parça (Şener, 2020: s. 33)

Resim 66: Denizli, Laodikeia Merkez Kilisesi'nden Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenlemeler (Şimşek ve Bayram, 2014: Res. 9)

Resim 67: Muğla, Stratonikeia Gymnasion Propylon Kilisesi'nde Görülen Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenleme (Yaşar ve Söğüt, 2019: Fig. 3)

Resim 68: Tarsus, Roma Hamamı'ndan Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenleme (Adıbelli, 2020: Res. 3)

Resim 69: Sagalassos Antik Kenti'ndeki Frigidarium-1 Yapısında Görülen Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenleme (Waelkens, 2008: Fig. 264)

Resim 70: Mersin, Kız Kalesi'ndeki Kilise Tabanından Sekizgen Parça (Küçük, 2012: Res. 10)

Resim 71: Mersin, Elaiussa Sebaste'den Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenleme (Özyıldırım ve Yeğin, 2017: Lev. 4a)

Resim 72: Yunanistan, Hosios Lukas Manastırı'ndan Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenlemeler (Guidobaldi, 2009: Fig. 23)

Resim 73: İznik, Hagia Sophia Kilisesi'nden Sekizgen Düzenleme (Demiriz, 2002: s. 93)

Resim 74: İtalya, Santa Maria Assunta Bazilikası'ndan Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenlemeler (Laurea, 2018: Fig. 33)

Resim 75: İtalya, Museo del Bazilikası'ndan Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenleme (Laurea, 2018: Fig. 58)

Resim 76: İtalya, San Marco Bazilikası'ndan Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenlemeler (Laurea, 2018: Fig. 71)

Resim 77: Ankara, Ulus Kazılarında Çapraz Altıgen (Davut Yıldızı) Düzenlemeler (Kadıoğlu, 1997: Res. 3)

Resim 78: Antalya, Olympos Piskoposluk Kilisesi'nden Çapraz Altıgen (Davut Yıldızı) Düzenleme (Evcim ve Öztaşkın, 2019: Fig. 20-c)

Resim 79: Mersin, Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nden Çapraz Altıgen (Davut Yıldızı) Düzenleme (Özyıldırım ve Yeğin, 2017: Lev. 7)

Resim 80: Mersin, Elaiussa Sebaste'deki Hamam A Yapısından Çapraz Altıgen (Davut Yıldızı) Düzenlemeler (Patacı, 2012: Res. 25)

Resim 81: Sarayburnu'nda Mangana Kompleksinden Çapraz Altıgen (Davut Yıldızı) Düzenleme (Guidobaldi, 2009: Fig. 35)

Resim 82: Trabzon, Panagia Chrysokephalos Kilisesi'nden (Ortahisar Camii) Çapraz Altıgen (Davut Yıldızı) Düzenleme (Özgümüş ve Yavuz, 2020: Res. 25b)

Resim 83: İtalya, Montecassino Manastırı'ndan Çapraz Altıgen (Davut Yıldızı) Düzenleme (Laurea, 2018: Fig. 170)

Resim 84: Kıbrıs, Camponepetra Bazilikası'ndan Sekizgen Düzenleme (Sabır, 2004: Res. 110)

Resim 85: Denizli, Tripolis Kazılarında Sekizgen Düzenleme (Duman, 2019: Res. 6)

Resim 86: Denizli, Laodikeia Merkez Kilisesi'nden Sekizgen Düzenlemeler (Şimşek ve Bayram, 2014: Res. 10)

Resim 87: Tarsus, Roma Hamamı'ndan Sekizgen Düzenlemeler (Adıbelli, 2020: Res. 3)

Resim 88: Ankara, Ulus Kazılarında Sekizgen Düzenlemeler (Kadıoğlu, 1997: Res. 10a)

Resim 89: İstanbul, Küçükalya Kilise Kalıntısından Sekizgen Düzenleme (Ricci, 2004: s. 211)

Resim 90: Salamis Antik Kenti Rona Hamamından Sekizgen Düzenleme (Coşkun, 2004: Lev. 8)

PLAN LİSTESİ

Plan 1: Bathonea Antik Liman Yerleşmesi Kazı Alanı Ana Planı (Kazı Arşivi)

Plan 2: Bathonea, 8. Alanda Yer Alan Bazilikal Yapı Planı (Kazı Arşivi)

Plan 3: Bathonea, 8. Alanda Yer Alan Çokgen Yapı Planı (Kazı Arşivi)

Plan 4: Bathonea, Sarnıç Yapısı Planı (Kazı Arşivi)

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1: Sur-Duvar Sistemi Çizim Örneği (Kazı Arşivi)

Çizim 2: Trabzon, Sancta Sophia Kilisesi'nden (Trabzon Ayasofya Camii) Eşkenar Dörtgen Düzenlemler (Demiriz, 2002: s. 110)

Çizim 3: İznik, Hagia Sophia Kilisesi'nden Eşkenar Dörtgen Düzenlemeler (Demiriz, 2002: s. 87)

Çizim 4: Manisa, Sardes Hamam-Gymnasium Kompleksindeki Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenlemeler (Patacı, 2012: Çiz. 8)

Çizim 5: Kıbrıs, Soli Bazilikası'ndan Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenlemeler (Çizim 7)

Çizim 6: Hebdemon'dan (Bakırköy) Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenleme (Demiriz, 2002: s. 70)

Çizim 7: Kıbrıs, Salamis Antik Kenti Roma Hamamından Bitişik/Kesişen Sekizgen Düzenleme (Coşkun, 2004: s. 122)

Çizim 8: Hebdemon'dan (Bakırköy) Çapraz Altıgen (Davut Yıldızı) Düzenleme (Demiriz, 2002: s. 70)

Çizim 9: Denizli, Hierapolis, Aziz Philippus Kilisesi'ndeki Hamam Yapısından Sekizgen Düzenleme (D'andria, 2020: Fig. 9)

Çizim 10: Hebdemon'dan (Bakırköy) Sekizgen Düzenleme (Demiriz, 2002: s. 70)

GİRİŞ

İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası, Firuzköy Yarımadası üzerinde bulunan ve ilk çağdaki adının “Bathonea” olduğu düşünülen Antik Liman Yerleşmesi, 2007-2009 yılları arasında yürütülen yüzey araştırmaları sonucunda tespit edilmiş ve 2009 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile kazılara başlanılmıştır (Aydıngün, 2017: s. 2).

Bathonea Antik Liman Yerleşmesinde arkeolojik kazı çalışmalarının başlangıcından itibaren sürdürülen çalışmalarda MÖ 4. yüzyıl ile MS 11. yüzyıllar arasına tarihlenen mimari kalıntılar ortaya çıkarılmaktadır. Bu yapılar arasında kazının 8. Alanında sur-duvar sistemiyle çevrili bazilikal planlı dini yapı ile bu yapının güneyinde 30-40 m mesafede mozaik düzenlemelerin de içinde olduğu sekizgen planlı martyrion olarak tanımlanabilecek bir yapının, kompleks bir birim oluşturacak şekilde yer aldığı anlaşılmıştır. Sekizgen planlı yapıdaki kazılarda, Opus Sectile tekniği ile yapılmış geometrik zemin döşeme ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanında yapının molozları arasında ele geçen bol miktarda renkli ve altın tessera parçalarının ise yapının duvarlarında veya kubbesinde yer alan bezemelere ait olduğu düşünülmektedir.

İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşmesinde sürdürülen kazı çalışmalarında ortaya çıkartılan ve martyrion olduğu düşünülen sekizgen planlı yapı ile mozaikleri bu tez çalışmasının temelini oluşturmaktadır.

Bathonea Antik Liman Yerleşmesindeki kazı çalışmaları neticesinde 3 ayrı alanda mimari kalıntılar ortaya çıkmıştır. 8. Alanda; Büyük Sarnıç, Kıyı Teras Duvarları, Bazilikal Planlı Yapı ve Sekizgen Planlı Mozaikli Yapı; 22.24. ve 25. Alanlarda; Küçük Liman adı verilen taş döşeli iskele, Apsisli Yapı, Meydan ve Osmanlı Çiftlik Evleri; 39. Alanda ise antik fener kalıntılarının olduğu Büyük Liman bulunmaktadır.

Bathonea Antik Liman Yerleşmesi kazılarının boyutları büyüdükçe yerleşmede farklı dönemlerde yaşanmış sosyal olaylar ve bunların ortaya koydukları verilerin yorumlanabilmesi için pek çok soru oluşmaktadır. Büyük çaplı uluslararası bir ekip tarafından yürütülen kazılarda yapıların ve malzemenin bilimsel tanımları ve analizlerinin incelenmesi, değerlendirilmesi ve yayına hazırlanması

alışmaları sürmektedir. Bu nedenle kazı alanındaki yapıların tek tek detaylı çalışması yapılırken sekizgen planlı ve martyrion olabileceği düşünülen mozaikli yapının da bu soruların bir kısmına cevap verebilmesi amacıyla bir yüksek lisans tezi kapsamında detaylı çalışılmasına karar verilmiştir.

Mozaikli yapıda bulunan zemin döşemenin tarihlemesinin yapılması, döşemenin tekniğinin, motif ile kompozisyonlarının anlaşılması, kullanılan doğal taş türlerinin özelliklerinin ve buna göre dağılımlarının belirlenmesi, benzer teknikte düzenlenen benzer kompozisyonlara sahip mozaik zemin döşemelerin farklı arkeolojik merkezlerdeki örnekleriyle karşılaştırılması tezin temel amacını oluşturmaktadır. Yine ele geçen tessera parçaların renk çeşitlerine göre yakın dini yapılardaki örneklerin incelenmesi ve bu yapıda betimlendiği düşünülen mozaik sahnelerle ilgili çıkarımlarda bulunulması amaçlanmıştır. Ayrıca mozaikli yapı ile ilgili birçok yönden değerlendirmeler yapılmıştır. Yapının tarihlemesi ve yapıdaki sosyal yaşamı algılayabilmek için yapı ve çevresinde ele geçen seramik ve küçük buluntular ile yapı içi ve dışına gömülmüş olan bireylerin buluntu durumları da bu tezde değerlendirilmiştir.

Tezin kapsamı içerisinde, yapıda dağınık halde ele geçen ve kazı evi depolarında korunan döşeme parçalarının fotoğrafları çekilmiş, ölçüleri alınmış ve dijital çizimleri yapılarak kataloglandırılmıştır. Yine kazı evi depolarında korunan tessera parçalarının fotoğrafları çekilmiş, çeşitli istatistikî bilgileri hesaplanmış, hassas ağırlık ölçümleri yapılmış ve bu çalışmalar tezde yansıtılmaya çalışılmıştır.

Tezin hazırlanması süresince yapılan çalışmalar sırasında zemin döşemenin, tessera parçalarının ve yapının tüm değerlendirmeleri; yayın tarama çalışması, kütüphaneler, kazı evi kütüphanesi, evrimii arşivler ve kazı arşivi gibi ortamlar kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Tezin içeriği; Bathonea Antik Liman Yerleşmesinde sürdürülen arkeolojik kazı çalışmaları hakkında bilgiler verilmesi ile başlamakta ardından genel bir mozaik sanatına bakış ile ikinci bölüm sonlanmaktadır. nce bölümle birlikte mozaik sanatının tarihsel süreci ve gelişimi hakkında bilgiler verilmiştir. Dördüncü ve ana bölümde ise Bathonea Antik Liman Yerleşmesindeki mozaikli yapı, zemin döşeme ve tessera parçaları hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Değerlendirme bölümü ile

bu bilgiler, çeşitli yönler ile benzer örneklı diğerk arkeolojik merkezler ve mozaik buluntularıyla birlikte değerkendirilip yorumlanmıştır. Son bölümde ise tüm bu çalışmalar ile ilgili genel bir sonuç değerkendirmesi yapılmıştır. Tez çalışması, kaynakça, kısaltmalar, tablolar, grafikler, resimler, planlar, çizimler ve özgeçmişin bulunduğu ekler bölümleriyle tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞMESİ

1.1. KONUM VE TARİHÇE

Bathonea Antik Liman Yerleşmesinin yer aldığı Küçükçekmece Gölü ve havzası, Türkiye'nin kuzeybatısında, İstanbul'un Avrupa yakasında, şehir merkezinin yaklaşık 15 km batısında, Küçükçekmece ve Avcılar ilçeleri sınırları arasında yer almaktadır. Gölün kuzeyinden TEM otoyolu, güneyinden ise D-100 otoyolu geçmektedir. Kuzey kısmında Sazlıdere havzası, doğu ve batı kısımlarında Menekşedere ve Ispartakule havzalarıyla çevrili olan gölün güneydoğu tarafında ise Marmara Denizi bağlantısı bulunmaktadır.

Coğrafi terminolojide lagün gölü olarak tanımlanan Küçükçekmece Gölü, son buzul döneminde denizlerdeki su seviyesinin yükselmesiyle ilk olarak bir koy haline gelmiştir (Ön vd 2012: s. 134). Sonraki süreçte ise alüvyonların oluşturduğu bir kıyı oku ile kapanarak göl özelliği kazanmıştır (Hoşgören, 1994: s. 28). Bu özelliğin kazanılmasında Nakkaşdere, Eşkinöz ve Sazlıdere gibi akarsuların taşıdığı malzemeler etkili olmuştur (Ertek ve Kaya, 2017: s. 96). Gölü besleyen akarsular sayesinde deniz ile göl tamamen ayrılmamıştır. Menekşe kanalıyla göl ile deniz birbirine bağlı bulunmaktadır. Gölün kıyı şerit uzunluğu 25 km'dir. Kazı çalışmalarının sürdürüldüğü Avcılar ilçe sınırları içerisinde kalan Firuzköy Yarımadası'nın ise göl üzerindeki kıyı uzunluğu yaklaşık 6 km'dir. Bu yarımada Sazlıdere ve Eşkinöz akarsularının göl ile birleştiği noktalar arasında konumlanmaktadır.

Göl havzasının çevresindeki arkeolojik araştırmalara bakıldığında, gölün doğusunda Küçükçekmece'de yer alan, 1940'lı yıllarda yapılan çalışmalarla Rhegion kazılarında birçok yapı grubunun (saray ve hamam kalıntıları) ortaya çıkarıldığı belirtilmiştir (Ogan ve Mansel, 1942: s. 13). Gölün kuzeybatısında ise Sazlıdere mevkiinde yer alan Yarımburgaz Mağarası'nda, 1964-1965 ile 1980'li yıllarda çalışmalar yapılmış (Özdoğan, 1987: s. 323), bölgenin ülkemizin tarihlenmesi gerçekleştirilmiş en eski yerleşim yeri olduğu belirtilmiştir (Arsebük, 1996: s. 39).

2007 yılında İstanbul Tarihöncesi Araştırmaları kapsamında Küçükçekmece Göl Havzasında yer alan Firuzköy Yarımadası (Resim 1) üzerinde, Kocaeli Üniversitesi'nden Prof. Dr. Şengül Aydıngün başkanlığında yürütülen yüzey araştırmalarında tespit edilen Üst Paleolitik Çağ'a ait taş aletler ile Neolitik Çağ'a tarihlendirilen pişmiş toprak buluntular (Aydıngün, 2007: s. 15), bölgedeki kültür tarihine tekrardan dikkatlerin çevrilmesine olanak sağlamıştır. Küçük buluntularla birlikte yarımada'nın kıyı şeridinde mimari plastik parçalar tespit edilmiş ve yerleşimin antik çağ ile olan ilişkisi değerlendirilmeye başlanmıştır. Yerleşimin adı, işlevi ve önemi konusunda farklı fikirler ortaya çıkmıştır. Prof. Dr. Şengül Aydıngün tarafından bu yerleşimin Byzantion'a bağlı Bathonea Phylesi olduğu öngörülmektedir (Aydıngün, 2017: s. 74). Ayrıca bu bölgenin Rheigon'a bağlı bir yerleşim olabileceği fikri de dile getirilmiştir (Tekin, 2017: s. 106). Bir başka görüş ise Melantias isimli bir sarayın yeri olabileceği yönündedir (Sayar, 2017: s. 112).

Firuzköy Yarımadası üzerinde yapılan yüzey araştırmaları, Bakanlar Kurulu kararı ile 2009 yılında kazıya dönüştürülmüştür (Aydıngün, 2017: s. 2). Çalışmalar, yüzey araştırmasından elde edilen bilgiler ışığında, yarımada üzerinde 3 farklı bölgede sürdürülmektedir. Yapılan harita çalışmaları doğrultusunda yarımada 42 bölgeye ayrılmıştır. Karada yürütülen çalışmaların yanı sıra kıyıda yer alan ve su altında kalan mimarinin belgelenebilmesi için su altı araştırmaları da yürütülmektedir (Aydıngün vd 2011: s. 438).

1.2. MİMARİ YAPILAR / ALANLAR

Kazı çalışmalarının sürdürüldüğü Firuzköy Yarımadası, yaklaşık 4 km uzunluğa ve 2 km genişliğe sahiptir. Bu denli geniş bir alan üzerinde yapılan araştırmalarda kazılar temel olarak 3 ayrı bölge üzerinde yoğunlaşmaktadır (Plan 1).

1.2.1. Sur içi Yapıları ve Su Yapıları (8. Alan)

Firuzköy Yarımadası'nın kuzey doğusunda yer alan kazı alanı, yaklaşık 400 m'lik bir duvar ile çevrelenmiştir. Duvarın korunabilmiş olan en yüksek noktası 8 metre olup duvarın bazı bölümlerinin ise toprak altı seviyesine indiği ve duvarın göl kıyısına kadar uzandığı saptanmıştır. Alanın içerisinde bazilikal planlı bir yapı ortaya

çıkarılmıştır (Yeşilirmak, 2017: s. 145) (Plan 2). Yapıda, deprem ve yangın tabakaları saptanmıştır. Yapının işlev yönünden tanımlanması için ise kazı çalışmalarının nihayete erdirilmesi beklenmektedir. Bununla beraber yapıda birkaç farklı yapı katı bulunması, dinsel mimari plastik eserleri barındırması, su kemeri ve künk hattının ortaya çıkması, üretim ve ticari faaliyetler ile ilgili çok sayıda pişmiş topraktan kap ve küçük buluntuların ele geçmesi, yerleşimin önemini ortaya koyan bir alan olduğunu göstermektedir.

Yine alanda yapılan kazılar sonucu geometrik zemin döşemesine sahip, renkli taş ve camlardan (tessera) oluşturulmuş kubbe veya duvar mozaiklerinin içinde olduğu merkezi planlı çokgen formda bir yapı ortaya çıkarılmıştır (Plan 3). Yapı, bir deprem sonrası yıkılıp işlevsiz hale geldikten sonra mezarlık alanı olarak kullanılmıştır. Bu alanda yürütülen kazı çalışmalarında çok sayıda küçük buluntu ele geçmiş ve bu durum ölü gömme gelenekleri ile ilgili önemli veriler sağlamıştır.

Sur içi yapılarının 100 m batısında 70,2 x 18,1 m boyutlarında, 3,5 m korunmuş duvar yüksekliğine sahip anıtsal bir sarnıç ortaya çıkarılmıştır (Altuğ, 2017: s. 182) (Resim 2, Plan 4). Sarnıcın taban ve duvarındaki su geçirmez harç, korunmuş durumda bulunmaktadır. Sarnıcın yapım sürecinde duvarlarında kullanılan damgalı tuğlalar yapıyı inşa eden otorite hakkında bilgi vermektedir (Sayar, 2015: s. 190). Ayrıca sarnıca su sağlayan taş ve tuğla örgülü tünellerin varlığı (Resim 3) tespit edilmiş, günümüzde de işlevsel olarak çalışmaya devam ettiği görülmüştür (Eğilmez vd 2017: s. 195).

1.2.2. Küçük Liman ve Apsisli Yapı (22. 24. ve 25. Alan)

Yarımadanın doğu kıyısında, kesme taş bloklar ile oluşturulmuş Küçük Liman adı verilen bir iskele bulunmaktadır (24. ve 25. Alan) (Resim 4). Alanın doğu ve batı yönünde, göl kenarında, üst üste harçsız taş sıralarının kıyıya paralel uzandığı görülmektedir. İskelenin yanında kıyı hattında (22. Alan) çeşitli mimari parçalar da ele geçmiştir (Aydingün, 2017: s. 6). Bu iskeleden karaya doğru batı yönde ilerletilen çalışmalarında 3,85 m genişliğinde taş döşeli antik bir yol tespit edilmiştir. Yaklaşık 100 m iskeleden yukarıya doğru devam eden yol dik açıyla keskin bir şekilde sola dönmekte, meydan ve Osmanlı çiftlik evlerine doğru yönelmektedir.

Küçük Liman'ın yukarısındaki alanda, yüzeyde görülen kalıntılar nedeniyle başlatılan kazı çalışmalarında, apsisli bir yapı ortaya çıkarılmıştır (Aydingün, 2017: s. 6) (Resim 5, Plan 5). Yapının apsis kısmı 8 m genişliğindedir. 24. Alanda bulunan apsisli yapının, bütünlüğünü kaybedip işlevini yitirdikten sonra üzerine defin yapıldığı anlaşılan mezarlar tespit edilmiştir. Ayrıca havalandırma bacaları ile bu yapıya temiz su sağlayan tüneller de gözlemlenmiştir.

1.2.3. Büyük Liman ve Fener Yapıları (39. Alan)

Firuzköy Yarımadası'nın en güney ucunda genişlikleri 1 ila 1,5 m arasında değişen teras duvarları ve göle doğru uzanan üçgen formlu taşlar ile döşenmiş bir yapı tespit edilmiştir. Bu mimari düzen, bir liman yapısını oluşturmaktadır. Bu yapının güneyinde ise su seviyesinin altında yıkık durumdaki blokların bir fenere ait olduğu saptanmıştır (Aydingün vd 2017: s. 439).

İKİNCİ BÖLÜM

2. MOZAİK SANATI

2.1. MOZAİK KAVRAMI

Eski Yunanca’da “abakiskoi”, adıyla bilinen mozaik için Osmanlılar “fuseyfisa” sözcüğünü kullanmışlardır (Ogan ve Mirmiroğlu, 1955: s. 10). Latince “musivum opus”, Fransızca’da ise “mosaique” olarak kullanılmaktadır (Ling, 1998: s. 6).

Mozağin; çeşitli renklerde doğal çakıl taşların, cam, çini, metal ya da deniz kabuklarının bir desen oluşturacak biçimde yan yana getirilmesi ile yapılan döşeme, duvar ve tavan kaplaması olduğu belirtilmiştir (Genç, 1994: s. 87). Diğer bazı mozaik tanımlamalarında ise yapıların tavan, duvar ve zeminini örten, farklı renklerdeki küçük boyutlu taş, pişmiş toprak ve cam parçalarının yan yana getirilmesi ile gerçekleştirilen bir tasvir sanatı olduğu belirtilmiştir (Ekincioğlu vd 2018: s. 5).

2.2. MOZAİK YAPIMI

Mozaik yapımının ilk aşaması, yapılması planlanan mozaik için alanın tespiti, tesviyesi ve duvar-taban üzerindeki sınırların belirlenmesi ile başlamaktadır. Mozaik yapımı çeşitli tabakalardan oluşmaktadır (Resim 6). Mozağin oluşumu sürecinde Statumen, Rudus, Nucleus ve en üstte Tessera taneleriyle sonlanan bir tabakalanma görülmektedir. Bu tabakalardan en altta bulunan Statumen tabakasıdır. Bu tabaka, yumruk büyüklüğünde olan taşların dikey bir şekilde yerleştirilmesi ve aralarına yalıtım sağlamak amacıyla farklı boyutlarda seramik kırıklarının eklenmesi ile oluşturulmaktadır. Bu tabakanın üzerine dörtte üçü çakıldan geri kalan kısmı kum, kireç ve kalkerden oluşan kaba bir harcın dökülmesiyle ikinci tabaka olan Rudus tabakası oluşturulmaktadır. Zemin tokmaklar yardımıyla dövülerek iyice sıkılaştırılır ve ince bir harç dökülerek üçüncü tabaka olan Nucleus tabakası oluşturulmaktadır (Vitruvius, 1990: s. 143). İçinde tessera parçalarının ve yüzde yetmiş beşinin kiremit olduğu yatak harcı olan tabakanın üzerine kâğıt ya da bezler yerleştirilmektedir.

Mozaik taşlarının harç üzerine kaydırılması veya tersten yapıştırılması ile mozaik panolar oluşturulmaktadır. Bu sıralama ile giden mozaik yapım aşamalarında kompozisyon için atölye çalışmaları yapılmaktadır. Hazırlanan parçalar bir eskiz üzerinde küçük taslaklar halinde döşenmeye götürülmektedir. En üstte bulunan Nucleus tabakası kurumadan ve zeminin seviyesi eşit tutularak, mozaikleri döşeyebilecekleri alan kadar harç kullanıp çalışmalara devam edilmektedir (Üstüner, 2002: s. 63). Bu şekilde hem atölyelerde kompozisyonlar yapılmakta hem de alanda döşeme işlemleri sürmektedir. Bu işlemlerin ardından mozaik zemin üzerindeki ara boşlukları doldurmak amacıyla kum, mermer tozu ve kireç gibi malzemeler dökülmektedir. Zemin zımparalanarak çeşitli yöntemlerle elde edilen yağlı bir kireç karışım eklenmekte ve mozaik kaplamanın dayanıklılığı artırılmaktadır (Vitruvius, 1990: s. 143). Tüm bu işlemlerin sonucunda mozaik yapım süreci tamamlanmakta ve kullanıma hazır hale gelmektedir.

2.3. MOZAİK UYGULAMA TEKNİKLERİ

İlk çağlardan itibaren kendi başlarına herhangi bir şey ifade etmeyen ufak parçaların bir araya gelmesiyle oluşan mozaik sanatı belli tekniklerle yapılmıştır. Çakıl taşlarından başlayan bu sanatsal süreç, antik dönemlerden 21. yüzyıla kadar çeşitli tekniklerle süregelmiştir.

Mozaik yapım teknikleri, niteliklerine ve uygulanan yönteme göre değişiklik göstermektedir. Bu teknikler: Opus Barbaricum, Opus Musivum, Opus Scutulatum, Opus Sectile, Opus Segmentatum, Opus Signinum, Opus Spicatum, Opus Tessellatum ve Opus Vermiculatum olarak görülmektedir.

2.3.1. Opus Barbaricum

Farklı geometrik boyutlarda doğal form ve renklerde çakıllardan oluşan, şekiller veya desenler oluşturmak için yan yana yerleştirilerek oluşturulan çakıl taşı mozaik tekniğidir (Alberti vd 2013: s. 10). Yozgat Uşaklıhöyük'te bulunan mozaiklerin bu tekniğin erken dönemlerine örnek gösterilebilmektedir (Resim 7).

2.3.2. Opus Alexandrium

Bu teknikte, Mısır'ın erguvani mor renkli porfiri ile Lokonya'daki Kokreae taş ocaklarından gelen Marmor Lacedaemonium kullanılmaktadır (Üstüner, 2002: s. 69). Opus Alexandrium, Hellenistik etkilerle Mısır'dan çıkmış, doğuya yönelerek Suriye sahilleri boyunca Anadolu'ya ve sonrasında Bizans'a kadar ulaşmıştır. (Şahin, 2010: s. 20).

2.3.3. Opus Musivum

Duvar mozaïği olarak bilinen bu teknik, renkli cam veya mineli tesseralardan oluşturulmuş mozaik yapım tekniğidir (Kaplan vd 2017: s. 238).

Opus Musivum, fresko tekniğinde çizgi, resim ve renkleriyle duvara uygulanmış, üzerine mozaik parçaları dizilerek tamamlanmıştır. Opus Musivum, diğer tekniklerle yapılan mozaiklerden farklı olarak daha süslü bir şekilde yapılmıştır (Genç, 1994: s. 89).

2.3.4. Opus Scutulatum

Opus Scutulatum, aynı renkte sıralanmış tessera parçalarının aralarına farklı renklerden düzensiz taş levhalar eklenerek ortaya çıkan mozaik tekniğidir. Bu teknikte tesseralar zemine eklenen taş levhaların arka planını oluşturacak şekilde yerleştirilmişlerdir (Alberti vd 2013: s. 2).

2.3.5. Opus Sectile

Bir çeşit mimari kakmacılık olarak adlandırılan Opus Sectile (Vitruvius, 1990: s. 143), mermerlerden çeşitli boyutlarda kesilmiş farklı renk, boy ve biçimlerden oluşturulmuş mozaik yapım tekniğidir (Sözen ve Tanyeli, 1999: s. 77).

Duvar ve özellikle taban döşemelerinde görülen Opus Sectile tekniğinde yaygın olarak kullanılan mermer malzeme dışında, bazalt, granit ve porfir gibi dayanıklı taş malzemelerde kullanılmıştır.

2.3.6. Opus Segmentatum

Düzensiz şekillerde kesilmiş, herhangi bir geometrik veya figüratif motif oluşturmada yan yana yerleştirilmiş taş levha parçalarından yapılarak oluşturulan mozaik tekniğidir. Bu teknikte yaygın olarak mermer malzeme kullanılmaktadır (Alberti vd 2013: s. 12).

2.3.7. Opus Signinum

Opus Signinum, aynı ölçülerdeki tuğla parçalarının kireçle karıştırılması sonucu kırmızımsı renkte çimento tabakasından oluştuğu aktarılmıştır. Bu teknikte yapılan mozaikler, genelde yapıların odalarının eşiklerinde, avlularında, yemek odaları ve misafir odalarında bulunmaktadır (Üstüner, 2002: s. 66-67).

2.3.8. Opus Spicatum

Dikdörtgen formda olan pişmiş toprak parçalarının yan yana dizilmesi ile oluşturulan zemin döşemede, seramik parçaları balıksırtı deseninde düzenlenmektedir (Alberti vd 2013: s. 3).

2.3.9. Opus Tessallatum

Opus Tessallatum tekniğinde, düzgün kesilmiş renkli taşlar, mermer ve seramik tesseralar kullanılmıştır. MÖ 2.-1. yüzyıllar arasında Roma’da yaygın olarak duvarlara ve zemine uygulandığı belirtilmiştir (Kaplan vd 2017: s. 238). Bizans Dönemi’nde ise özellikle kutsal yapıların kubbe ve duvarlarda altın varaklı cam parçalar ile renkli taş parçalar kullanılarak düzenlenmiştir.

2.3.10. Opus Vermiculatum

Yunanistan ve Mısır’da ortaya çıkan bu teknikte, küçük tanelerin bir araya getirilmesi ile oluşturulan kompozisyonlarda en ince detaylar verilmiş, birçok renk geçişiyle kompozisyonlara boyut kazandırıldığı belirtilmiş, üretilen kompozisyonlarda işlenen konunun gerçekçi olması için malzeme seçimlerinin bu yönde şekillendiği aktarılmıştır (Üstüner, 2002: s. 70).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MOZAİK SANATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsanoğlu; evinin, tapınağının, hamamının tavanına, duvarına ve zeminine zenginliğini, statüsünü, kültürünü kimi zaman ise propagandasını yansıtmıştır. Dönemine göre çeşitli tür, şekil ve tekniklerle yansıtılan mozaik sanatı, insanlığın yerleşik düzene geçerek, ilk köy yerleşimlerini oluşturduğu Neolitik Çağ'dan günümüze kadar gelen süreçte birçok yerde görülmektedir.

3.1. İLK ÇAĞLARDA MOZAİK SANATI

İlk çağlarda mozaik sanatının temel malzemesinin Uruk-Warka'daki duvar süslemeleri haricinde çakıl taşları olduğu belirtilmiştir (Genç, 1994: s. 87). Çakıl taşı mozaikinin ilk olarak hangi bölgelerde literatüre girdiği sorusunda, Mezopotamya, Pers ve Frigya'da kullanılan bir kavram olduğu görüşü ile ilk kez Girit'te kullanıldığı görüşü belirtilmiş ve iki farklı görüş ortaya çıkmıştır (Şahin, 2010: s. 22).

Mozaik sanatının ilk çağlarda erken örnekleri Anadolu'da, Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde yer alan Çayönü yerleşmesinde görülmüştür. MÖ 7. bin yıla tarihlenen Neolitik yerleşmede (Çambel vd 1982: s. 14-17) dini amaçlı kullanıldığı düşünülen yapıların tabanında Terrazzo adı verilen kırmızı renkte döşeme bulunmuştur (Braidwood ve Çambel, 1983: s. 4) (Resim 8). Terrazzo taban, ufak mermer parçalarının ya da diğer sert taşların harç zeminine gömülmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Kortanoğlu, 2020: s. 324). Terrazzo tekniğinin, binyıllar sonra ortaya çıkacak olan mozaik taban döşemeleri ile ilişkilendirildiği aktarılmıştır (Tekin, 2015: s. 18-19).

Mezopotamya'daki Sümer Uygarlığında ise MÖ 4. bin yılın başlarında Uruk kentinde bulunan Cemdet Nasr kültürüne ait C Tapınağı'nın duvarlarında, konik çivi biçimli küçük pişmiş-toprak parçaların oluşturduğu geometrik şekilli mozaik süslemeler görülmüştür (Üstüner, 2002: s. 9) (Resim 9). Uruk kenti dışında MÖ 3. bin yılın sonlarına doğru Ur kentinde bulunan Nikhursag Tapınağı'nın sütunlarının

geometrik şekilli mozaik ile bezendiği aktarılmıştır (Üstüner, 2002: s. 10) (Resim 10).

Günümüzde Lübnan'da bulunan Antik Mısır kenti Heliopolis'in II.Ramses Tapınağı'nda (Genç, 1994: s. 87) ve Mısır'da bulunan Zoser piramidinde basit cam fragmanlarına rastlanılmıştır (Üstüner, 2002: s. 11). Türkmenistan'ın Gonurtepe ören yerinde ise MÖ 2500-1500 yıllarına tarihlenen kireçtaşı, fildişi gibi farklı malzemelerden ve teknikten yapılmış bir mozaik döşeme bulunduğu belirtilmiş, mozaikte insan ile aslan ve yılan gibi hayvansal motiflerin kullanıldığı aktarılmıştır (Şahin, 2014: s. 24).

Çakıl taşlarından yapılmış mozaik döşemelere bakıldığı zaman; Neolitik Dönemde Girit'te basit tarzda çakıl taşından yapılmış mozaiklerin bulunduğu belirtilmiş, Tunç Çağı'nda ise Minos-Miken medeniyetlerinde görülmüştür (Dunbabin, 1999: s. 5). MÖ 8.-7. yüzyıllarda Anadolu'da bulunan Frig başkenti Gordion yerleşmesinde, çakıl taşı mozaik tabanların bulunduğu, mozaik tabanın (Resim 11) poligrom ev olarak adlandırılmış megaron planlı yapıdan ortaya çıkarıldığı belirtilmiştir (Young, 1957: s. 322). Urartuların başkenti Tuşpa'da, II. Rusa Sarayı'nda pişmiş topraktan yapılmış olan döşeme mozaïği bulunmuş ve MÖ 7. yüzyıla tarihlenmiştir (Belli, 2004: s. 70). MÖ 7. yüzyılda Kıta Yunanistan'da Sparta'da bulunan Artemis Ortia Tapınağı'nda ve MÖ 6. yüzyılda Delphi'de bulunan Athena Pronaia Tapınağı'nda da çakıl taşı mozaiklerinin görüldüğü belirtilmiştir (Dunbabin, 1999: s. 5).

3.2. KLASİK VE HELLENİSTİK DÖNEM MOZAİK SANATI

Bu dönemlerde çakıl taşı üslubuyla birlikte kesme ve kırma teknikleri de uygulanmaya başlandığı, Hellenistik Dönem mozaiklerinde, duvar resimlerinde çok renklilik, ışık-gölge oyunları ile yakalanan zengin perspektifler, kıvrımlar ve kalabalık kompozisyonlar gibi özelliklerin ortaya çıktığı aktarılmıştır (Özügül, 1996: s. 14).

Klasik Dönemde Yunanistan'da bulunan MÖ 5. yüzyıla tarihlenen Olynthos mozaikleri, doğal çakıl taşlarından yapılan, koyu renk zemin üzerine açık renk tesseralar eklenerek tamamlanmış, bitkisel, geometrik ve mitolojik insan ile hayvan

figürleri betimlenmiştir (Dunbabin, 1999: s. 10). Mozaik döşemelerin, mitolojik kompozisyon betimlemesinin erken örneklerinden biri olduğu aktarılmıştır (Şahin, 2004: s. 2) (Resim 12).

Erken Hellenistik Dönemde, Yunanistan'da, MÖ 4. yüzyılın sonlarına tarihlenen doğal çakıl taşlarından yapılmış olan Pella mozaiklerinde, çok renkliliğin hedef alındığı, çakıl taşlarının ufak boyutlarda kullanılmasıyla figürlerin daha gerçekçi bir üslupla yapıldığı aktarılmıştır (Ling, 1998: s. 23). Mozaiklerinde, figürlerin hareketli betimlendiği ve 3 boyut uygulamalarının da olduğu belirtilmiştir (Dunbabin, 1999: s. 11). Buradan hareketle Pella mozaiklerinin çakıl taşı mozaik uygulamalarında önemli bir referans noktası olduğu ve etkilerinin MÖ 3. yüzyıl boyunca devam ettiği aktarılmıştır (Ling, 1998: s. 23). Pella mozaiklerinden Geyik Avı Mozağı'nda (Boardman, 2005: s. 255), mozaik sanatçısının "Gnosis Eposen (Gnosis bunu yaptı)" (Resim 13) imzasının bulunmasının bir ilk olduğu aktarılmıştır (Dunbabin, 1999: s. 14). Pella'daki bazı mozaiklerde yeşil boncuk ile pişmiş toprak kullanılmış, bu şekilde doğal taşların yetersiz kaldığı yerlerde tessera adı verilen kesme taşlar kullanılmıştır. MÖ 3. yüzyıl ile birlikte oluşan bu yeni akımın Hellenistik dünyada yayıldığı aktarılmıştır (Şahin, 2014: s. 25). Bu şekilde cam, terracotta ve taştan yapılmış küçük küpler (tessera), çakıl taşının yerini alarak mozaığın ana malzemesi olmuştur (Wesgate, 1998: s. 108). Sicilya'da Morgantina kasabasında, tessera tekniğinin erken örneklerinden bir mozaik düzenlemenin bulunduğu belirtilmiştir (Dunbabin, 1999: s. 22). Ganymede Evi olarak adlandırılan yapının tabanında bulunan mozaikte Zeus'un kartalı ile Ganymede görülmektedir (Jimenez, 2020: s. 144) (Resim 14).

MÖ 3. yüzyıllarda Makedon Kralı İskender'in doğu seferi sonucu tessera mozaiklerin Mısır'da da görüldüğü aktarılmıştır (Ling, 1998: s. 24). Ayrıca Mısır'ın Thmuis Antik Kenti'nde, sanatçı Sophilos imzalı mozaığın, Vermicalatum tekniğinin erken örneklerinden bir tanesi olduğu aktarılmıştır (Dunbabin, 1999: s. 24) (Resim 15).

MÖ 2.-1. yüzyıllarda da yaygınlaşmaya devam eden tessera mozaik sanatında repertuarın genişlediği, döşemelerin ortasında bulunan merkezi bir öge olan emblema ve etrafına işlenen bordürün, temel kompozisyonu oluşturduğu aktarılmıştır (Ling, 1998: s. 27).

MÖ 2. yüzyılda Yunanistan'ın Delos adasında dikdörtgen çerçeve içerisine alınmış mozaikler bulunmuştur. Dionysos Mozaïği (Resim 16) olarak adlandırılan mozaïğin, bir evin avlusunun peristilinde orta kısmı kaplamış bir şekilde Tesselatum tekniği ile yapılmıştır (Üstüner, 2002: s. 33). İtalya'nın Pompeii Antik Kenti'nde, Faun Evi olarak adlandırılan özel konutta bulunan Issos Savaşı'nı anlatan mozaiklerin Delos mozaikleri ile çağdaş olduğu ve stilistik özellikleri bakımından benzer oldukları belirtilmiştir (Üstüner, 2002: s. 38).

Hellenistik Dönemde Anadolu coğrafyasında ise Teos, Erythrai, Assos, Bergama, Samosata Antik Kentlerinde çakıl taşı ve tessera mozaiklere rastlanıldığı aktarılmıştır (Üstüner, 2002: s. 48-51).

3.3. ROMA DÖNEMİ MOZAİK SANATI

Hellenistik Dönemde gelişen mozaik sanatı MÖ 1. yüzyılın son çeyreğinde başlayan Roma Dönemi'nde de gelişim göstermeye devam etmiştir. Roma Dönemi'nde mozaik döşemelerde çoğunlukla Tesselatum tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Mozaik düzenlemelerin; İtalya, Yunanistan, Anadolu, Suriye ve Kuzey Afrika'da çokça kullanıldığı bilinmektedir.

Mozaik sanatı, MÖ 1. yüzyılın sonlarına kadar az sayıda ki yerleşmede ve özel durumlarda uygulanmış olan lüks bir sanat iken bu dönemde yaygın olarak kullanılmıştır. Bu durum yeni tekniklerin ortaya çıkmasına yol açmış, geometrik, süssüz veya doğa kökenli yeni stilize motiflerin elverişli tasarımlar olarak geniş yüzeyleri kapladığı belirtilmiştir (Özügül, 1996: s. 14).

Bu dönemde Roma kamu yapılarında, çoğunlukla İtalya'nın güneyinde bulunan volkanik kum ile kireç kaymağı ve sertleştirici dolgu maddesi olarak mermer ya da seramik parçalarının karıştırılması ile oluşturulan harç kullanılmıştır (Genç, 1994: s. 87). Hellenistik dönem öncesi olan konuları anlatmak isteyen kompozisyonlarda, mitolojik öykülere yer verildiği belirtilmiştir. Mozaiklerde Yunan mitolojisinden figürlerin yer alması, Romalıların MÖ 1. yüzyılda İskenderiye ve Yunan adalarından getirtilen mozaik sanatçılarından ve sanat eserlerinden etkilendiklerini göstermiştir (Üstüner, 2002: s. 88). Mozaiklerde bu kompozisyonlara

ek olarak, savaş ve av sahneleri ile yönetici ve soylu kesimin hayat hikâyeleri de işlenmiştir.

Roma'da bulunan MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen Agrippina Hamamı'nın tonoz mozaïği, erken dönem duvar mozaiklerinden olduğu aktarılmıştır. (Üstüner, 2002: s. 85). MÖ 1. yüzyıl sonlarında mozaikler, konut ve hamamlarda duvar süslemesi olarak kullanılmıştır (Colledge, 1997: s. 56).

Roma'da, duvar ve yer döşemelerinin dışında portatif mozaik panolarında olduğu, İmparator Caesar'ın savaş zamanlarında, kişisel eşyalarının yanı sıra savaş ya da kahramanlık konusu olmayan kendi zevkine uygun mozaik panoları portatif bir şekilde taşıttığı belirtilmiştir (Üstüner, 2002: s. 88). Augustus çağından sonra ise mozaiklerde kalite düşüklüğü olduğu aktarılmıştır (Üstüner, 2002: s. 93).

MÖ 2. yüzyıl ile birlikte ise arduvaz taşı, kireç taşı gibi materyaller ile basit geometrik şekillerin tekrarlanması ile düzenlenen Opus Sectile tekniği ile yapılan döşemelerin İtalya'da görüldüğü belirtilmektedir. MS 1. yüzyılda ise Signinum ve Tessellatum tekniğinde düzenlenen mozaik kompozisyonların genellikle merkez emblemasını ya da kenarında ufak bir alanı kaplayacak şekilde uygulandığı belirtilmiştir (Dunbabin, 1999: s. 254-255).

Anadolu'da ise MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen Bergama Kralı Attalos'un evindeki basit geometrik şemalardan oluşan zemin döşemenin Anadolu'daki erken örneklerinden biri olduğu aktarılmıştır. MS 1.-2. yüzyıllarda Bergama'da birbiri içine geçmiş farklı renk ve büyüklükteki kare şekillerinin, çember motifi ile sekizgen içinde konumlandırılmış güneş motiflerinin görüldüğü belirtilmiştir (Kadıoğlu, 2000: s. 11).

MS 2. yüzyıl başlarında Antoninler Dönemi ile birlikte, döşemenin orta kısmında bulunan emblemanın yavaş yavaş ortadan kalktığı, onu çevreleyen şeritlerin geriye çekildiği, çok figürlü sahnelerin betimlenmesine uygun geniş alanların açıldığı belirtilmiştir (Üstüner, 2002: s. 88). Figürlü mozaiklerin konularını mitoloji, tiyatro ve gündelik yaşamdan aldığı (Colledge, 1997: s. 53) balık, kuş ve birçok hayvan figürü ile stilize motiflere rastlanıldığı belirtilmiştir (Genç, 1994: s. 87). Pompeii'de bulunan Pansa Evi'ndeki yer mozaïğinde (Resim 17) beyaz bir fon üzerinde siyah renkte hayvan formunun görüldüğü aktarılmıştır (Dunbabin, 1999: s.

27). Büyük ve zengin yapılarda bulunan Opus Sectile düzenlemelerinde ise ayrıntılı kompozisyonların ve büyük boyutlu plakaların bir arada kullanıldığı aktarılmıştır (Dunbabin, 1999: s. 259). MS 3. yüzyılda standart orta boyutlu basit geometrik şemaların kullanıldığı, MS 4. yüzyılda ise lüks kullanımın tekrardan ön plana çıktığı, kullanılan malzemelerde renk çeşitliliğinin oluşturulduğu aktarılmış, Ostia’da bu tür döşemelerin zengin örneklerinin bulunduğu belirtilmiştir (Dunbabin, 1999: 260) (Resim 18).

MS 2.-4. yüzyıllarda mozaik sanatının daha çok geliştiği yerlerin İtalya yerine diğer Roma eyaletleri olduğu belirtilmiştir (Colledge, 1997: s. 56). Roma yerleşmelerinin büyük bir kısmında bulunan mozaik örnekler genel olarak, Akdeniz, Ege, Kilikya bölgesi ve Güneydoğu Anadolu’da toplanmıştır. Ege Bölgesinde yer alan Ephesos’da, Yamaç Ev II yapısında düzenlenmiş Dionysos büstü betimli Opus Tessellatum tekniğinde yapılmış mozaikte altın tessera kullanımının erken örneklerinin görüldüğü belirtilmiştir (Scheibelreiter, 2008: s. 145). İtalya’da yaygın olarak kullanılan siyah-beyaz mozaiklerin, imparatorluğun doğu tarafında kabul görmediği aktarılmıştır. Anadolu’da genellikle geniş figürlü sahnelerin geometrik şekillerle çevrelendiği mitolojik sahneler, hayvan veya kuş motifleri gibi örneklerin yaygın kullanıldığı belirtilmiştir. (Özügül, 1996: s. 17). Bu dönemde Anadolu’da ve Levant’ta çok renkli mozaiklerin kullanımının devam ettiği belirtilmiştir (Strong, 1980: s. 236). Bu bölgelerde bulunan mozaiklerde, merkezi panonun büyüklüğünün arttırıldığı bu sayede kompozisyonun daha iyi vurgulandığı ve çerçeve kısmının daraltıldığı belirtilmiştir (Ling, 1998: s. 49). Bu mozaiklerin iyi örneklerine Zeugma’da ve Antiocheia’da rastlanılmaktadır (Resim 19). Kuzey Afrika’da bulunan mozaiklerde ise figürlü ve çok renkli kompozisyonların bulunduğu, Nil Nehri ve Mevsimler ile ilgili kompozisyonlara fazlaca rastlanıldığı belirtilmiştir (Özügül, 1996: s. 20).

3.4. BİZANS DÖNEMİ MOZAİK SANATI

Bizans’ta dinsel sanatın, izleyiciyi etkilemeye, yönlendirmeye ve doğrudan kutsal olan ile karşı karşıya getirmeye yönelik olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu tür mozaiklerin işlevsel olduğu ve izleyiciyle kurulan mistik bir iletişimin aracı olabileceği düşünülmektedir. Bizans kiliselerinde yaratıldığı belirtilen

mistik atmosferin; mimarinin kendisi, iç bezemenin ikonografik programı, yapının aydınlatılması, bezemede kullanılan malzeme, müzik ve litürjinin kullanılmasıyla oluştuğu belirtilmiştir. Bizans sanatının özgün yarattığı olduğu belirtilen kare içine haç planlı kiliselerin, mimarileri ve ikonografik programları ile soyut bir sistem oluşturduğu, kilisenin bir evren modeli olduğu belirtilmiştir. Mekân bütünlüğünü bölmeyen dört sütunun taşıdığı kubbe, gökyüzünü; bir haç oluşturacak şekilde örgütlenmiş olan yüksek tonozların, üst duvarların ve kemerlerin, İsa Peygamber'in yaşamının geçtiği Kutsal Toprakları; kare planlı zemin üzerinde yükselen alt duvarların, nişlerin ve tonozların da Yeryüzünü temsil ettiği aktarılmıştır. Programı oluşturan ikonların, Kubbede Pantokrator İsa, melekler; üst duvarlarda İsa Peygamber'in yaşamından sahneler; alt duvarlarda da azizler ile dünyasal olanlar şeklinde sıralanmıştır. Bizans kiliselerindeki bu ikonografik programın gerçekleştirilmesinde kullanılan malzemenin genellikle mozaik olduğu belirtilmiştir (Akyürek, 1997: s. 78-79).

Bizans sanatında dini anlamda kutsal sayılan mozaik betimlemelerinin, antik dönemlerde ki gibi ayaklar altında olmaması bu yüzden de yeni dinsel ikonografiye uygun olarak mozaiklerin duvarlara ve tavanlara yapılmaya başlandığı aktarılmıştır (Orcasberro, 1998: s. 152).

Bizans yapımı mozaiklerin; antik çağ mozaiklerinin inceliğinin, yumuşaklığının ve derinliğinin karşısına, geleneklere bağlı, Hristiyanlık dininin getirdiği dinsel biçimcilik ve mozaığa yüklenen kutsal olanın resim yoluyla açıklanması işlevi ile çıktığı belirtilmiştir. Bizans mozaik sanatında, antik çağda var olan bazı yöntemler tekrardan kullanılmış, inceliği, sahip olduğu sertlikle birleştirmiş ve bu şekilde kendi üslubunu oluşturmuştur (Orcasberro, 1998: 149).

Bizans mozaik sanatının erken dönemlerinde ince altın bir zemin üzerinde kullanılan mozaiklerde dini geleneğe bağlı kalınsa da Roma esintili gündelik hayattan sahnelerin, doğa ve hayvan mücadelesini anlatan konuların ve geometrik üslupların devam ettiği görülmüştür. Kalın konturlar, zengin bir renk çeşitliliği sunan bitkiler ile Hristiyanlıkla ilgili figürlü konuları kapsamaktadır (Seçkinöz, 1986: s. 142). İmparator Konstantin döneminden sonra yaygın olarak mozaik sanatı ve yer döşemeleri kullanılmaya başlanmıştır (Ogan ve Mirmiroğlu, 1955: s. 10).

MS 4. yüzyılda Anadolu’da görülen Opus Sectile uygulamalarında motif sayısı çoğalmış, dörtgen motif düzenlemeleri tüm çeşitleriyle uygulanmış, altıgen ve sekizgen düzenlemelerde artmıştır (Adıbelli, 2020: s. 57). MS 5. yüzyıl ile birlikte Opus Sectile taban döşemelerinin yaygın olarak kullanıldığı, üçgen ve kare kombinasyonları ile oluşturulan motiflerin kullanımının MS 6. yüzyıla kadar sürdüğü aktarılmıştır. Antiocheia’da erken örnekleri bulunan diyagonal olarak gelen altı köşeden oluşan Davut Yıldızı geometrik motifleri bu dönemlerde yapılan Opus Sectile düzenlemelerinde görülmektedir (Kadioğlu, 1999: s. 182; 2005: s. 315). Taban döşemelerinde uygulanan Opus Sectile programlarının geometrik düzenlemelerinde biçim çeşitliliğinin arttığı, geometrik şema ve motiflerin genellikle kare ya da dikdörtgen panolar oluşturacak şekilde düzenlendiği, panoların arasının geniş bantlar ile ayrıldığı ve düzenli tekrarlanan motifler ile doldurularak oluşturulan bu düzenlemelerin de Erken Hristiyanlık Dönemi’nin karakteristik özelliklerinden olduğu aktarılmıştır (Pesclow, 1983: s. 435-436).

İstanbul’da bulunan MS 4.-5. yüzyıllar arasında yapılmış Büyük Saray mozaikleri, renkli küçük 5-10 mm’lik tesseralardan yapılmış, zemin beyaz tesseralardan balık pulu şeklinde doldurulmuştur. Figürlerde ise siyah, yeşil, kırmızı, sarı, mavi, kahverengiden oluşan renkli taşlar kullanılmıştır. Sahnelerde; vücudunu yılan sarmış bir geyik, kaplan ile mücadele eden mızraklı avcı, çocuğunu emziren anne, kertenkele yiyen kanatlı aslan, testi taşıyan kız, ağaçtan muz kopartan maymun tasvirleri görülmektedir.

MS 5. yüzyıllarda Burdur Kibyra Antik Kenti’de, Opus Spicatum tekniği ile yapılmış zemin mozaığının bulunduğu belirtilmiştir (Özüdoğru, 2018: s. 30) (Resim 20). Karabük’te bulunan Paphlagonia Hadrianapolisi’nde ise kentin kamu yapılarından biri olduğu belirtilen Hamam A-B yapısı ile Kilise A-B yapısında zemin mozaiklerine rastlanıldığı belirtilmiştir (Patacı vd 2012: s. 163) (Resim 21). Yine Anadolu’da birçok kentteki kilise yapılarında mozaik düzenlemeler görülmektedir.

Bizans mozaik sanatında kubbe, duvar, tonoz ve pendentiflerde altın varak, gümüş, renkli taş, renkli cam ve mermer parçalar yaygın olarak kullanılmıştır. Bu dönemde işlenen tasvirler ile kullanılan altın tozu, cam ve lapis gibi değerli malzemelerin, mozaiklerin zeminlerden çok duvar ya da tonozlarda görülmektedir.

Kudüs, Roma gibi büyük kentlerde ise özellikle anıtsal Hristiyan sanatının ortaya çıkması ile İmparator Konstantin ve komutanları tarafından inşa edilen bazilikal planlı kiliselerde, dinsel kompozisyonların veya İncil'den sahnelerin yer aldığı duvar mozaiklerinin yapılmaya başlandığı belirtilmiştir (Weitzman, 1977: s. 2). Roma'da MS 5. yüzyıla tarihlenen mozaiklerden, St. Pudenziana Kilisesi'nde bulunan mozaik betimde; kilisenin apsisinde yer alan İsa mozaığının (Resim 22), apsis mozaiklerinin erken örneklerinden olduğu belirtilmiştir. Mimari dekor içerisinde betimlenen İsa'nın, belli bir perspektif derinliğe sahip olduğu, on iki havarisinin arasında tahtta oturduğu, arkalarına ise kaya üzerinde bir haç betimlendiği aktarılmıştır. St. Maria Maggiore Kilisesi'nin orta nefinde ve büyük kemerinde uygulanan mozaiklerde ise İsa'nın çocukluk dönemine ait tasvirler ile bazı Tevrat peygamberlerinin hayatları betimlenmiştir. Mozaik betimleri arasında İsa'nın Mabede Takdimi sahnesinin erken örneğinin bulunduğu belirtilmiştir (Key ve İnanan, 2020: s. 155) (Resim 23). Figürlerin, Suriye etkili Doğulu bir üslupta simetrik ve durgun gruplar halinde betimlendiği, bunun da mozaiklere mistik ve durgun bir karakter kazandırdığı belirtilmiştir (Tansuğ, 1999: s. 56-57). Bu mozaiklerin Hristiyan inançları ile onun mistik ifade anlayışı ile doğru orantıda tasarlandığı belirtilmiştir (Genç, 1994: s. 90).

İtalya'da bulunan dönemin Batı Roma başkenti olan Ravenna kentinde Galla Placidia Mozele'sinde bulunan mozaiklerde ise İsa'nın iyi bir çoban olarak betimlendiği, pastoral dekoru ile Hellenistik sanattan esintiler gösterdiği, Havari portrelerinde de Hellenistik sanatın Erken Hristiyan dünyasında ki izlerinin görülebildiği aktarılmıştır (Tansuğ, 1999: s. 57). Ravenna'da oluşan mozaik üslubunda, mozaik küplerinin izlenimi değiştiren hafif meyilli bir şekilde dizildiği aktarılmış, İstanbul'daki mozaiklerde ise şematik ve daha yüzeysel bir tarzda dizilim yapıldığı (Tansuğ, 1999: s. 58) ve Antakya merkezli Doğulu Hellenistik etkilerin görüldüğü belirtilmiştir (Orcasberro, 1998: s. 153).

Ravenna'da bulunan St. Vitale Bazilikası mozaiklerinin, hem dinsel hem de gerçekçi simgelerle yüklü oldukları (Orcasberro, 1998: s. 153), mozaik panolardaki kompozisyonda İmparator Justinianus ve eşi Theodora'nın baş psikopos eşliğinde, kiliseye bağış yaptıkları sahne görülmektedir (Genç, 1994: s. 91) (Resim 24). Dönemin önemli kişiliklerinin portrelerinin yansıtılması açısından önemli görülen

mozaiklerde, İmparator Justinianus ve mahiyeti altın bir zemin üzerine işlenmiş, eşi Theodora ve yardımcılarının betimlendiği panoda ise arka planda sütun, perde gibi süsleyici öğelere yer verildiği aktarılmıştır (Resim 25). Theodora'nın hizmetçileri ile sarayın ileri gelenlerinin donuk yüz hatlarıyla, Justinianus ve Theodora'nın gerçekçi portreleriyle betimlendikleri belirtilmiştir. Zengin kumaş kıvrımlarının, mücevher ve süsler ile birlikte Bizans gösteriş merakını yansıttığını, bu mozaiklerin eskizlerinin de İstanbul'dan getirildiği belirtilmiştir (Tansuğ, 1999: s. 58-59).

MS 6. yüzyıl boyunca Suriye ve çevresinde bulunan mozaik ustaları, yaşanan doğal afet ve salgınlar ile Sasani istilalarının sonucunda Konstantinopolis'e göç etmek durumunda kaldıkları, buraya Antiocheia atölyelerinden çıkan tarzda Opus Sectile düzenlemelerini getirdikleri belirtilmiştir. Antiocheia ve Konstantinopolis geleneklerindeki uygulamaların birleşmesiyle farklı bir tarzın görüldüğü, bunların içinde geliştirilmiş güneş motifleri ve basit şablonların yanı sıra diğer geometrik düzenlemelerinde uygulandığı belirtilmiştir. Bu uygulamaların Erken Hristiyanlık ile Orta Bizans Dönemi süslemeleri arasında yer aldığı aktarılmıştır (Adıbelli, 2020: s. 57).

MS 6. yüzyıl ile birlikte Roma kentinde Bizans etkilerinin arttığı belirtilmiş, Batı Roma'dan günümüze kadar gelen Erken Hristiyan mozaiklerinin oranının Doğu Roma'ya oranla daha fazla olduğu ancak Bizans çevresinde hızla yayılıp gelişen Doğu Roma'da, gelişmeye devam eden mozaik tekniklerine adaptasyonun daha hızlı sağlandığı aktarılmıştır. Doğu'da belli bir stilizasyon anlayışına sahip olarak betimlenen mozaiklerde figürlerin, duvar veya kubbelerden katı ve akıcı olmayan üslup özellikleriyle öne doğru çıkıyorlarmış hissi verdikleri aktarılmış, bu örneklerle İstanbul, Kıbrıs ve Selanik'te rastlanıldığı belirtilmiştir (Genç, 1994: s. 91).

İstanbul'da Kyriotissa Kilise'sinde (Kalenderhane Camii) MS 6. yüzyıla tarihlenen bir mozaik panoda erken örneğinin St. Maria Maggiore Kilisesi'nde olan İsa'nın Mabede Takdimi sahnesinin betimlendiği aktarılmıştır (Key ve İnanan, 2020: s. 157) (Resim 26). Hagia Sophia Kilisesi'nde ki (Ayasofya Camii) mozaiklerin ise İmparator Iustinianos döneminde, MS 6. yüzyılın ilk yarısında tonozların, kemerlerin ve üst örtüsünün üzerini kaplayacak şekilde bezendiği belirtilmiştir. Mozaik panolarında görülen altın mozaiklerin yapımı için; cam mozaikler üzerine yapıştırılan altın varağın üzerine sürülen cam hamuru ile altın varakların bozulmamasının

sağlandığı belirtilmiştir (Akad, 2009: s. 38). İkonaklazma Dönemi'nde, kilisede ki resimlerin kaldırıldığı yerine İsa'yı temsil eden Haç motiflerinin betimlendiği aktarılmıştır.

Mısır'ın Sina Dağı'nda, St. Catherina Manastırı'nda bulunan MS 6. yüzyıla tarihlenen mozaiklerden bir örnekte, ortada İsa, yanında Musa ve İlyas Peygamberlerin ayakta olduğu bir kompozisyon da bulunmaktadır (Akyürek, 1997: s. 45) (Resim 28).

MS 8. yüzyılda ortaya çıkan İkonaklast Dönem, Bizans sanatına ağır darbe vurmuştur. Bu dönemde İmparator III. Leon, kutsal kitap İncil'de resimle ilgili bölümde geçen “Kendin için oyma put, yukarıda göklerde olanın yahut aşağıda yerde olanın hiçbir suretini yapmayacaksın, bunlara eğilmeyeceksin ve ibadet etmeyeceksin.” anlayışından yola çıkarak ikonların putperestliği yaydığı düşünülmüş ve ikonlara karşı çıkıldığı belirtilmiştir (Yılmaz, 1992: s. 2). Ortaya çıkan bu suret yasağı başta Anadolu olmak üzere Yunanistan ve Makedonya'yı etkilediği İtalya'nın ise etkilenmediği belirtilmiştir. İkonaklast Dönemin imparatorlarının, dinsel temalı mozaikleri tahrip ettikleri, bunun yerine dekoratif ögeli mozaik resim geleneğini destekledikleri belirtilmiştir. Bu durumun, Doğu'da dekoratif mozaiklerin hızla yaygınlaşmasına sebep olmuştur (Genç, 1994: s. 91). İstanbul'da bulunan Hagia Eirene Kilisesi'nin apsis yarım dairesinde betimlenen büyük mozaik haçın (Resim 29), İkonaklast Dönemden kalma önemli bir mozaik örnek olduğu belirtilmiştir. İkonaklast akımlar süresince Anadolu çevresindeki mozaik resim örneklerinin, çokça tahribata uğradığı belirtilmiştir (Tansuğ, 1999: s. 62).

MS 8. yüzyıla tarihlendirilen İznik Koimesis Kilisesi'nde farklı dönemlere ait mozaiklerin, ana apsisin yarım kubbesinde, bema kemerinde ve narteks bölümünde bulundukları belirtilmiştir. Apsis mozağında; altın zeminin, en üstte cenneti temsil ettiği belirtilen yarım dairenin, buradan yayılan üç ışın demetinin ve Meryem'in ayaklarının altında görülen platformun, I. dönemi; İkonaklast Dönemde betimlendiği düşünülen haç izleri II. Dönemi; İkonaklast Dönem sonrası resmedilen kucağında İsa'yı taşıyan Meryem betiminin ise III. Dönemi temsil ettiği, bu üç evrenin aynı anda takip edilebilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır (Güngördü, 2019: s. 592-594) (Resim 30).

İkonaklast Dönem sonrası MS 867 yılında betimlenmeye başlanan figüratif mozaik bezemenin, Bizans devrinin sonuna kadar gittiği aktarılmıştır (Cormack, 2000: s. 122). Hagi Sophia Kilisesi apsisine yapılan ‘Meryem ve Çocuk İsa’ kompozisyonu (Akşit, 2012: s. 165-166) (Resim 27), imparator kapısı üzerinde bulunan mozaik panoda Pantokrator İsa’ya secde eden ‘IV. Leon Mozaïği’, kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerde ‘Dört Melek’ tasviri (Akşit, 2012: s. 179-181), kilisenin güneybatı girişinde ‘Vestibul Mozaïği’ (Akşit, 2012: s. 199), kuzey tympanon duvarının altında ki nişler içinde ‘Aziz Mozaikler’, güney galeride ‘Komnenoslar Mozaïği’ ile ‘Deisis’ kompozisyonu (Aslan, 2014: s. 62-63) görülmektedir.

MS 10. yüzyıl ile birlikte Bizans resim geleneğinin belli kurallarla başkent üslubunda zamanla gelenekselleştiği belirtilmiştir. Kiliselerde bulunan mimari bölümlerin sembolik anlamları doğrultusunda yapılan mozaiklerde, eskiye oranla tekniğin geliştiği, renklerin birbirleriyle bir ahenk oluşturacak şekilde kullanıldığı, üslubun ise giysi ve yüzlerin resmedilmesindeki sertlik yerine antik çağ sanatını çağrıştıran sağlamlığa ve güzelliğe eriştiği belirtilmiştir. Mozaiklerin öykülemekten uzaklaştığı, kutsal bir nitelik ile sert bir ikonografik düzen taşımaya başladığı, bu sistemde kubbenin ortasında genellikle evrenin efendisi İsa betiminin resmedildiği belirtilmiştir (Orcasberro, 1998: s. 153).

Orta Bizans Dönemi’nde Yunanistan’daki örneklerde; Daphni Manastırı’nın kubbesinde sert bir görünüme sahip olan İsa Pantokrator betimi (Resim 31) ile kubbenin tromplarında İsa’nın doğumu, vaftiz edilişi ve diriliş sahnelerinin bulunduğu aktarılmıştır. (Tansuğ, 1999: s. 64). Pantokrator İsa ve vaftiz sahnelerinde (Resim 32) Hellenistik sanatın etkilerinin görüldüğü belirtilmiştir. Antik çağ etkilerini yansıttığı belirtilen İsa’nın çarmıha gerilişini anlatan sahnenin de betimlenen mozaikler arasında bulunduğu aktarılmıştır (Vasiliev, 1998: s. 247). Hosios Lukas Manastırı’nda bulunan mozaiklerin, Daphni Manastırı’ndaki betimlemelerden farklı olarak figürlerdeki oransal farklılıkların bulunduğu ve antik çağ etkilerinden uzak olduğu belirtilmiştir (Işın, 1998: s. 99). Manastır mozaikleri arasında bulunan İsa’nın Mabede Takdiminin altın yaldızlı bir fonda sahnelendiği belirtilmiştir (Key ve İnanan, 2020: s. 158). Sakız Adası’nda Nea Moni Manastırı’nda Anastasis mozaïğinde betimlenen Süleyman figürünün sakallarının

İmparator IX. Konstantin'in sakallarına benzer şekilde tasvir edildiği belirtilmiştir (Resim 33). Bu dönemde Kudüs'te Kutsal Mezar Kilisesi'ni onaran İmparator'un, Kudüs Tapınağı'nı yeniden yaptıran Süleyman ile ilişkilendirildiği aktarılmıştır (Ousterhout, 1992: s. 59).

İstanbul'da Lips Manastırı Kilisesi'nde (Fener-i İsa Camii) MS 10.-11. yüzyıllara tarihlenen, mermer bir levha üzerine renkli cam ve taşların kakma tekniği ile yerleştirdiği Azize Eudokia İkonasını (Resim 34) betimleyen mozağin, Bizans yapılarındaki nadir örneklerden olduğu aktarılmıştır (Chatzidakis, 2016: s. 227). Ayrıca Ukrayna Kiev'de bulunan St. Sophia Katedrali, İtalya'da bulunan Monreale Katedrali, Torcello Katedrali ve St. Marco Kilisesi ile Makedonya Ohrid'te bulunan St. Sophia Kilisesi'nin, Orta Bizans Dönemi mozaik sanatının kayda değer örneklerini taşıdıkları belirtilmiştir (Tansuğ, 1999: s. 66-69; Oscarberro, 1998: s. 154).

Bizans mozaik sanatının son önemli örneklerinin, Bizans'ın son altın çağı olduğu belirtilen Palaiologoslar Devri'nde (Geç Bizans Dönemi; MS 1262-1453) verildiği, bu devrinde Palaiologoslar Rönesansı olarak adlandırıldığı aktarılmıştır (Tansuğ, 1999: s.71). Bu dönemde farklı özellikler gösteren Bizans mozaik sanatının, antik çağın estetik anlayışını ve yöntemlerini bir araya getiren bir tarz yarattığı belirtilmiştir. Bu dönem mozaik üslubunun, renk kullanımı ve çizgisel düzenlemelerle zenginleştirildiği, canlı ve hareketli ifadelerle doğal bir şekilde resmedildiği aktarılmıştır (Oscarberro, 1998: s. 153-154). İstanbul'da bulunan Khora Kilisesi'ndeki (Kariye Camii) mozaiklerin, Geç Dönem Bizans mozaik sanatından çok sayıda önemli örnekler taşıdığı belirtilmiştir. Meryem ve İsa'nın yaşamını konu alan mozaik betimlemelerin aralarında belirli bir kronoloji içinde sahnelendiği aktarılmıştır. Kilisenin narteks bölümlerinde “yolculuk-müjde-mucize” başlıklı üç ana konunun öyküleyici bir anlatımla görsel ritim ve estetik uyum gözetilerek betimlendiği aktarılmıştır (Yılmaz, 2016: s. 228-229) (Resim 35-36). Palaiologoslar Dönemi İstanbul dışında bulunan geç dönem mozaik örneklerinin, Yunanistan'da yer alan Pantanassa ve Peribleptos Manastırları, Sırbistan'da Mileseva, Sopocani ve Gracanica Manastır'larında, Bulgaristan'da Zemen Manastır'ında da farklı bölgesel özellikler göstererek görüldüğü aktarılmıştır (Tansuğ, 1999: s.74-75).

Ayrıca MS 12. yüzyıllarda İtalya’da Cosmati işçiliği ile yapıldığı bilinen çok sayıda Opus Sectile zemin döşeme programları çok sayıda kilisenin zeminlerini süsledikleri aktarılmıştır (Kadioğlu, 2000: s. 11).

Bizans mozaik sanatının son parlak dönemi olduğu belirtilen Palaiologoslar Dönemi’nin sonlarına doğru Bizans ekonomisinin çökmeye başladığı ve sonucunda pahalı bir teknik olan mozaik yapımının yerini fresklere bıraktığı belirtilmiştir (Ogan ve Mirmiroğlu, 1955: s. 10).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BATHONEA ANTİK KENTİ MOZAİKLERİ

4.1. MOZAİKLERİN BULUNDUĞU YAPI

2009 yılından itibaren sürdürülen Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazıları'nda, 8. Alan olarak isimlendirilen bölgede bazilikal planlı yapı (Resim 37) ile mozaik zemin döşemenin düzenlendiği merkezi planlı çokgen bir yapı ortaya çıkarılmıştır (Resim 38). Kale içi olarak adlandırılan alanda ortaya çıkartılmakta olan çokgen planlı yapı ile bazilikal planlı yapının bir duvar-sur sistemiyle çevrelendiği görülmektedir (Resim 39, Çizim 1).

Merkezi planlı çokgen formlu mozaikli yapının kuzey kesiminde tuğladan yapılmış, kısmen korunmuş dış duvarlar ortaya çıkarılmıştır. Duvarlar üzerinde demir kancalar ve mermer kalıntıları tespit edilmiştir. Üst mimari yapıların çökmesi sonucu ise orta kısmın tahrip olduğu anlaşılmaktadır. Yapının merkezi bir plan üzerinde, altıgen, sekizgen veya dairesel formda inşa edildiği düşünülmektedir. Kompleksin kuzeybatısında ana mezar odası olarak değerlendirilen bir yapı ortaya çıkarılmıştır (Resim 40). Bu yapının hemen doğu kısmında ve çevresinde 2010-2013 yılları arasında yapılan kazı çalışmalarında 14 mezar ortaya çıkarılmıştır. Mezarlar ana mezar odasına doğru yönelmiş bir şekilde defnedilmişleridir. Çoklu gömülere de rastlanılan bu mezarlardan 15 farklı kişiye ait olduğu düşünülen kemik buluntular ele geçmiştir (Resim 41). İskeletler tümü doğu-batı yönünde ve sırtüstü (dorsal) pozisyonda uzanmaktadır. Mezarların, bulundukları alan ile mezar hediyeleri ve iskeletlerin bulunuş şekilleri göz önüne alınıp incelenmesi ile mezarların MS 6.-11. yüzyıllar arasına tarihlendiği ve bunların Hristiyan mezarları oldukları belirtilmiştir (Turan ve diğ., 2017: s. 18-20).

2013 yılında sürdürülen kazı çalışmaları neticesinde bir kısmı in situ halinde bulunan, doğal taş parçalarından Opus Sectile tekniği ile yapılmış geometrik zemin döşeme bulunmuştur (Resim 42-43). Yine bu alanda bir kısmı altın varaklı (Resim 44), çok sayıda renkli taş ile camlardan oluşturulmuş tessera parçaları (Resim 45) ele geçmiştir. Yapının kuzey kısmında ortaya çıkan duvar örgülü nişlerin ortalama

uzunlukları 1.70 m boyutlarındadır. 2021 yılı kazı çalışmalarında 8/13L-c açmasında yer alan ortadaki duvar örgülü niş içerisinde bir mezar ele geçmiştir (Resim 46). 10.35 kotunda ortaya çıkarılan iskelet sırtüstü (dorsal) pozisyonda ve doğu-batı yönünde uzanmaktadır. İskeletin 1.70 m boyunda 30 yaş üstü yetişkin bir erkeğe ait olduğu Dr. Ömer Turan'ın katkılarıyla anlaşılmıştır. Mezarda dağınık halde çok sayıda tessera ile 10.21 m kotunda iskeletin bacaklarının arasında işlevsel olan bronz olta iğnesi bulunmuştur.

Yapı, MS 6. yüzyıldaki büyük bir depremle ağır hasar almıştır. Yapılan tadilat sonrası ayağa kaldırılan yapının, MS 11. yüzyıldaki yine büyük bir deprem sonucunda kubbesinin çökmesiyle tamamen tahrip olduğu (Aydınğün, 2018: s. 272) ancak işlevini yitirdikten sonra ise mezarlık alanı olarak kullanılmaya devam edildiği anlaşılmıştır. Yapıdaki kazı çalışmaları devam etmektedir. Kazı çalışmalarının tamamlanması ile yapının tam mimari sınırlarının belirlenebileceği düşünülmektedir.

4.2. OPUS SECTİLE GEOMETRİK ZEMİN DÖŞEME

Opus Sectile; farklı formlardaki mermer, taş levha veya çeşitli taş cinslerinden yapılmış birçok parçanın harç üzerinde birleştirilmesi ile ortaya çıkan döşeme tekniği olarak tanımlanmaktadır. Opus Sectile uygulamalarının kendi içinde figüratif (bitki, hayvan ve insan) ve geometrik olarak düzenlendiği aktarılmaktadır. Duvar ve özellikle taban döşemelerinde görülen Opus Sectile kullanımlarındaki geometrik döşemelerde; döşemeyi oluşturan parçaların kare, üçgen, daire, dikdörtgen, altıgen, sekizgen şeklinde kesildiği bunların dama, yıldız, başak, arı yuvası ile birçok farklı form ve şekillerde döşendikleri aktarılmaktadır (Üstüner, 2002: s. 67).

2013 yılında merkezi planlı çokgen yapı içindeki kazı çalışmaları sonucunda mermer, porfir gibi doğal taş parçalardan oluşturulmuş geometrik zemin döşemeye ulaşılmıştır. Döşemenin bir kısmı in situ halinde korunmuş bir şekilde ele geçmiştir. Yapının çeşitli yerlerinde de zaman içinde dağınık halde çok sayıda Opus Sectile parçaları ele geçmiştir. Üst mimari yapının çökmesi döşemenin orta kısmına zarar vermiş ve kompozisyonu tahrip etmiştir. Döşemenin korunan kısımları kuzeydoğu ekseninin ucundan kuzey, kuzeybatı ve batı ekseninde korunarak günümüze gelmiştir. Mozağin güney, doğu ve merkez eksenini günümüze ulaşmamıştır.

Döşemede çeşitli geometrik şekillerle oluşturulan belirli bir kompozisyonun düzenlendiği görülmektedir. Döşemede üçgen, dikdörtgen, altıgen, sekizgen ve kare (Balmelle vd 2002: s. 35-37) şeklinde geometrik şekillerin düzenlendiği görülmektedir.

Döşeme, dış taraftan dairesel bir biçimde kısmen korunmuş olan dikdörtgen düz mermer plakalar ile kaplanarak dışta bir bant oluşturulmuştur. Dış şeridin korunamamış mermer plakalarının dairesel düzlemde mozaikğin sınırlarını çizdiği düşünülmektedir. Üstte yer alan panoların alt sınırlarını belirleyen dairesel yönde uzanan düz mermer parçaların aynı zamanda alt panoların üst sınırlarını belirlemektedir. Bu şekilde orta bölüm alanı bir bordür halkası ile ayrılmıştır. Bu bordür halkasını oluşturan mermer plakaların uzunlukları 40 cm'dir.

Mozaikğin üst panodan kuzeydoğu yönü ile alt bölümden başlanarak kuzey ve sonrasında batı yönüne doğru uzanarak incelenmiştir.

4.2.1.Eşkenar Dörtgen Kompozisyonları

Kuzeydoğu yönünde görülen geometrik kompozisyon, batı yönünde bulunan dikdörtgen düz mermer plaka ile çevrilidir. Panonun üst tarafını ve doğu kısmını sınırlayan mermer plakalar ise korunamamıştır. Kompozisyonda, büyük kare parçalar kuzey güney yönlü sadece tek köşe noktasından birbirlerine temas ettirilerek düzenlendiği görülmektedir. Bu şekil düzenleme ile kare karoların baklava motifine dönüştüğü görülmektedir. Baklava motifli kare karoların etrafına ise daha küçük üçgen parçalar yerleştirildiği görülmektedir. Üçgen parçaların beyaz, mavi ve yeşil renkte oldukları görülmektedir. Bu kompozisyonda kare parçalardan 3 parça, üçgenlerden ise 15 parça korunabilmiştir. Mozaik kompozisyonun alt bölümünde ise yan kenar uçları birbirlerine dokunan büyük kare parçalar ile daha küçük üçgen parçalardan oluşmaktadır. Kare parçaların baklava biçimi alacak şekilde yana yana yerleştirildikleri görülmektedir. Alt kısma doğru bir kenar ucu degecek şekilde büyük kare parçaların yerleştirildiği görülmektedir. Üçgen parçalar, dörtgen parçaların kenar uçlarının birbirlerine değdikleri yerlerin üst ve alt kısımlarındaki boşluklarda zıt yönlü yerleştirilmişlerdir. Üçgen parçaların hizasına denk gelerek düz bir şekilde yerleştirilen daha küçük kare parçalar görülmektedir. Bu kare parçaları birbirinin zıttı

dört üçgen parçası çevrelemiştir. Bu üçgen parçaları sarı, mavi, kırmızı renklerde. Büyük kare parçaların kenar uzunlukları 15 cm, küçük kare parçaların kenar uzunlukları ise 10 cm'dir. Baklava biçimli kare parçaların beyaz renkte olduğu, üçgen parçaların renkleri ise beyaz, mavi ve kırmızı tonlardadır. Bu kompozisyonda, kare karolardan 22 parça, üçgenlerden ise 66 parça korunabilmiştir (Grafik 1-2).

4.2.2. Bitişik / Kesişen Sekizgenler Kompozisyonu

Mozaiğin kuzey yönünde bulunan geometrik kompozisyonun kenarları ince uzun düz mermer plakalarla çevrilidir. Yukarıdan ve aşağıdan ise yan yana parçalı bir şekilde yerleştirilmiş dikdörtgen düz mermer plakalarla çevrilidir. Kompozisyonun merkezinde büyük düz mermer bir panel bulunmaktadır. Bu plakaların etrafı ise altıgen parçaların birbirleriyle dairesel bir biçimde düzenlendiği, boşta kalan iç kismada kare karoların yerleştirildiği bu sayede Bitişik/Kesişen Sekizgenlerin oluşturulduğu bir düzenleme ile çevrilidir (Resim 47). Boş kalan dış kısımlara ise üçgen parçaların yerleştirildiği görülmektedir. Oluşturulan sekizgenlerin çapraz bir şekilde betimlenmesinin sağlandığı anlaşılmaktadır. Bu düzenleme ile kare parçaların baklava biçimini aldığı görülmektedir. Sekizgeni oluşturan en az bir bazen iki altıgen parçasının diğer sekizgen parçasını da oluşturduğu görülmektedir. Altıgen parçaların beyaz, gri ve açık mavi renklerinde olduğu, dörtgen parçaların ise sarı, kırmızı, mavi renklerde olduğu görülmektedir. Mermer panelin genişliği 1.30 m uzunluğu ise 1.50 m'dir. Bitişik sekizgen motiflerin uzunlukları 20 cm'dir. Üçgen parçaların uzunlukları ise 8-10 cm, kalınlıkları ise 2-3 cm arasında değişmektedir. Bu kompozisyonda, altıgenlerden 157 parça, karelerden ise 55 parça korunabilmiştir (Grafik 3-4).

4.2.3. Çapraz Altıgenler Kompozisyonları

Mozaiğin kuzeybatı ve batı kısmına bakan kompozisyonun tamamı çapraz altıgen parçaların kenarlarına yerleştirilen üçgen parçalar ile oluşturulmuş Davut Yıldızı (Kadioğlu, 2000: s. 11) motifleriyle kaplıdır (Resim 48). Altıgen parçaların kenarlarına yerleştirilen üçgen parçaların yalnızca tek altıgen parçayı yıldız motifi yapmadığı, aynı anda diğer iki altıgen parçanın üçgen parçalarının kenarlarına yerleştirildiği bu sayede bir üçgen parçasının aynı anda üç altıgen parçaya temas

ederek toplamda üç yıldız motifinde de kullanılabildiği görülmektedir. Üçgen parçaların zıt yönlü düzenlediği görülmektedir. Altıgen parçaların kenar uçları ise birbirleri ile temas halindedir. Bu kompozisyonun sınırları V şeklinde gelen uzun dikdörtgen mermer plakalar ile çevrilidir. Batı kısımda yer alan yukarıdan aşağıya doğru incelip daralmaktadır. Üst sınırlar ise genel kompozisyonu sınırlayan mermer bordürlerle kaplıdır. Düzenlemede kullanılan altıgen parçalar beyaz, sarının farklı tonları, gri ve açık mavi renklerde. Üçgen parçalar ise mavi, lacivert, yeşil, kırmızının farklı tonları, beyaz ve sarı renklerde. Altıgen parçaların genişlikleri ortalama 13-14 cm, kalınlıkları ise 3-3,5 cm arasındadır. Bu kompozisyonda, altıgenlerden 230 parça, üçgenlerden ise 456 parça korunabilmiştir. Batı kısımdaki aynı kompozisyonda ise altıgenler parçalar beyaz, gri, mavi ve sarı renklerde, kare karolar ise mavi, bordo, sarı renklerde. Bu kompozisyonda, altıgenlerde 51 parça, üçgenlerden ise 105 parça korunabilmiştir (Resim 49) (Grafik 5-6).

4.2.4. Düzgün Sekizgenler Kompozisyonu

Mozağin kuzeybatı ve batı yönünde betimlenen düzenlemenin sınırları yukarıdan aşağıya doğru daralan mermer plakalar ile batı yönünde hafif daralan uzun düz mermer plaka ile çevrilidir. Üst sınırlar ise genel kompozisyonu sınırlayan mermer bordürlerle kaplıdır. Kompozisyonun merkezinde büyük düz bir mermer panel bulunmaktadır. Mermer panelin aşağı yönlü hafif daraltıldığı görülmektedir. Panelin etrafına ise üst tarafında kısmen korunmuş ikili bir düzende Düzgün Sekizgenler ile aralarına yerleştirilen kare parçalarla ve sekizgenlerin dış kısmına yerleştirilen üçgen parçalarla çevrilidir (Resim 50). Dört sekizgenin arasına yerleştirilen kare parçaların baklava motifi aldığı görülmektedir. Sekizgenlerin açık mavi, gri ve beyaz renklerde, kare karolar ve üçgen parçaların ise bordo, mavi, yeşil ve sarının farklı tonlarından renklerde olduğu görülmektedir. Sekizgen parçaların ortalama genişlikleri 13-14 cm, kalınlıkları ise 2-3 cm'dir. Kare parçaların uzunlukları ortalama 7-8 cm, kalınlıkları ise 2-3 cm'dir. Bu kompozisyonda, sekizgenlerden 70 parça, kare parçalardan 32 parça ve üçgenlerden ise 47 parça korunabilmiştir (Grafik 7-9).

4.2.5. Tanımsız Kompozisyon

Yapının kuzeybatı köşesinde ana mezar odasına giden alanda da az bir kısmı korunmuş olan geometrik döşemeler bulunmaktadır (Resim 51). Mozaik düzenleme kuzeybatı yönlü dağınık bir şekilde görülmüştür. İki büyük mermer plakanın yanında sarı renkte yukarıdan aşağıya doğru büyük ve küçük kare parçaların yerleştirildiği görülmektedir. Kare parçaların yanlamasına yerleştirilmesi ile baklava motifi yakalanmıştır. Kare parçaların kenarlarının boşta kalan kısımlarına mavi, beyaz ve bordo renklerde olan küçük üçgen parçalar yerleştirilmiştir. Küçük kare parçaların yanına düz bir şekilde yerleştirilen büyük kare parçalar görülmektedir. Yine büyük kare parçaların arasına küçük üçgen parçalar yerleştirilmiştir. İlk düzenlemedeki büyük ve küçük kare parçaları ile üçgen parçalar tekrardan uygulanmış ve düz mavi mermer parçası ile sınırlandırılmıştır. Devamında ise sarı renkte içbükey kenarlar sahip altıgen şekilli parçaların ve onların arasına yerleştirilen mavi oval parçaların oluşturduğu spesifik bir biçim görünmektedir. Bu parçaların oluşturduğu dairemsi düzenlemenin içinde de beyaz içbükey bir altıgen parça görülmektedir. Dairemsi biçim içinde boşta kalan içbükey kenarlarının içine de daha küçük oval parçalar yerleştirilmiştir. Bu düzenlemenin etrafında ise dağınık halde yerleştirilmiş çeşitli formlardan parçalar bulunmaktadır. Sarı renkte bulunan dairemsi biçimi oluşturan içbükey altıgenler 14 cm uzunluğundadır. Kalınlıkları ise 3 cm'dir.

Bathonea kazıları süresince yapıda ve farklı alanlarda dağınık halde ele geçen çok sayıda geometrik parça bulunmaktadır. Bu parçalar kazıya ait depolarda saklanmaktadır. Bu parçaların fotoğrafları çekilmiş, dijital çizimleri yapılmış, kalınlık, genişlik ve uzunlukları ölçülmüştür. Ayrıca kazı alanında yapının hemen yanında bir mermer havuzu oluşturulmuştur. Kazıya ait depoların yetersiz olması sebebiyle Opus Sectile parçaların bir kısmı da bu havuzda saklanmaktadır.

4.3. OPUS SECTİLE PARÇALARIN TÜRLERİ VE KÖKENLERİ

Doğal taşlar ve mermerlerden tarih boyunca, Antik Yunan, Roma, Bizans, Osmanlı dönemlerinde yapılmış sayısız eserin bulunduğu bilinmektedir. Zaman içerisinde mermere olan talebin artmasıyla birlikte birçok farklı renk ve özelliklerde üretim yapacak olan mermer ocakları açılmıştır. Bu sayede özellikle Bizans mozaik

sanatında Opus Sectile tekniği ile birçok farklı türden doğal taşın belirli düzenlemeler ve teknikler ile oluşturdıkları mozaik programları önemli mimari yapıları süslemektedir.

Marmor Proconnesion (beyaz-gri mermer), Porfido Rosso Antico (kırmızı porfir), Porfido Verde Antico (yeşil porfir), Giallo Antico (sarı mermer), Verde Antico (serpantin breşi) gibi doğal malzemelerin özellikle Bizans yapılarında yaygın olarak kullanıldığı aktarılmıştır (Kudde ve Ahunbay, 2016: s. 44). Opus sectile programlarında kullanılan malzemelerin Mısır (Doğu Çölü, Gebel, Syene Dağları), Tunus (Chemtou), İtalya, Fransa (Pireneler), Yunanistan (Teselya, Sakız Adası, Mora, Atina) ve Anadolu'da (Prokonnesos/Marmara Adası, Dokimeion/Afyon, Bilecik, Gebze, Çanakkale, Milas, İzmir, Bergama) bulunan taş ocaklarından çıkartılıp üretildiği ve geometrik düzenlemelerde kullanıldığı aktarılmıştır (Angı, 2020: s. 33-34).

Döşemenin korunmuş olan kısmındaki Opus Sectile geometrik düzenlemede yer alan farklı doğal renklerde bulunan parçalardan; beyaz ve gri tonlardaki birçok kare, üçgen, dörtgen, altıgen, sekizgen, düz dikdörtgen mermer parçaların ve büyük mermer panellerin Marmara Adası mermerleri olduğu düşünülmektedir. Düzensiz morumsu damarlı düz beyaz mermer parçalar ise Afyon'daki (Çelik ve Sert, 2021: s. 786) ocaklarda üretilen Menekşe mermer orjinli olduğu düşünülmektedir. Üçgen parçalarda görülen kırmızı porfirlerin Mısır Doğu Çölü'nde (Angı, 2015: s. 48) bulunan ocaklarda üretilen Porfido Rosso Antico orjinli, daha açık kırmızı renkli porfirlerin ise Sakız Adası, Chios Rosso Antico (Kaya, 2018: s. 10) orjinli olduğu düşünülmektedir. Bazı kırmızımsı turuncu renkli rudist kireçtaşı parçaları da Gebze'den Marmor Triponticum (Angı, 2020: s. 33-34) orjinli olabileceği düşünülmektedir. Dikdörtgen ve üçgen parçalarda görülen kırmızı-beyaz karışık renkte olan mermerlerin Muğla Karia'da üretilen İasos Mermeri orjinli oldukları düşünülmektedir. Kare, üçgen, altıgen ve sekizgen parçalarda görülen sarı ve tonlarındaki mermerlerin Tunus'ta çıkarılan Giallo Antico (Kudde ve Ahunbay, 2016: s. 44) orjinli, yeşil andezit porfirlerin Mora yarımadasından (Angı, 2015: s. 48) Porfido Verde Antico orjinli ve serpantin breşi parçalarının Teselya'da (Angı, 2015: s. 48) üretilen Verde Antico orjinli oldukları düşünülmektedir (Tablo 1).

Ayrıca kesin olmamakla birlikte antik dönemlerdeki mermer fiyatlarının karşılaştırılması bakımından MS 4. yüzyıl başlarında Diocletian fiyat listesine bakıldığında; düz beyaz mermerlerin yaklaşık 40 dinar, renkli mermerlerin yaklaşık 75 ila 250 dinar arasında olduğu ve morumsu damarlı mermerlerin de 200 dinar civarında oldukları belirtilmiştir (Çelik ve Sert, 2021: s. 786).

4.4. TESSERA MOZAİKLER

2013 yılı ile birlikte başlayan ve devam halen devam eden merkezi planlı çokgen yapılı bu alandaki kazı çalışmaları sonucunda çok sayıda tessera ele geçmiş ve geçmeye devam etmektedir. Tessera parçaları kazı yapılan alanın içinde kimi zaman dağınık halde kimi zaman daha iç içe kimi zaman ise harç tabakası üzerinde parçalar halinde ele geçmektedir. Ele geçen tesseraların farklı renklerde olduğu görülmüştür. Bu tesseralar arasında altın kaplı cam parçalarında olduğu saptanmıştır. Tessera parçalarının sarı, turuncu, kırmızı, beyaz, bordo, yeşil, siyah, mavi ve tonlarında (turkuaz, lacivert) oldukları görülmüştür.

Altın varaklı cam tesseraların, yapının MS 6. yüzyıldaki depremden sonra ikinci kez ayağa kaldırılma sürecinde MS 9. yüzyıla birlikte kubbeye veya duvarlara düzenlendiği düşünülmektedir.

2019 ve 2021 yıllarında yapılan depo çalışmaları sonucunda tasnif ve fotoğraflama işlemleri tamamlanmıştır. Kare formlarda olan tesseraların boyutları ölçülmüş, 5x5 ve 6x6 mm olarak hesaplanarak kaydedilmiştir. Yamuk formlarda olan tesseraların ölçümleri sonucu 3 mm'den 8 mm'ye kadar değişkenliklerin olduğu hesaplanmıştır. Altın varaklı şeffaf camların ise 7x7 mm boyutlarında oldukları ölçülmüştür. Kalınlıklarının ise değişken oldukları saptanmıştır. Yaklaşık tessera adedin belirlenmesi için ise orantısal bir ölçüm çalışması yapılmıştır. 4x4 mm ve 5x5 mm ölçülerinde kare ve yamuk formunda karma özelliklerde olan tesseralardan herhangi bir paket sayılmış ve ardından tartılmıştır. Buna göre; 600 adet tessera, 550 gr ağırlığına sahiptir. Bu ölçülerdeki ortalama bir tessera yaklaşık 0,91 gr gelmektedir. 62 paket tessera'nın tümü tartıldığında 35.483 gr (35,5 kg) gelmektedir. Önceden bulunan ortalama tessera ağırlığı ile orantı kurulduğunda, yaklaşık 40695 adet tessera parçasının ele geçtiğini söylemek mümkündür.

Ayrıca 2020 yılında ele geçen tessera parçalarından altın varaklı şeffaf camlardan 60 adet, bordo/kırmızı parçalardan 10 adet, beyaz parçalardan 25, mavi ve tonlarındaki parçalardan 100 adet, yeşil parçalardan ise 30 adet bulunmaktadır. 2021 yılında ele geçen tessera parçalarından ise altın varaklı şeffaf camlardan 181 adet, bordo/kırmızı parçalardan 150 adet, beyaz parçalardan 550, mavi ve tonlarındaki parçalardan 2800 adet, yeşil parçalardan ise 755 adet, sarı parçalardan 15 adet, turuncu parçalardan da 17 adet bulunmaktadır. Tessera parçalarının 2020-2021 yılına ait istatistiki bilgileri de tablolar halinde hazırlanmıştır (Tablo 2-3).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME

Bathonea Antik Liman Yerleşmesi kazılarında 2021 yılı itibariyle 8. Alanın kaleiçi bölgesinde kompleks bir yapı grubu ortaya çıkarılmaktadır. Bu kompleks yapı grubunun çokgen planlı yapısında, bir kısmı in situ halde korunan Opus Sectile tekniği ile düzenlenmiş zemin döşeme ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanında yapı içindeki kazı çalışmaları sonucunda çok sayıda altın varaklı şeffaf cam ile renkli taşlardan tessera parçaları ele geçmiştir. Yapının kendisi ile ilgili; mimari düzeni, yapı içinde ele geçen buluntuları, mozaikleri, antik kaynaklardan bilgiler ve benzer kompleks ve dini yapılar dikkate alınıp incelenerek anlaşılmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde zemin mozaiklerindeki kompozisyonların hangi düzenlerde yapıldığı, geometrik malzemelerin nerelerden çıkartıldığı, mozaik düzenin eksik kısımlarının benzer döşeme düzenlemeleriyle ilişkilendirilip nasıl olabileceği, geometrik kompozisyonların benzerlerinin bulunduğu yerler ve bu sayede bir tarihleme yapılabileceği gibi konular dikkate alınmış ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Tessera mozaiklerin ise yapının hangi kısımlarında bulunduğu, eldeki tesseralar ile renklerine göre ne tür sahnelerin var olabileceği, bölgedeki dini yapılardaki mozaik sahnelerinde hangi renk tessera'nın hangi sahnelerde kullanıldığı dikkate alınıp incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çeşitli istatistikî bilgilerde tablo ve grafikler halinde sunulmuştur.

5.1. MOZAİKLİ YAPININ İŞLEVİ İLE TARİHLEMESİ

Tarihçi Anna Komnena'nın (1083-1153) 'Alexiad' adlı eserinde Aziz Theodore Theron adına Konstantinopolis yakınlarında önemli bir kilisenin yaptırıldığı belirtilmektedir. Kilisenin Bathys-Ryax (Derin-Dere) isimli merkezin yakınlarında olduğu ifade edilmektedir. Küçükçekmece Gölü'ne kuzeyden dökülen Sazlıdere'nin ilk çağdaki adının Bathynias olduğu İlk Çağ yazarları tarafından belirtilmektedir (Strabon, 1962: VII, 57). Bathynias isminin Orta Çağ'da Bathys-Ryax olarak değiştiği düşünülmektedir. Rusya'nın St. Petersburg kentinde bulunan Hermitage Müzesi'nde korunan mine işçilikli bir plaka üzerinde de Aziz Theodore

ve Bathys-Ryax isimleri birlikte işlenmiştir. Aziz Theodore Theron'un ikonografide at üzerinde bir mağara önünde yılanı/ejderi öldürdüğü betimlenen bir asker-din adamı olduğu belirtilmiştir. Bathonea kazı alanına 2 km mesafede bulunan Yarımburgaz Mağarası'nın bu mite kaynaklık etmiş olabileceği düşünülmektedir. Mağaranın Erken Hristiyanlık Döneminde manastır olarak kullanıldığı göz önüne alındığında Aziz Theodore Theron adına yapılmış kilisenin, 2009 yılından itibaren sürdürülen Bathonea kazıları sonucunda 8. Alanında ortaya çıkarılmakta olan kompleks yapı grubundan biri olan bazilikal planlı yapı ile örtüşebileceği düşünülmektedir. Yine tarihçi Anna Komnena'nın bölgede Aziz Theodore Theron adına yapılmış bir martyrionun varlığından söz ettiği belirtilmiş ve 8. Alanda ortaya çıkarılmakta olan kompleks yapı grubundan biri olan çokgen planlı mozaikli yapı ile örtüşebileceği değerlendirilmektedir (Aydingün, 2017: s. 72).

Karbon analizleri sonucunda bazilikal planlı yapının MS 4.-5. yüzyıllara tarihlendiği değerlendirilmektedir. Bu yapının yaklaşık 40-50 m güneyinde ise çokgen planlı mozaikli bir yapı bulunmaktadır. Bu iki yapı bir sus-duvar sistemi ile çevrelenmiş, özel bir birimi oluşturacak biçimde inşa edilmiş olduğu değerlendirilmiştir. Mozaikli yapının kuzey kesiminde ortaya çıkartılan kısmen korunmuş duvarların, yapının sekizgen planlı bir şekilde inşa edilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Sekizgen planlı yapıda; Opus Sectile geometrik zemin döşemenin bulunması, altın varaklı ve renkli tessera parçalarının yapının kubbe veya duvarlarında düzenlendiğinin anlaşılması, ana mezar odasının ve ana mezar odasına yönelmiş ad sanctos tipinde küçük bir mezarlık alanının varlığı yapının kutsal bir yapı olduğunu düşündürmektedir. Yine MS 9.-10. yüzyıllarda başkentten gelen insanların her pazar ayın için burayı ziyaret ettikleri belirtmiştir (Komnena, 1996: s. 248).

Erken Hristiyanlık Döneminde, bazilikal kiliseler ile din şehidi olan martyler için kahramanlık kültünü yansıtan ve anıtsal mezar mimarisi ile taçlandırılan martyrionlar görülmektedir. İşlevlerine göre birbirinden ayrılan bu yapıların farklı mimari düzenlerde kendilerine özgü biçimlerde bir kompleks yapı düzenini sağlayacak şekilde inşa edildikleri aktarılmıştır. Ayrıca martyrionların, merkezi planlı, haç, kare, dairesel ve çokgen planlı olarak çeşitli şekillerde inşa edildikleri aktarılmıştır (Grabar, 1949: s. 96-97).

Geç Antik Çağ ve Erken Hristiyanlık Döneminde Anadolu’da çoğu kentlerin kendi yerel martyr kültünü yarattığı ve martyrion yapılarına sahip oldukları görülmektedir. Salamis/Constantia’daki Aziz Thomas Martyrion’u, Hierapolis’te bulunan martyrion, Seleukia Pieria’daki martyrion, Antakya’daki Aziz Babylas Martyrion’u, Karaman Binbir Kilise yapısının yakınındaki martyrion, Kalkedon’daki Azize Eupheima Kilisesi yakınındaki martyrion, Kudüs’teki Kutsal Kabir Kilisesi yakınındaki martyrion, Filistin’deki Doğuş Kilisesi yakınındaki martyrion ve Konstantinopolis’te bulunan martyrionlar bu duruma örnek gösterilmektedir (Bilir, 2020: s. 630-631).

İmparator Konstantin’in Hristiyanlara ibadet özgürlüğünü tanıdıktan sonra doğuda kurduğu Konstantinopolis kentini Hristiyanlığın merkezi konumuna getirmeye çalıştığı aktarılmıştır (Krautheimer, 1986: s. 40). Konstantinopolis’te bulunan ve Aziz Karpos ve Papylos Martyrionu, St. Mary Chalkoprateia Kilisesi yanındaki martyrion, Balabanağa Mescidi’nin ilk evresindeki martyrion yapısı ve Hebdomon’daki martyrion yerel martyr kültüne örnek teşkil etmektedir (Bilir, 2020: s. 630-631).

Martyrionlar ile bazilikal kiliselerin işlevleri farklı kompleks bir birim olarak ortaya çıkmaları, Bathonea Antik Liman Yerleşmesindeki bazilikal planlı yapı ile sekizgen planlı mozaikli yapının da aynı düşünce sistemi ile benzer kompleks bir birimin parçası olduklarını düşündürmektedir.

Martyrionların ve vaftizhanelerin, MS 4. yüzyıl ile birlikte özenli iç mekân düzenlemeleriyle birçok kiliseden daha fazla öne çıktığı aktarılmıştır (Grabar, 1949: s. 100). Bathonea Antik Liman Yerleşmesindeki sekizgen planlı yapıda Opus Sectile zemin döşemesinin bulunması, yapının duvarlarında veya kubbesinde mozaik kaplı sahnelerin varlığına işaret eden bir kısmı altın varaklı, çok sayıda renkli taş ile camlardan oluşturulmuş tessera parçalarının ele geçmesi, bu mozaikli yapının martyrionların özenli iç mekân düzenleme sistemiyle örtüştüğünü düşündürmektedir. Ayrıca yapıda sürdürülen kazılarda bina içerisinde vaftiz alanı olarak değerlendirilebilecek bir yapının izlerine rastlanılmamıştır.

Bathonea Antik Liman Yerleşmesindeki mozaikli sekizgen planlı yapının bir başka yönden değerlendirilmesinde ise bölgeye yakın olan Marmara Adası’nda

üretilen mermerlerin MS 2.-6. yüzyıllar arasında Konstantinopolis kentindeki yoğun imar faaliyetleri için kullanıldığı aktarılmış (Beykan, 2004: s. 12), çokgen planlı yapıdaki döşemede de çok sayıda Marmara Mermerinin kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca döşemede kullanılan renkli parçaların üretildiği taş ocaklarının (Yunanistan ve Kuzey Afrika), MS 6.-7. yüzyıllarda ekonomik sıkıntılar ve nüfustaki azalmalar sebebiyle Orta Çağ'da kapalı kaldıkları aktarılmıştır (Kudde ve Ahunbay, 2016: s. 46). Bu durumda, kaliteli olduğu görülen döşeme parçalarının imar faaliyetlerinin hızlandığı MS 2.-6. yüzyıllarda, üretim yerlerinden geldiklerini düşündürmekte ve yapı ile döşemenin tarihlenmesi açısından veriler sağlamaktadır.

5.2. ZEMİN DÖŞEMEDE DÜZENLENMİŞ KOMPOZİSYONLARIN BENZER ÖRNEKLERİ

Sekizgen planlı yapıda bir kısmı in situ halde korunmuş Opus Sectile geometrik yer döşemesi bulunduğu belirtilmiştir. Döşemenin dış bantlarının düz dikdörtgen mermer parçalar ile dairesel bir yönde çevrildiği düşünülmektedir. Süslemesiz şeritlerden oluşan kompozisyon şeması görülmektedir. Mozaik kompozisyonun estetik değerinin ve kalitesinin yüksek olduğu görülmektedir. Döşemenin merkezinde olabileceği düşünülen Omphalion'un orta kısmı, büyük bir yuvarlak mermer levhayla veya geometrik desenin daha küçük parçalarının devamı şeklinde de düzenlenmiş olabileceği düşünülmektedir. Zemin döşemenin kompozisyonlara göre farklı bölge ve yapılardaki benzer örnekleri incelenmiştir.

Eşkenar Dörtgen Kompozisyonun benzer örnekleri:

MS 5.-6. yüzyıllarda Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde (Sertel, 2017: s. 41) (Resim 52), MS 8. yüzyılda tarihlendirilen Trabzon Sancta Sophia Kilisesi'nde (Trabzon Ayasofya Camii) (Demiriz, 2002: s. 110) (Çizim 3), MS 9. yüzyılda Hierapolis Aziz Philippus Kilisesi'nde (D'andria, 2020: s. 108) (Resim 53), MS 9.-11. yüzyıllarda Bursa Orhangazi Türbesi'nde (Demiriz, 2002: s. 22) (Resim 54), MS 9.-13. yüzyıllarda Yakacık Bizins Kilisesi'nde (Demiriz, 2002: s. 75) (Resim 55), MS 10. yüzyılda Yunanistan'da Hosios Lukas Manastırı'nda (Guidobaldi, 2009: s. 427) (Resim 56), MS 11. yüzyıllarda Demre'de bulunan St. Nikolas Kilisesi ile (Resim 57) İznik'te Hagia Sophia ve Koimesis Kiliseleri'nde (Demiriz, 2002: s. 27,

87, 99) (Çizim 4-Resim 58), MS 11.-12. yüzyıllarda ise İtalya'da bulunan Santa Maria Assunta, Santa Maria e Donato, Santa Maria Antiqua ve Santa Maria in Cosmedin Bazilikaları'nda (Laurea, 2018: s. 119, 156, 168, 180) (Resim 59-62) görülen döşemelerde Eşkenar Dörtgen kompozisyonlar benzerlikler göstermektedir.

Bitişik/Kesişen Sekizgen Kompozisyonun benzer örnekleri:

MS 4. yüzyıllarda Manisa Sardes'te hamam-gymnasium kompleksinde (Patacı, 2012: s. ek 13) (Çizim 5), Kıbrıs'ta Soli, Aziz Philon Bazilikaları ile Salamis Gymnaziumu'nda (Sabır, 2004: Res. 10, Çiz. 7, Res. 106) (Resim 63-64, Çizim 6), Kıbrıs'ta Roma hamamında, (Coşkun, 2004: s. 122) (Çizim 7), Çanakkale Apollon Smintheion kutsal alanında (Şener, 2020: s. 33) (Resim 65), MS 4.-6. yüzyıllarda Denizli Laodikeia Merkez Kilisesi'nde (Şimşek ve Bayram, 2014: s. 290) (Resim 66), MS. 4.-7. yüzyıllarda Muğla'da Stratonikeia Gymnasion Propylon Kilisesi'nde (Yaşar ve Söğüt, 2019: s. 62) (Resim 67), MS 5. yüzyılda Tarsus Roma Hamamı'nda (Adıbelli, 2020: s. 54) (Resim 68), MS 6.-9. yüzyıllarda Hebdemon'da (Bakırköy) Ioannes Theologos kilise apsisinde veya yakınında yer alan martyrionda (Demiriz, 2002: s. 69-71) (Çizim 8), Sagalassos Antik Kenti'ndeki Frigidarium-1 yapısında (Waelkens, 2008: s. 348) (Resim 69), Mersin Kız Kalesi'ndeki ve Elaiussa Sebaste'deki kilise tabanlarında (Küçük, 2012: s. 24; Özyıldırım ve Yeğin, 2017: s. 63) (Resim 70-71), MS 10. yüzyılda Yunanistan'da Hosios Lukas Manastırı'nda (Guidobaldi, 2009: s. 427) (Resim 72), MS 11. yüzyılda İznik Hagia Sophia Kilisesi'nde (Demiriz, 2002: s. 93) (Resim 73), MS 11.-12. Yüzyıllarda ise İtalya'da Santa Maria Assunta, Museo del ve San Marco Bazilikalarında (Laurea, 2018: s. 122, 128, 135) (Resim 74-76) görülen döşemelerde Bitişik/Kesişen Sekizgen kompozisyonlar benzerlikler göstermektedir.

Çapraz Altıgenler (Davut Yıldızı) kompozisyonun benzer örnekleri:

MS 4.-6. yüzyıllarda Hierapolis'te, MS 5. yüzyılda Mersin'de Korkykos'daki Kathadrel'de ve Seleukeia-Kalykadnos'da, Suriye St. Simeon Stylites Kilisesi'nde MS 5.-6. yüzyıllarda İzmir Ephesus Varius Hamamı'nda, Antalya Perge'de bulunan Güney Hamam'da, Ankara Ulus kazılarında (Kadioğlu, 1997: s. 358, 374) (Resim 77), Antalya Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde (Evcim ve Öztaşkın, 2019: s. 154) (Resim 78), Mersin'de, Olba Manastırı Kuzey Kilisesi (Özyıldırım ve Yeğin, 2017:

s. 64) ile Elaiussa Sebaste'deki Hamam A yapısında (Patacı, 2012: s. ek 55, 57) (Resim 79-80), MS 6.-9. yüzyıllarda Hebdemon'da (Bakırköy) (Demiriz, 2002: s. 69-71) (Çizim 9), Antakya Antiocheia'da topografik bir yerde (Kadioğlu, 2000: s. 11), MS 11. yüzyılda Sarayburnu'nda Mangana kompleksinde (Guidobaldi, 2009: s. 430) (Resim 81), İtalya'da Montecassino Manastırı'nda (Laurea, 2018: s. 165) (Resim 83) MS 13. yüzyılda Trabzon'da Panagia Chrysokephalos Kilisesi'nde (Ortahisar Camii) (Özgümüş ve Yavuz, 2020: s. 58) (Resim 82) görülen döşemelerde Çapraz Altıgen (Davut Yıldızı) kompozisyonlar benzerlikler göstermektedir.

Düzgün Sekizgen Kompozisyonun benzer örnekleri:

MS 4. yüzyılda Kıbrıs'ta Camponepetra Bazilikası hamam yapısında (Sabır, 2004: Res. 110) (Resim 84), Karia Aphrodisias'da Saray ve Bazilika'da, Antiocheia D Hamamı'nda, Manisa Sardes'te (Kadioğlu, 1997: s. 362), Tripolis'te (Duman, 2019: s. 342), MS 4.-6. yüzyıllarda Laodikeia Merkez Kilisesi'nde (Şimşek ve Bayram, 2014: s. 290) (Resim 85-86), MS 5. yüzyılda Tarsus Roma Hamamı'nda (Adıbelli, 2020: s. 54) (Resim 87), Ankara Ulus kazılarında, Mersin Korkykos'daki Kathadrel'de, Seleukeia-Kalykadnos'da, Kelenderis Antik Kenti'nde, MS 5.-6. yüzyıllarda Muğla Letoon'da bulunan bazilikada (Kadioğlu, 1997: s. 362, 380-381) (Resim 88), MS. 6. yüzyılda Hierapolis Aziz Philippus Kilisesi'nde (D'andria, 2020: s. 107) (Çizim 10), MS 6.-9. yüzyıllarda Hebdemon'da (Bakırköy) (Demiriz, 2002: s. 69-71) (Çizim 11), İstanbul Küçükalyalı'da bir kilise kalıntısında (Ricci, 2004: s. 211) (Resim 89), Salamis Antik Kenti'nden bir Roma hamamında (Coşkun, 2004: Lev. 8) (Resim 90), İtalya'da Santi Quattro Coronati Bazilikası'nda (Laurea, 2018: s. 179) görülen döşemelerinde Düzgün Sekizgen kompozisyonlar benzerlikler göstermektedir.

5.3. MOZAİK ZEMİN DÖŞEME PARÇALARININ KÖKEN VE İSTATİSTİKİ BİLGİLERİ

Yapımı sırasında farklı mermer türlerinin bir arada kullanıldığı döşemenin korunmuş kısımlarında:

Yaklaşık 180 üçgen, 157 altıgen, 243 düzgün altıgen, 25 kare/dörtgen ve 70 sekizgen parçanın beyaz-gri tonlarda olduğu saptanmıştır. Bu beyaz mermer

parçalarının düz beyaz ve gri düz çizgili olanları Marmara Adası (Proconnesium) ocaklarından çıktıkları düşünülmektedir. Ayrıca şerit mermerlerin ve büyük mermer panellerin de aynı noktadan geldiği düşünülmektedir.

Yaklaşık 21 üçgen ve 2 altıgen parçanın morumsu düzensiz damarlı beyaz mermerlerin Dokimeion /Afyon ocaklarından çıktıkları düşünülmektedir.

Yaklaşık 48 üçgen ve 5 kare parçanın yeşil tonda serpantin breşi (verde antico) ve yeşil andezit porfir (porfido verde antico) oldukları görülmüştür. Bu parçaların Mora ve Teselya orjinli oldukları düşünülmektedir.

Yaklaşık 305 üçgen, 3 altıgen ve 10 sekizgen parçanın kırmızı tonlarda (porfido antico rosso) oldukları görülmüştür. Bu porfirlerin Mısır'da çıktığı düşünülmektedir. Açık kırmızı pembemsi tonlardaki parçaların ise Sakız Adası'ndan çıkartıldığı düşünülmektedir. Yaklaşık 18 mermer parçanın da kırmızı-beyaz renklerde Muğla Iasos kökenli oldukları düşünülmektedir.

Yaklaşık 35 altıgen, 5 sekizgen ve 50 üçgen parçanın sarı tonlarda (giallo antico) oldukları görülmüştür. Bu mermer parçaların Tunus kökenli, turuncu parçaların ise Gebze orjinli rudist kireçtaşı oldukları düşünülmektedir.

Yapıda dağınık halde ele geçen ve kazı depolarında korunan Opus Sectile parçaların katalog çalışması yapılmış; parçaların, doğal taş isimleriyle antik dönem isimleri, ölçüleri ve ocak yerleri gibi çeşitli bilgiler aktarılmıştır. Döşemede görülen parçaların özellikleri tablolar halinde detaylandırılmıştır. Kompozisyonları oluşturan parçaların istatistiki verileri de grafikler halinde detaylandırılmıştır. Döşemedeki kompozisyonların benzer örneklerinin nerelerde görüldüğü tablolar halinde gösterilmiştir (Tablo 4-7). Ayrıca döşemedeki taş plaka biçimleri de tablolatırılmıştır (Tablo 8).

5.4. TESSERA MOZAİK PARÇALARI İLE RENKLERİNİN KULLANIM ÇEŞİTLERİ

Sekizgen planlı yapıda sürdürülen kazı çalışmaları sonucu çok sayıda farklı renklerde tessera parçaları ele geçmiştir. Bunlar arasında altın yaldızlı, kırmızı, bordo, yeşil, sarı, turuncu, beyaz, mavi ve tonlarında (turkuaz, lacivert) tessera

parçaları bulunmaktadır. Yapılan hesaplamalar sonucu yaklaşık 40695 adet tessera olduğunu söylemek mümkündür. Kazı çalışmaları süresince ele geçen tessera parçaları kazıya ait depolarda saklanmaktadır. Tessera parçaları toplamda 62 pakette korunmaktadır. Çalışılan örneklerin homojen bir renk skalasında görülmesinden kaynaklı olarak bu değerlendirmenin tutarlı olduğu düşünülmektedir. Tessera grupları içerisinde taş ve cam örneklerin olduğu göz önünde bulundurulursa, tekil ölçümlerde hata payının yükselebileceği bilinmektedir.

MS 5. yüzyıldan sonra Bizans mozaik sanatında kubbe, duvar, tonoz ve pandantiflerde altın varak, gümüş, renkli taş, renkli cam ve mermer parçaların yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bizans mozaiklerinin genelinde ise hem kutsal hem de İmparatoruk rengi olan erguvan renkli ve altın varaklı cam tesseraların kullanıldığı bilinmektedir. Bizans döneminde birçok dini yapının zeminlerinde, duvarlarında ve örtü sistemlerinde mozaik programlar görülmektedir. Önemli örnekler arasında Başkent'te Ayasofya, Kariye, Fethiye ve Büyük Saray, Anadolu dışında Yunanistan, İtalya'da Roma ve Ravenna'da bulunan dini yapılar görülmektedir.

Bathonea'daki çokgen planlı yapının kubbesinin ve duvarlarının çökmesi, yapıda nasıl bir mozaik programın olduğunu anlaşılmasını çok mümkün kılmamaktadır. Bizans sanatında dini anlamda kutsal sayılan mozaik betimlemelerinin, yeni dinsel ikonografiye uygun olarak duvarlara ve tavanlara yapılmaya başlandığı bilinmektedir. Bu sebepten ve ele geçen tessera parçaları ışığında var olduğu düşünülen sahnelerin yapının kubbesinde veya duvarlarında olduğu düşünülmektedir. Tessera parçalarının renklerine göre yakın bölgelerdeki kutsal yapılarda sahnelenen mozaiklerden çıkarımlar yapılarak yapıdaki mozaik kompozisyonlarda ne tür betimlemelerin olabileceği Başkentteki kutsal yapıların mozaik sahneleri incelenerek değerlendirilemeye çalışılmıştır.

Yeşil tessera parçaların; özellikle Erken Bizans Dönemi'nde çok yapraklı ve çok dallı bitkisel kıvrımların bordür ve doldurma motifi olarak sevilerek kullanıldığı belirtilmiştir (Üstüner, 2002: s. 101). Khora Kilisesi'ndeki (Kariye Camii) bazı mozaik sahnelerde yeşil renkte çim zemin veya bitkisel süsleme kullanımı görülmektedir. Bu yapıdaki sahnelerde de yeşil renkli parçaların muhtemel doğa tasvirlerinde yahut dekoratif düzenlemede kullanılabileceği düşünülebilir.

Mavi ve tonlarındaki tessera parçaların; Khora Kilisesi'ndeki örneklerin bazılarında İsa ve Meryem'in giysi renklerinde görülmektedir. Ayrıca ırmak, nehir gibi tasvirlerde bu renkteki mozaiklerden oluşabilmektedir. Bu yapıdaki sahnelerde de mavi renkli parçaların muhtemel doğa tasvirlerinde, kıyafet betimi veya yine dekoratif düzenlemede kullanılabileceği düşünülebilir.

Sarı ve turuncu renklerde ki tessera parçaların; Khora Kilisesi'ndeki bazı mozaik sahnelerde dağ, tepe gibi yüksek alanları ve zemini betimlemede kullanıldığı görülmüştür. Bu yapıdaki sahnelerde de aynı düşünce sisteminin uygulanmış olabileceği düşünülebilir.

Kırmızı tessera parçaları; Hagia Sophia Kilisesi'ndeki (Ayasofya Camii) mozaiklerde devlet adamları ve önemli şahsiyetlerin üstlerinde görülmektedir. Ayrıca kutsal sahnelerde çeşitli materyallerin de renkleri olmuştur. Bu yapıdaki sahnelerde de kıyafet betimi veya dekoratif düzenlemede kullanılabileceği düşünülebilir.

Beyaz tessera parçaların; özellikle Büyük Saray mozaiklerinde fonu kaplayan bir düzenlemede olduğu görülmektedir. Bu yapıdaki sahnelerde de arka planı kaplamak veya renk kontrastını sağlamak için bazı sahnelerde kullanılabileceği düşünülebilir.

Altın varaklı mozaik parçaları ise özellikle başkentteki Hagia Sophia, Khora ve Pammacaristos Meryem kiliselerinde kubbe ve duvarlarda yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir. Mozaik sahnelerde, altın varak tesseraların arka planı doldurması sahnenin kutsallığını göstermektedir. Bathonea kazılarında ele geçen altın varaklı cam tesseraların, sekizgen planlı yapının kubbe ve duvarlarında düzenlendiğini, yapının ve mozaik sahnelerin ise kutsal olduğunu düşündürmektedir.

SONUÇ

Bathonea Antik Liman Yerleşmesinde arkeolojik kazı çalışmalarının başlangıcından itibaren sürdürülen çalışmalarda MÖ 4. yüzyıl ile MS 11. yüzyıl arasına tarihlenen mimari kalıntılar ortaya çıkarılmaktadır. Bu yapılar arasında kazının 8. Alanında sur-duvar sistemiyle çevrili bazilikal planlı dini yapı ile bu yapının güneyinde 30-40 m mesafede mozaik düzenlemelerin de içinde olduğu sekizgen planlı martyrion olarak tanımlanabilecek bir yapının, kompleks bir birim oluşturacak şekilde yer aldığı anlaşılmıştır.

Kazı çalışmalarının devam ettiği sekizgen planlı yapıda; in situ halde bulunan mermer, porfir, kireçtaşı ve serpantin breşinden parçaların oluşturduğu, Opus Sectile tekniği ile düzenlenmiş, geometrik zemin döşeme ortaya çıkarılmıştır. Yapı içerisinde, altın varaklı cam tessera ile çok sayıda renkli tessera parçalar ele geçmiştir. Yapıda, ana mezar odasının ve ana mezar odasına yönelmiş ad sanctos tipinde küçük bir mezarlık alanının bulunduğu tespit edilmiştir. Yapının, MS 11. yüzyılda yaşanan bir deprem sonucuyla tamamen yıkıldığı ve işlevini yitirdiği anlaşılmıştır.

Yapıda ortaya çıkarılan Opus Sectile geometrik zemin döşemede; Eşkenar Dörtgen, Bitişik/Kesişen Sekizgen, Çapraz Altıgen (Davut Yıldızı) ve Düzgün Sekizgen kompozisyonlarının düzenlendiği belirlenmiştir. Yapı içinde sürdürülen kazı çalışmalarıyla ele geçen altın varaklı cam tessera parçalarının, Bizans mozaik sanatının geleneklerine uygun bir şekilde yapının kubbe veya duvarlarında bezenen kutsal sahnelerde düzenlendiği değerlendirilmiştir. Mozaik buluntuların, Bizans Dönemi'nin kutsal yapılarında görülen özenli iç mekân düzenleme geleneklerine sahip olduğu anlaşılmıştır. Mozaiklerle bezeli ve zemin döşemeye sahip sekizgen planlı bu yapının kutsal bir yapı olduğu anlaşılmıştır.

Erken Hristiyanlık Dönemi ile Konstantinopolis'te ve bir çok farklı bölgede bazilikal kiliseler ile martyrionlar, işlevlerine göre birbirinden ayrı kendilerine özgü biçimlerde, farklı mimari düzenlerde, bir kompleks yapı düzenini sağlayacak şekilde inşa edilmişlerdir. Bu inşa ve düşünce sisteminin de, Konstantinopolis'in hinterlandında yer alan Bathonea Antik Liman Yerleşmesindeki sur-duvar sistemiyle çevrili ve özel bir birimi oluşturan bazilikal planlı yapı ile sekizgen planlı mozaikli

yapıda uygulandığı anlaşılmıştır. Ayrıca sekizgen planlı mozaikli yapının, martyrionların iç mekân düzenleme geleneklerini de taşıdığı görülmüştür. Yine yapının ortaya çıkarılmakta olan mimari düzeni, yapıda ana mezar odasının bulunması, Bizanslı tarihçi Anna Komnena'nın bölgede Aziz Theodore Theron adına yapılmış bir martyrionun varlığından söz etmesi ve MS 9.-10. yüzyıllarda başkentten gelen insanların her pazar ayin için burayı ziyaret ettiklerini belirtmesi, sekizgen planlı mozaikli yapının, kutsal bir yapı olan martyrion olabileceğini göstermektedir.

Martyrion olabileceği düşünülen sekizgen planlı yapı ile zemin döşemesinin tarihlendirmesi ise çeşitli veriler ışığında değerlendirilmiştir:

MS 4. yüzyıllardan itibaren martyrionlarda görülen özenli iç mekân düzenleme geleneklerini taşıdığı tespit edilen yapıda ortaya çıkarılan geometrik zemin döşemeyle, Bizans döneminde birçok kutsal mekânda ortaya çıkarılan MS 4.-6. yüzyıllar arasına tarihlenmiş zemin döşemelerde benzer geometrik düzenlemelerin olduğu tespit edilmiştir. MS 4.-6. yüzyıllarda Konstantinopolis'in imarında yoğun olarak kullanılan Marmara Adası mermerlerinin, bu yapıdaki geometrik zemin döşemede de çokça kullanıldığı görülmüştür. Yine döşemede bulunan renkli parçaların üretildikleri Yunanistan, Mısır ve Tunus'taki ocak yerlerinin MS 6.-7. yüzyıllardan sonra kapatılması, bu parçaların daha erken bir tarihte mozaik döşeme olarak yapının zemininde düzenlendiği göz önüne alındığında Opus Sectile geometrik zemin döşemenin MS 4.-5. yüzyıllara tarihlenebileceği değerlendirilmiştir.

Erken Hristiyanlık Dönemi ile birlikte martyrionlar ile bazilikal kiliselerin kompleks oluşturacak biçimde inşa edilmeleri, Bathonea Antik Liman Yerleşmesindeki kompleks yapılardan biri olan bazilikal planlı yapının MS 4.-5. yüzyıllara tarihlendiğinin anlaşılması ve sekizgen planlı yapıda düzenlenmiş olan zemin döşemenin de aynı dönemlere tarihlenmesi, yapının MS 4.-5. yüzyıllara tarihlenebileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Akşit, İlhan (2012). Tarihi, Mimarisi ve Efsaneleri ile Ayasofya. İstanbul: Akşit Kültür Turizm ve Yayıncılık.
- Akyürek, Engin (1997). “Bir Ortaçağ Sanatı Olarak Bizans Sanatı.” Ed. Engin Akyürek. Sanatın Ortaçağı. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 71-88.
- Alberti, Livia, Elsa Bourguignon, Thomas Roby (2013). Technician Training for the Maintenance of In Situ Mosaics. Tunis: Getty Conservation Institute.
- Altuğ, Kerim (2017). “Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazıları Büyük Sarnıç.” Ed. Şengül Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 181-192.
- Aslan, Ferhat (2014). Ayasofya Efsaneleri. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Aydingün, Ş., Haldun Aydingün, Hakan Öviz (2011). “Küçükçekmece Lake Basin Antique Harbors.” Ed. Sabine Ladstätter. Byzas 19: Harbors and Harbor Cities in the Eastern Mediterranean. İstanbul: Ege Yayınları, 437-444.
- Aydingün, Şengül (2017). “Bathonea İsmi Üzerine Veriler ve Yorumlar.” Ed. Şengül Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 69-75.
- Aydingün, Şengül (2017). “Nehir-Göl-Deniz Birleşiminde Bir Kazı Yeri (İlk Beş Yıllık Çalışma).” Ed. Şengül Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1-13.
- Balmelle, Catherine, Michele Lemee, Richard Prudhomme vd (2002). Le Decor Geometrique De La Mosaique Romaine II. Paris. Picard Editeur.
- Belli, Oktay (2004). “Urartu Krallığı’nın Tarihsel Gelişimi.” Ed. Filiz Özdem. Urartu: Savaş ve Estetik. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 45-75.
- Colledge, Malcolm (1997). Roma Sanatını Tanıyalım (Çev. S. Turunç). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Cormack, Robin (2000). Byzantine Art. New York: Oxford University Press.
- Coşkun, Aytaç (2004). Salamis Antik Kenti Roma Hamamı. Yüksek Lisans yeterlik tezi, Ankara Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çambel, Halet, Robert Braidwood, Mehmet Özdoğan (1982). “Çayönü Kazısı 1981 Yılı Çalışmaları.” IV. Kazı Sonuçları Toplantısı. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 9-24.
- Demiriz, Yıldız (2002). Örgülü Bizans Döşeme Mozaikleri. İstanbul: Yorum ve Sanat Yayıncılık.

- Dunbabin, Katherine (1999). *Mosaics of the Greek and Roman World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eğilmez, A., Emre Kuruçayırılı, Şengül Aydıngün vd (2017).“Küçükçekmece Göl Hazası (Bathonea?) Kazıları Antik Çağ Su Temin Tünelleri.” Ed. Şengül Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 193-216.
- Ertek , Ahmet, Hakan Kaya (2017).“Küçükçekmece Gölü Havzasının Jeomorfolojik Özellikleri.” Ed. Şengül Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 95-102.
- Komnena, Anna (1996). *Alexiad - Anadolu’da ve Balkan Yarımadası’nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi’nin Tarihi - Malazgirt’in Sonrası* (Çev. B. Umar). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kortanoğlu, Müge (2020). “Anadolu’da Neolitik Dönem Terrazzo Tabanlı Yapılar.” Ed. Barış Gür, Semra Dalkılıç. *Anadolu Prehistoryasına Adanmış Bir Yaşam: Jak Yakar’a Armağan*. İstanbul: Bilgin Kültür Yayınları, 323-332.
- Krautheimer, Richard (1986). *Early Christian and Byzantine Architecture*. London: Yale University Press.
- Ling, Roger (1998). *Ancient Mosaics*. London: Princeton University Press.
- Ogan, Aziz, Vladimir Miroğlu (1955). *Kariye Camii Eski Hora Manastırı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Özdoğan, Mehmet (1987). “Yarımburgaz Mağarası 1986 Yılı Kazı Çalışmaları.” V. Araştırma Sonuçları Toplantısı II. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 323-3462.
- Sayar, Mustafa Hamdi (2017). “Geç Antik Çağ’da İstanbul’un Batısındaki Arazinin Tarihi Coğrafyası.” Ed. Şengül Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 111-118.
- Seçkinöz, Mine (1986). *Resim II Süsleme Resmi ve Süsleme Sanatları Tarihi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Sözen, Metin, Uğur Tanyeli (1999). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Strabon (1962). *Geographica* (Ed. W. Aly). Bonn.
- Tansuğ, Sezer (1999). *Resim Sanatının Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tekin, Halil (2015). *Eski Anadolu Madenciliği: Arkeolojik Verilerin Işığı Altında Başlangıcından Demir Çağı’na Kadar*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları
- Üstüner, Ali Cengiz (2002). *Mozaik Sanatı*. İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Vitruvius, Marcus (1990). *Mimarlık Üzerine On Kitap* (Çev. S. Güven). İstanbul: Şevket Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

Yeşilirmak, Asuman Yarkın (2017). “Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazıları 2012-2015 Mimari Belgeleme / Röleve Çalışmaları.” Ed. Şengül Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 143-166.

Yılmaz, Nilay (1992). İkonalar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Waelkens, Marc (2008). Sagalassos-Jaarboek 2008: Het Kristallen Jubileum Van Twintig Jaar Opgravingen. Leuven: Peeters.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Adıbelli, Işık (2020). “Tarsus Roma Hamamı Geç Antik Opus Sectile Döşemesi.” Journal of Mosaic Research, (13), 51-71.

Angı, Serkan (2015). “Ayasofya’nın Yapımında Kullanılan Doğal Taşlar ve Günümüzdeki Korunmuşluk Durumları.” Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi, (14), 43-57.

Angı, Serkan (2020). “İstanbul Tarihi Yarımada’daki Antik Yapılarda Ve Anıtlarda Kullanılan Doğal Taşların Özellikleri ve Korunmuşluk Durumları.” Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi, (6), 31-41.

Arsebük, Güven (1996). “Trakya’da Eski Bir Yerleşim Yeri: Yarımburgaz Mağarası Alt Paleolitik Çağ Bulguları.” Anadolu Araştırmaları, (14), 1-50.

Aydıngün, Şengül (2007). “A New Prehistoric Settlement near Küçükçekmece Lake in Istanbul; Avcılar-Firuzköy.” Boletín de la Asociación Española de Orientalistas, (43): 11-23.

Aydıngün, Şengül (2018). “Arkeolojik Verilerle Avcılar’ın Yüz Binlerce Yıl Öncesine Uzanan Geçmişi”. (Ed.) Şengül Aydıngün, Yusuf Benli, Ayberk Enez. Bütün Yollar Avcılar’dan Geçer. İstanbul: Alev Yayınları: 263-314.

Beykan, Müren (2004). Prokonnesos’da Bulunan İon Sütun Başlıkları Yerel Mermer Ocaklarında Biçimlendirilmesi ve İhracatı. Doktora yeterlik tezi, İstanbul Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bilir, Güzin (2020). “Anıtsal Yapılardaki Mezar Anlayışı: Heroondan Martyrium.” Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(39), 607-649.

Braidwood, R., Halet Çambel (1983). “Çayönü”. Arkeoloji ve Sanat, 17(18): 3-8.

Chatzidakis, Nano (2016). “Konstantinopolis’in İkonaları”. Ed. Annie Pralong. Bizans Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar. İstanbul: Kitap Yayınevi, 219-238.

Çelik, M., Murat Sert (2021). “Afyon Menekşe Mermerinin (İscehisar-Afyonkarahisar) Roma Döneminden Günümüze Önemi, Karakterizasyonu, Tuz Kristalleşmesi ve Donma-Çözülme Testleriyle Dayanıklılığının Değerlendirilmesi”. Politeknik Dergisi, 24(3): 785-796.

- D'andria, Francesco (2020). "Phrygia Hiearapolisi. Türkiye'de İtalyan Arkeoloji Araştırmalarının Altmış Yılı." *Lycus Dergisi*, (1), 99-119.
- Ekincioğlu, G., Zeynel Başıbüyük, Alper Gölbaş vd (2018). "Geçmişten Günümüze Doğaltaş Mozaik Sanatı ve Geleceğe Aktarılması". *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 3(4): 5.
- Evcim, S., Gökçen Öztaşkın (2019). "Early Byzantine Churches In Olympos". *Arkeoloji ve Sanat*, (161): 129-162.
- Duman, Bahadır (2019). "Tripolis 2017 Kazı ve Restorasyon Çalışmaları". (Ed.) Adil Özme. 40. Kazı, Sonuçları Toplantısı. Çanakkale: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: 325-344.
- Genç, Adem (1994). "Bizans ve Roma'da Mozaik Sanatı." *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 8(9), 87-93.
- Grabar, Andre (1949). "Christian Architecture, East & West." *Archaeology*, 2(2), 95-104.
- Guidobaldi, Guiglia (2009). "The Marble Floor Decoration in Constantinople: Prolegomenato a Corpus". (Ed.) Mustafa Şahin. XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu. İstanbul: Ege Yayınları: 414-436. Güngördü, Sedat (2019). "İznik / Nikaia Koimesis Tes Theotokos Kilisesi Mozaikleri." *International Journal of Social Inquiry*, 12(2), 589-613.
- Hoşgören, Mehmet Yıldız (1994). "Türkiye'nin Gölleri." *Türk Coğrafya Dergisi*, (29), 19-51.
- Işın, Ekrem (1998). "Bizans Yok Demekle Bizans Yok Olmaz – Prof. Dr. Semavi Eyice ile Bizans Sanatı Üzerine." *Sanat Dünyamız*, (69/70), 94-114.
- Jimenez, Luz Neira (2020). "On the Representation of Ganymede in the Roman Mosaic of the Loves of Zeus from Astigi (Baetica)." *Journal of Mosaic Research*, (13), 139-148.
- Kadioğlu, Musa (1997). "Ankyra - Ulus Opus Sectileleri." *Türk Arkeoloji Dergisi*, (31), 351-382.
- Kadioğlu, Musa (1999). "Der Opus Sectile-Bodenaus dem Gerontikon-Bouleuterion von Nysa ad Maeandrum." *Asia Minor Studien*, (34), 175-188.
- Kadioğlu, Musa (2000). "Menderes Nysası Bouleuterion-Gerontikon'un Orkestra Opus Sectile Döşemesi." *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, (71), 9-16.
- Kadioğlu, Musa (2005). "Die Opus Sectile-Wandverkleidung der Latrine in Magnesia am Maander." *Istanbul Mitteilungen*, (55), 305-332.
- Kaplan, Z., Başak İpekoğlu, Hasan Böke (2017). "Roma Dönemi Döşeme Mozaiklerinin Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri". (Ed.) Zeynep Ahunbay. Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu. Trabzon: Maya Basın: 237-245.

- Kaya, Fatih Hakan (2018). “Roma Döneminde Anadolu Kökenli Korinth Başlıklarının Yayılım Alanı: Sanat ve Sanatçının Devinimi.” İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi, (4), 6-32.
- Key, F., Filiz İnanan (2020). “İsa’nın Mabede Takdimi Sahnesinin Görsel Anlatım Biçimleri Üzerine Bir Değerlendirme”. Journal of Mosaic Research, (13): 149-169.
- Kudde, E., Zeynep Ahunbay (2016). “İstanbul İmrahor İlyas Bey Camii-Studios Bazilikası Orta Bizans Dönemi Opus Sectile Döşemesinin Belgelenmesi ve Korunması İçin Öneriler”. Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi, (17): 36-61.
- Küçük, Celaledin (2012). “Mersin Kız Kalesi’nde Bulunan Kilise Taban Mozaiklerinin Restorasyonu.” Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi, (9), 19-28.
- Laurea, Tesidi (2018). Opus Sectile Pavimentale e Percorsi Simbolici Negli Edifici Sacri Tra XI e XII Secolo. Le Chiesedi Venezia, L’abbaziadi Montecassinoe i Cosmati. Yüksek Lisans yeterlik tezi, Università Ca’ Foscari Venezia. Venedik.
- Ogan, A., Arif Müfid Mansel (1942). “Rhegion-Küçükçekmece Hafriyatı: 1940-1941 Çalışmalarına Ait İlk Rapor”. Belleten, 6(21-22): 1-18.
- Orcasberro, Sophie (1998). “Mozağin Kısa Bir Tarihi.” Sanat Dünyamız,(69/70), 149-155.
- Ousterhout, Robert (1992). “Originality Architecture: The Case of Nea Moni.” Journal of the Society of Architectural Historians, 51(1), 48-60.
- Ön, S., Namık Çağatay, Mehmet Sakıncı (2012). “Küçükçekmece Lagünü’nde (İstanbul) “Küçük Buzul Çağı” ve “Orta Çağ Ilık Dönemi” Çökel Kayıtları”. İTÜDERGİSİ/d, 10(4): 131-140.
- Özgümüş, F., Emine Yavuz (2020). “Trabzon’daki Öteki Roma İmparatorluğu Sanatı Panagia Chrysokephalos Kilisesi (Ortahisar Camii) Restorasyon Çalışması”. Restorasyon Yıllığı, (21): 42-67.
- Özüdoğru, Şükrü (2018). “Geç Antikçağ’da Kibyra.” Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi, 6(13), 13-64.
- Özügül, Ayşın (1996). Antik Döşeme Mozaiklerinde Bordür Motifleri. Yüksek Lisans yeterlik tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özyıldırım, M., Yavuz Yeğin (2017). “Olba Manastırı Kuzey Kilisesi’nden (Diakonikon) Bizans Dönemi Opus Sectile Taban Döşemesi”. Seleucia, (7): 47-68.
- Patacı, S., Ali Kazım Öz, Ergün Laflı (2012). “Paphlagonia Hadrianapolis’i Mozaik Buluntuları: Ön Değerlendirmeler”. Journal of Mosaic Research, (5): 163-172.

- Patacı, Sami (2012). Paphlagonia Hadrianopolis'i Mozaik ve Fresko Buluntuları. Doktora yeterlik tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ricci, Alessandra (2012). "Kent Arkeolojisi, İstanbul: Küçükyalı Arkeopark'ı." Arkeoloji ve Sanat, (139), 202-216.
- Sabır, Sibel (2004). Kuzey Kıbrıs'taki Geç Roma-Erken Bizans Yer Mozaikleri. Yüksek Lisans yeterlik tezi, Ege Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sayar, Mustafa Hamdi (2015). "Ziegelstempel von den Ausgrabungen am Nordwestufer des Lagunensees Küçükçekmece." Inscriptions in Byzantium and Beyond, (1), 187-194.
- Sertel, Sinan (2017). Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi Liturjik Taş Eserleri. Yüksek Lisans yeterlik tezi, Pamukkale Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Scheibelreiter, Veronika (2008). "Ephesos'un Altınları: Yamaç Ev 2 İçerisinde Bir Dionysos Mozaği Kalıntısı". (Ed.) Mustafa Şahin. IV Uluslararası Mozaik Korpusu. Bursa: Uludağ Üniversitesi Mozaik Araştırmaları Merkezi: 141-146.
- Şahin, Derya (2014). "Mozaiklerin Gelişim Hikâyesi." Aktüel Arkeoloji, (39), 22-27.
- Şahin, Mehmet (2010). "Mozaik Sanatı Antakya ve Zeugma Mozaiklerinin Resim Analizi." Yüksek Lisans yeterlik tezi, Anadolu Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Şener, Kübra (2020). Smintheion Mozaikleri. Yüksek Lisans yeterlik tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Şimşek, Celal, Fahriye Bayram (2014). "Merkezi Kilise ve Çevresindeki Yapı Kalıntıları." Ed. Celal Şimşek. 10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları). İstanbul: Ege Yayınları, 284-301.
- Tekin, Oğuz (2017). "Bathonea. A Site That Never Existed." Anadolu Araştırmaları, (20), 105-114.
- Turan, Ö., Hasan Demirel, Aksel Özdemir (2017). İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) II. Alan İskeletlerinin Adli Antropolojik Değerlendirilmesi. Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi, (57): 16-21.
- Vasiliev, Alexander (1998). "Halife II. Yezid'in İkonakırıcı Fermanı – MS 721 (Çev. Ö. Arıkan)." Sanat Dünyamız, (69/70), 243-265.
- Yaşar, Ali, Bilal Söğüt (2019). "Stratonikeia Gymnasion Propylon Kilisesi Opus Sectile Zemin Döşemesindeki Bozulmalar ve Malzeme Özellikleri." Ed. Aydın Erön, Emre Erdan. Doğudan Batıya 70. Yaşında Serap Yaylalı'ya Sunulan Yazılar. Ankara: Bilgin Kültür Sanat, 49-64.

- Yılmaz, Lale (2016). “Kariye’de Yolculuk-Müjde-Mucize.” Kesit Akademi Dergisi, (4), 227-235.
- Young, Rodney (1957). “Gordion 1956: Preliminary Report.” American Journal of Archaeology, 61(4), 319-331.
- Weitzmann, Kurt (1977). “The Late Roman World.” The Metropolitan Museum of Art Bulletin, 35(2), 2-96.
- Wesgate, Ruth (1997). “Greek Mosaics in Their Architectural and Socai Context.” Bulletin of the Institute of Classical Studies, 42(1), 93-115.

3. Elektronik Kaynaklar

- https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/mosaicglossa.pdf - 18.05.2022 / 18.00
- <https://arkeofili.com/dunyada-bilinen-en-eski-mozaik-yozgatta-bulunmus-olabilir/> - 18.05.2022 / 18.11
- <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/dunya-uygarlik-tarihine-isik-tutan-hoyuk-cayonu/0> - 18.05.2022 / 18.14
- <https://www.penn.museum/sites/expedition/early-mosaics-at-gordion/> - 18.05.2022 / 18.16
- <https://rffreed.wordpress.com/2009/07/30/tough-life/olythus-mosaic/> - 18.05.2022 / 18.21
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Deer_hunt_mosaic_from_Pella.jpg - 18.05.2022 / 18.24
- https://app.antiquitiesinc.com/items/view/2278/Ancient_Roman_Zeus_and_Ganyede_Mosaic.html - 18.05.2022 / 18.32
- http://www.coinsofromanegypt.org/html/library/mosaics/port_mosaic.html - 18.05.2022 / 18.39
- <https://ancient-greece.org/museum/delos.html> - 18.05.2022 / 18.45
- <https://www.worldhistory.org/image/12746/cave-canem-dog-mosaic/> - 18.05.2022 / 18.55
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Domus_di_Amore_e_Psiche_Ostia_Antica_2006-09-08_n4.jpg - 18.05.2022 / 19.30
- <https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/bir-kent/antakya-mozaikleri> - 18.05.2022 / 19.54
- <https://roma-nonpertutti.com/en/article/268/church-of-santa-pudenziana-an-encounter-with-the-art-of-late-antiquity#main-image-4> - 18.05.2022 / 21.00

https://tr.wikipedia.org/wiki/San_Vitale_Kilisesi#/media/Dosya:Meister_von_San_Vitale_in_Ravenna_003.jpg - 18.05.2022 / 21.06

https://tr.wikipedia.org/wiki/San_Vitale_Kilisesi#/media/Dosya:Meister_von_San_Vitale_in_Ravenna_006.jpg - 18.05.2022 / 21.10

<https://arkeopolis.com/ayasofya-muzesinde-bulunan-bes-mozaik/> - 18.05.2022 / 21.20

<https://www.europeanheritageawards.eu/winners/collaborative-conservation-apse-mosaic-transfiguration-basilica-st-catherines-monastery/> - 18.05.2022 / 21.45

<http://www.sanattarihiplatformu.com/ikonoklast-donem-ve-hagia-eirene-aya-irini-nin-kutsal-haci346.html> - 18.05.2022 / 22.30

https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Christ_Pantocrator_Daphni_Monastery.jpg - 18.05.2022 / 23.30

<https://www.smarttravelapp.com/poi/8859/Daphni-Monastery-.html> - 19.05.2022 / 21.00

https://www.wikiwand.com/tr/Fenari_İsa_Camii - 19.05.2022 / 21.23

KATALOG

Katalog No: 01

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1541-1542

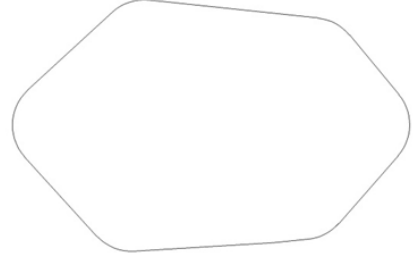
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 14 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

5 cm

Katalog No: 02

Kasa No: 198/20

Fotoğraf No: 1468-1469

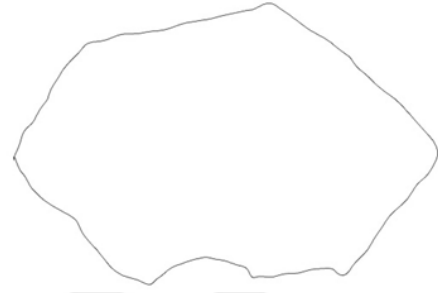
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 16 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2020

Katalog No: 03

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1565-1566

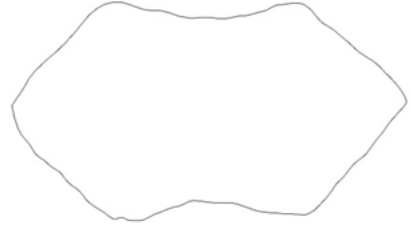
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 17 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: -

Katalog No: 04

Kasa No: 380/13

Fotoğraf No: 1589-1590

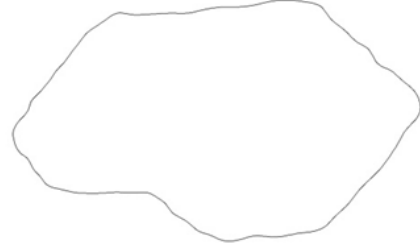
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 17 cm - Kalınlık: 3,5
cm

Bulanma Yılı: 2013

Katalog No: 05

Kasa No: 449/13

Fotoğraf No: 1637-1638

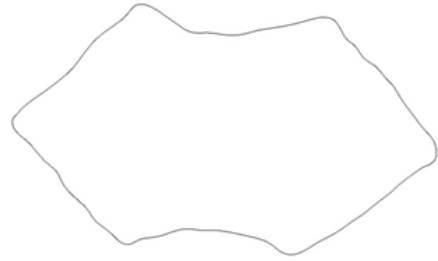
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 17 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: 2013

Katalog No: 06

Kasa No: 595/13

Fotoğraf No: 16482-1683

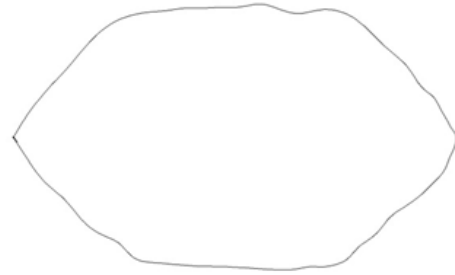
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 15 cm - Kalınlık: 2,5
cm

Bulanma Yılı: 2013

Katalog No: 07

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1449-1450

Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 13 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

Katalog No: 08

Kasa No: 241/12

Fotoğraf No: 2095-2096

Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 19 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: 2012

Katalog No: 09

Kasa No: 392/13

Fotoğraf No: 1691-1692

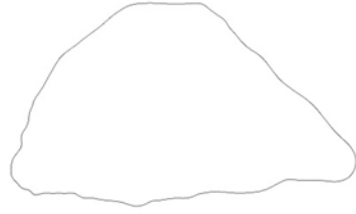
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 12,5 cm - Kalınlık: 2,5
cm

Bulanma Yılı: 2013

5 cm

Katalog No: 10

Kasa No: 22/12

Fotoğraf No: 2014-2015

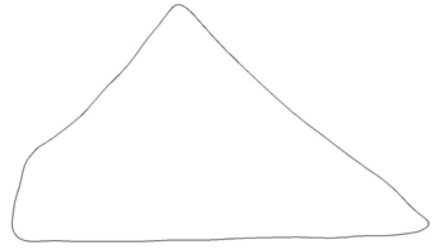
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 10 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 11

Kasa No: 87-20

Fotoğraf No: 1444-1445

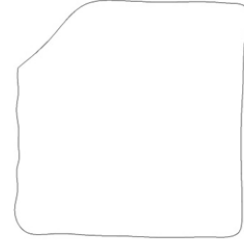
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 14 cm - Kalınlık: 2,5
cm

Bulanma Yılı: 2020

Katalog No: 12

Kasa No: 204/21

Fotoğraf No: 1447-1448

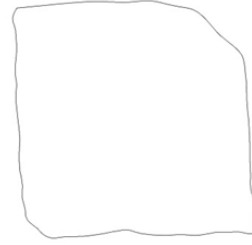
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 10 cm - Kalınlık: 2,5
cm

Bulanma Yılı: 2021

5 cm

Katalog No: 13

Kasa No: 192/20

Fotoğraf No: 1453-1454

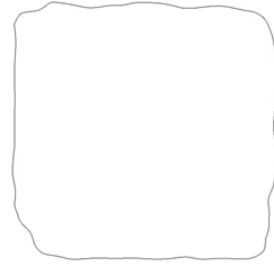
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: 2020

5 cm

Katalog No: 14

Kasa No: 125/15

Fotoğraf No: 1610-1611

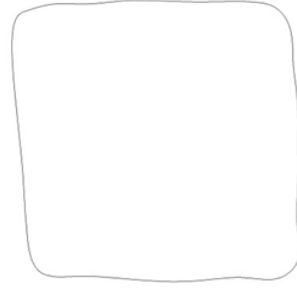
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 8,5 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2015

5 cm

Katalog No: 15

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1631-1632

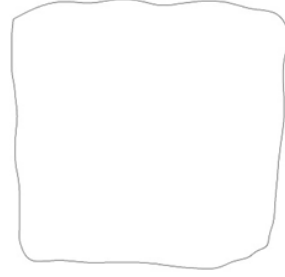
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 7,5 cm - Kalınlık: 3,5
cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

Katalog No: 16

Kasa No: 690/13

Fotoğraf No: 1675-1676

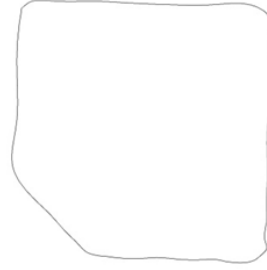
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 15,5 cm - Kalınlık: 3
cm

Bulanma Yılı: 2013

Katalog No: 17

Kasa No: 20/21

Fotoğraf No: 1419-1420

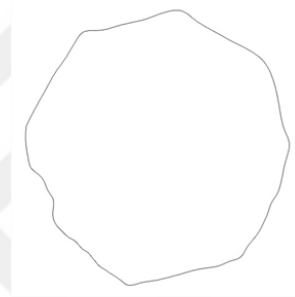
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 15 cm - Kalınlık: 2.5
cm

Bulanma Yılı: 2021

5 cm

5 cm

Katalog No: 18

Kasa No: 194/21

Fotoğraf No: 1425-1426

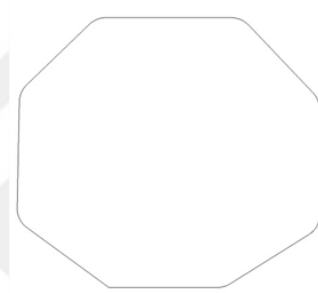
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 13,5 cm - Kalınlık: 2
cm

Bulanma Yılı: 2021

Katalog No: 19

Kasa No: 145/21

Fotoğraf No: 1435-1436

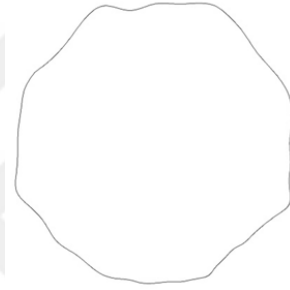
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 13 cm - Kalınlık: 2.5
cm

Bulanma Yılı: 2021

Katalog No: 20

Kasa No: 152/11

Fotoğraf No: 1562-1563

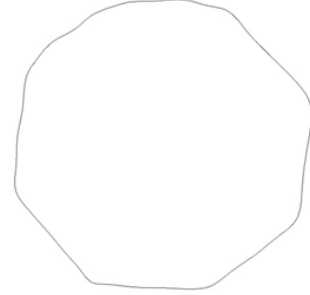
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 14,5 cm - Kalınlık: 3.5
cm

Bulanma Yılı: 2011

Katalog No: 21

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1571-1573

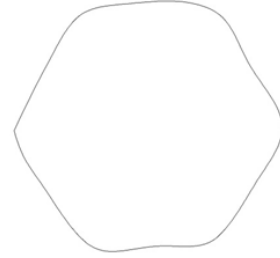
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 16 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

5 cm

Katalog No: 22

Kasa No: 736/13

Fotoğraf No: 1604-1605

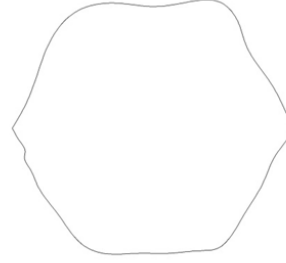
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 16 cm - Kalınlık: 2.5
cm

Bulanma Yılı: 2013

Katalog No: 23

Kasa No: 108/15

Fotoğraf No: 1739-1740

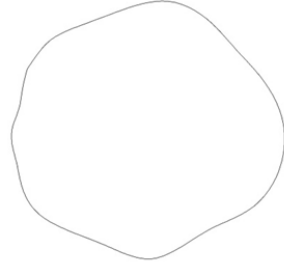
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 6,5 cm - Kalınlık: 2.5
cm

Bulanma Yılı: 2015

Katalog No: 24

Kasa No: 125/12

Fotoğraf No: 2089-2090

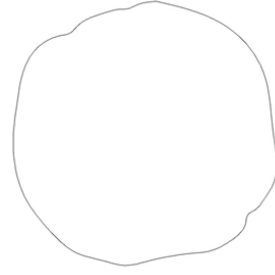
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 9,5 cm - Kalınlık: 2.5
cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 25

Kasa No: 328/12

Fotoğraf No: 2092-2093

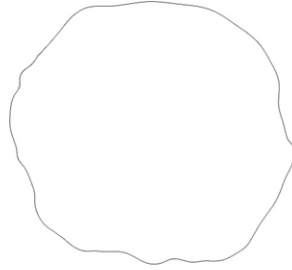
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 11 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 26

Kasa No: 49/12

Fotoğraf No: 1657-1658

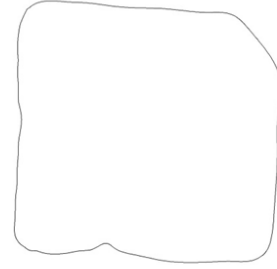
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 12 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2012

Katalog No: 27

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1946-1947

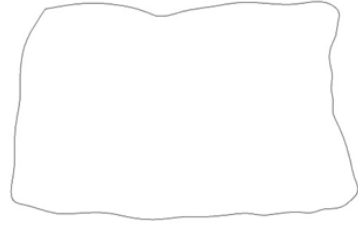
Doğal Taş Adı: Marmara Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Prokonnesos

Üretim/Ocak Yeri: Marmara Adası

Boyut: Uzunluk: 12 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

Katalog No: 28

Kasa No: 130/13

Fotoğraf No: 1538-1539

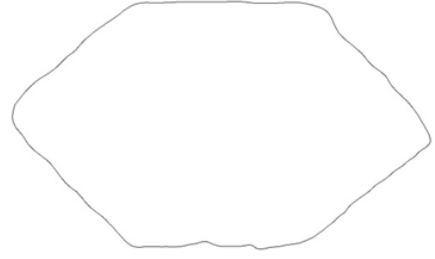
Doğal Taş Adı: Afyon Menekşe
Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor Dokimeion

Üretim/Ocak Yeri: Afyon-İscehisar

Boyut: Uzunluk: 13,5 cm - Kalınlık: 2
cm

Bulanma Yılı: 2013

5 cm

Katalog No: 29

Kasa No: 22/12

Fotoğraf No: 1688-1689

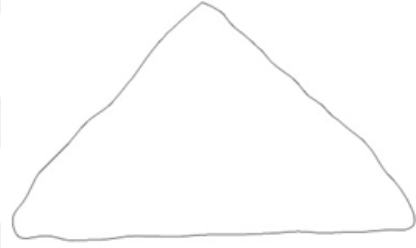
Doğal Taş Adı: Afyon Menekşe
Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor Dokimeion

Üretim/Ocak Yeri: Afyon-İscehisar

Boyut: Uzunluk: 12 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 30

Kasa No: 245-20

Fotoğraf No: 1462-1463

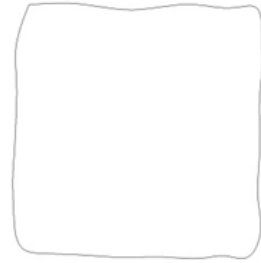
Doğal Taş Adı: Afyon Menekşe
Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor Dokimeion

Üretim/Ocak Yeri: Afyon-İscehisar

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2020

5 cm

Katalog No: 31

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1607-1608

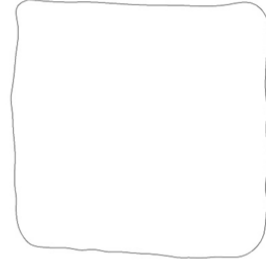
Doğal Taş Adı: Afyon Menekşe
Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor Dokimeion

Üretim/Ocak Yeri: Afyon-İscehisar

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

Katalog No: 32

Kasa No: -

Fotoğraf No: 2159-2160

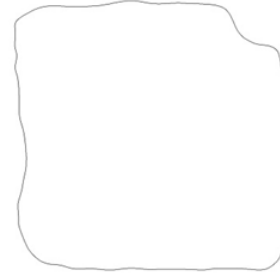
Doğal Taş Adı: Afyon Menekşe
Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor Dokimeion

Üretim/Ocak Yeri: Afyon-İscehisar

Boyut: Uzunluk: 8 cm - Kalınlık: 2.5 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

Katalog No: 33

Kasa No: 199/20

Fotoğraf No: 1413-1414

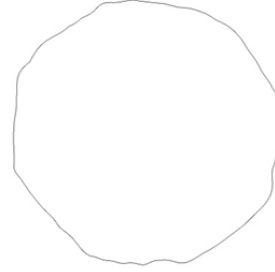
Doğal Taş Adı: Afyon Menekşe
Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor Dokimeion

Üretim/Ocak Yeri: Afyon-İscehisar

Boyut: Uzunluk: 14 cm - Kalınlık: 4 cm

Bulanma Yılı: 2020

5 cm

5 cm

Katalog No: 34

Kasa No: 177/20

Fotoğraf No: 1416-1417

Doğal Taş Adı: Afyon Menekşe
Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor Dokimeion

Üretim/Ocak Yeri: Afyon-İscehisar

Boyut: Uzunluk: 14.5 cm - Kalınlık: 3
cm

Bulanma Yılı: 2020

Katalog No: 35

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1999-2000

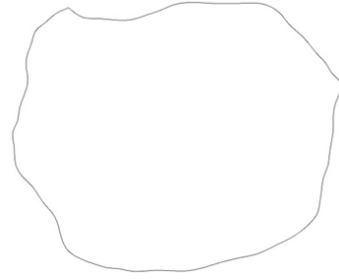
Doğal Taş Adı: Afyon Menekşe
Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor Dokimeion

Üretim/Ocak Yeri: Afyon-İscehisar

Boyut: Uzunluk: 15 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: -

Katalog No: 36

Kasa No: 129/13

Fotoğraf No: 2002-2003

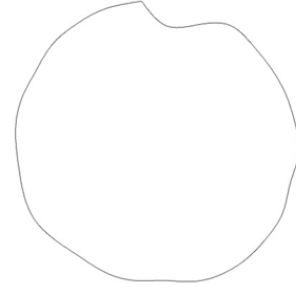
Doğal Taş Adı: Afyon Menekşe
Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor Dokimeion

Üretim/Ocak Yeri: Afyon-İscehisar

Boyut: Uzunluk: 10 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2013

5 cm

Katalog No: 37

Kasa No: 51/12

Fotoğraf No: 1990-1991

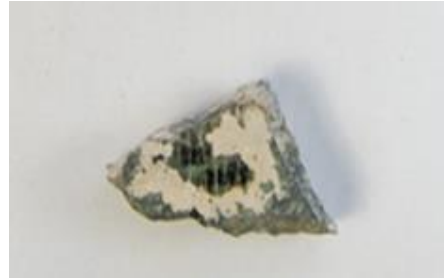
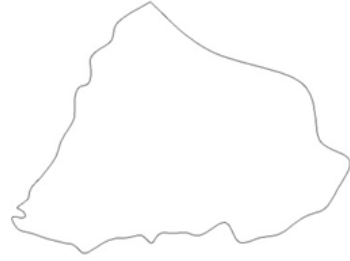
Doğal Taş Adı: Yeşil Andezit Porfir

Antik Dönem Adı: Porfido Verde Antico (Marmor Lacedaemonian)

Üretim/Ocak Yeri: Yunanistan-Mora, Lakonia, Tayteğus Dağı

Boyut: Uzunluk: 6 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2012

Katalog No: 38

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1993-1994

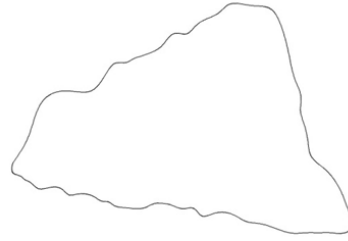
Doğal Taş Adı: Serpentin Breşi

Antik Dönem Adı: Verde Antico
(Marmor Thessalicum)

Üretim/Ocak Yeri: Yunanistan-
Teselya, Larissa, Casambala

Boyut: Uzunluk: 7 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: -

Katalog No: 39

Kasa No: -

Fotoğraf No: 2032-2033

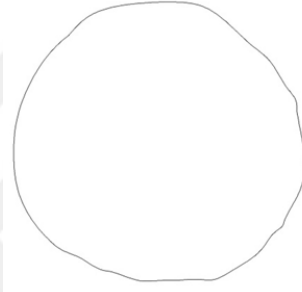
Doğal Taş Adı: İasos Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Carium/Iassense

Üretim/Ocak Yeri: Muğla-Milas,
Kıyıkışlacık

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

Katalog No: 40

Kasa No: 155/15

Fotoğraf No: 1875-1876

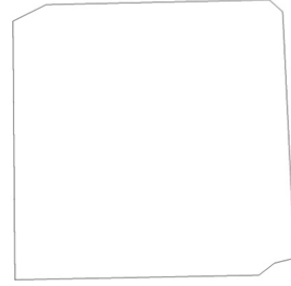
Doğal Taş Adı: İasos Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Carium/Iassense

Üretim/Ocak Yeri: Muğla-Milas,
Kıyıkışlacık

Boyut: Uzunluk: 8 cm - Kalınlık: 1,5 cm

Bulanma Yılı: 2015

5 cm

Katalog No: 41

Kasa No: 153/20

Fotoğraf No: 1438-1439

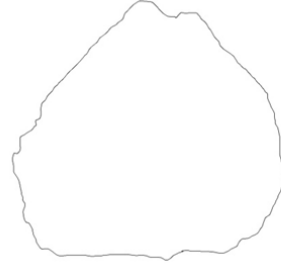
Doğal Taş Adı: İasos Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Carium/Iassense

Üretim/Ocak Yeri: Muğla-Milas,
Kıyıkışlacık

Boyut: Uzunluk: 10 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2020

5 cm

Katalog No: 42

Kasa No: 380/13

Fotoğraf No: 1646-1647

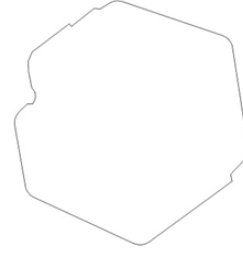
Doğal Taş Adı: İasos Mermeri

Antik Dönem Adı: Marmor
Carium/Iassense

Üretim/Ocak Yeri: Muğla-Milas,
Kıyıkışlacık

Boyut: Uzunluk: 14 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2013

5 cm

5 cm

Katalog No: 43

Kasa No: 410/13

Fotoğraf No: 1547-1548

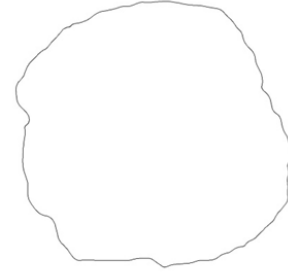
Doğal Taş Adı: Sakız Adası Kırmızı
Mermeri

Antik Dönem Adı: Chios Rosso Antico

Üretim/Ocak Yeri: Yunanistan-Sakız
Adası

Boyut: Uzunluk: 6 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2013

Katalog No: 44

Kasa No: 01/15

Fotoğraf No: 1796-1797

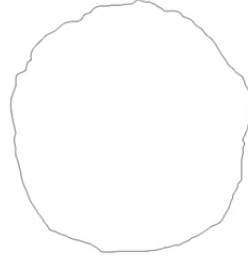
Doğal Taş Adı: Kırmızı Porfir

Antik Dönem Adı: Porfido Rosso Antico

Üretim/Ocak Yeri: Mısır-Gebel Dokhan Dağı

Boyut: Uzunluk: 8 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2015

5 cm

Katalog No: 45

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1937-1938

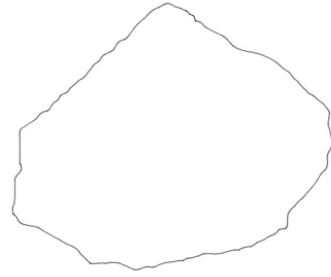
Doğal Taş Adı: Kırmızı Porfir

Antik Dönem Adı: Porfido Rosso Antico

Üretim/Ocak Yeri: Mısır-Gebel Dokhan Dağı

Boyut: Uzunluk: 5 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: -

Katalog No: 46

Kasa No: 22/12

Fotoğraf No: 1672-1673

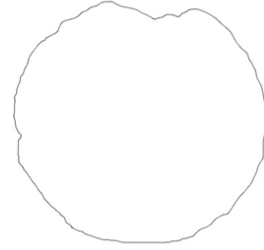
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 13 cm - Kalınlık: 2,5 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

5 cm

Katalog No: 47

Kasa No: -

Fotoğraf No: 2077-2078

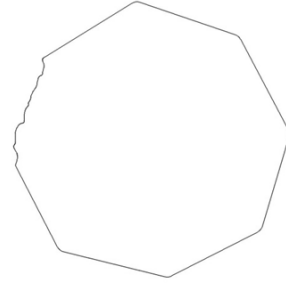
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 14 cm - Kalınlık: 2,5 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

5 cm

Katalog No: 48

Kasa No: 22/12

Fotoğraf No: 2108-2109

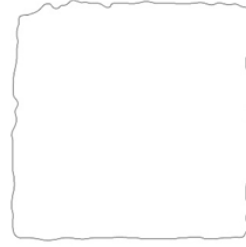
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 9,5 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 49

Kasa No: -

Fotoğraf No: 2146-2147

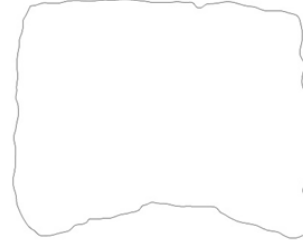
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 10 cm - Kalınlık: 4,5 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

Katalog No: 50

Kasa No: -

Fotoğraf No: 2144-2145

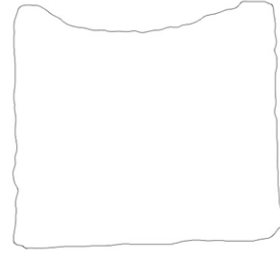
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 4,5 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

Katalog No: 51

Kasa No: -

Fotoğraf No: 2141-2143

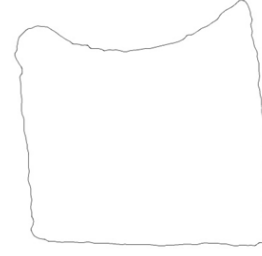
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 8,5 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

Katalog No: 52

Kasa No: 3/15

Fotoğraf No: 2132-2133

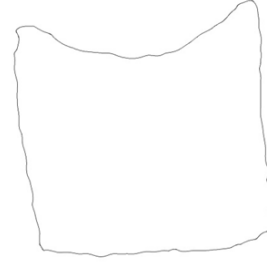
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2015

5 cm

Katalog No: 53

Kasa No: 22/12

Fotoğraf No: 2129-2130

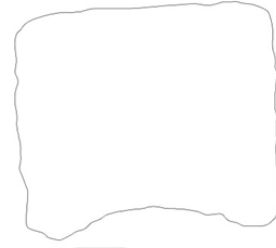
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 54

Kasa No: 22/12

Fotoğraf No: 2126-2127

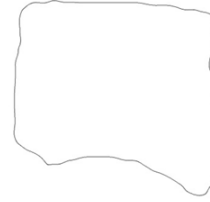
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 55

Kasa No: 22/12

Fotoğraf No: 2123-2124

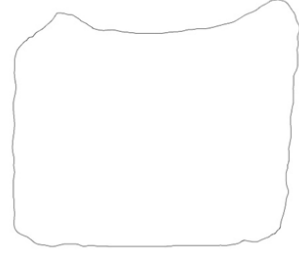
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 56

Kasa No: 49/12

Fotoğraf No: 2121-2122

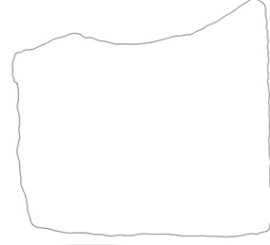
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 57

Kasa No: 22/12

Fotoğraf No: 2114-2115

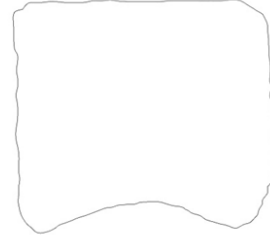
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 9,5 cm - Kalınlık: 4 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 58

Kasa No: 50/12

Fotoğraf No: 2105-2106

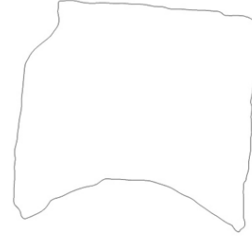
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 8,5 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: 2012

5 cm

Katalog No: 59

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1592-1293

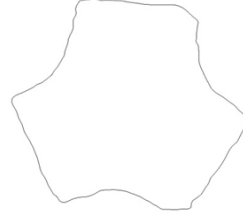
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 15 cm - Kalınlık: 3 cm

Bulanma Yılı: -

Katalog No: 60

Kasa No: -

Fotoğraf No: 1652-1653

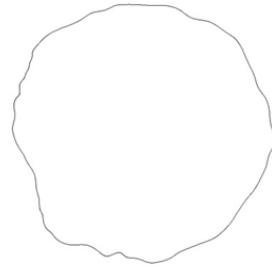
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 11 cm - Kalınlık: 1,5 cm

Bulanma Yılı: -

5 cm

Katalog No: 61

Kasa No: 522/13

Fotoğraf No: 1598-1599

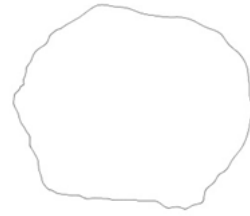
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 9 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2013

5 cm

Katalog No: 62

Kasa No: 840/13

Fotoğraf No: 1574-1575

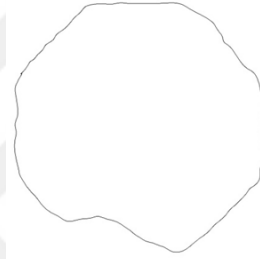
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 15 cm - Kalınlık: 2 cm

Bulanma Yılı: 2013

Katalog No: 63

Kasa No: 192/20

Fotoğraf No: 1432-1433

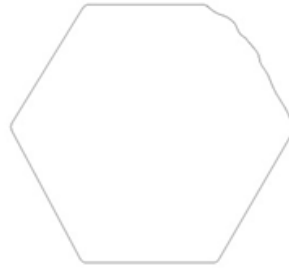
Doğal Taş Adı: Sarı Mermer

Antik Dönem Adı: Gaillo Antico

Üretim/Ocak Yeri: Tunus-Chemtou

Boyut: Uzunluk: 16,5 cm - Kalınlık: 3,5 cm

Bulanma Yılı: 2020

TABLOLAR

BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞMESİ'DE BULUNAN ZEMİN DÖŞEMEDE KULLANILAN DOĞAL TAŞLAR			
DOĞAL TAŞ ADI	ANTİK DÖNEM ADI	ÜRETİM/OCAK YERİ	RENK-DOKU
Marmara Mermeri	Marmor Proconnesion	Marmara Adası	
Afyon Menekşe Mermeri	Marmor Dokimeion	Afyon - İscehisar	
Kırmızı Porfir	Porfido Rosso Antico (Lapis-Mons Porphyrties)	Mısır - Gebel Dokhan Dağı	
Sakız Adası Kırmızı Porfiri	Chios Rosso Antico	Yunanistan - Sakız Adası	

Turuncu Rudistli Kireçtaşı	Marmor Tripontucum	Gebze - Kutluca	
İasos Mermeri	Marmor Carium	Muğla - Milas, Kıyıkışlacık	
Sarı Mermer	Giallo Antico	Tunus - Chemtou	
Serpentin Breşi	Verde Antico (Marmor Thassalicum)	Yunanistan -Teselya, Larissa	
Yeşil Andezit Porfir	Porfido Verde Antico (Marmor Lacedaemonian)	Yunanistan - Mora, Lakonia, Tayteğus Dağı	

(Tablo 1)

2020 KAZI SEZONU TESSERA İSTATİSTİKİ BİLGİLERİ (YAKLAŞIK ADET)					
Mavi	Altın Varaklı	Yeşil	Beyaz	Turkuaz	Kırmızı / Bordo
80	60	30	25	20	10

(Tablo 2)

2020 KAZI SEZONU TESSERA İSTATİSTİKİ BİLGİLERİ (YAKLAŞIK ADET)							
Mavi	Yeşil	Beyaz	Turkuaz	Altın Varaklı	Kırmızı / Bordo	Turuncu	Sarı
2525	755	2550	250	181	145	17	15

(Tablo 3)

BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞMESİ - ZEMİN DÖŞEMEDE DÜZENLENEN GEOMETRİK KOMPOZİSYONLARIN FARKLI BÖLGE VE YAPILARDAKİ BENZER ÖRNEKLERİ - 1					
EŞKENAR DÖRTGEN			BİTİŞİK/KESİŞEN SEKİZGEN	ÇAPRAZ ALTİGENLER (DAVUT YILDIZI)	DÜZGÜN SEKİZGENLER
Ankara	Ulus			X	X
Antalya	Olympos Piskoposluk Kilisesi	X		X	
	Perge Güney Hamam			X	
	Demre St. Nikolas Kilisesi	X			
Antakya	Antiocheia			X	X
Aydın	Aphrodisias Saray ve Bazilika				X
Burdur	Sagalassos Frigidarium		X		
Bursa	Orhangazi Türbesi	X			
	İznik Hagia Sophia Kilisesi	X	X		
	İznik Koimesis Kilisesi	X			

(Tablo 4)

BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞMESİ - ZEMİN DÖŞEMEDE DÜZENLENEN GEOMETRİK KOMPOZİSYONLARIN FARKLI BÖLGE VE YAPILARDAKİ BENZER ÖRNEKLERİ - 2					
EŞKENAR DÖRTGEN			BİTİŞİK/KESİŞEN SEKİZGEN	ÇAPRAZ ALTİGENLER (DAVUT YILDIZI)	DÜZGÜN SEKİZGENLER
Çanakkale	Apollon Smintheion Kutsal Alanı		X		
Denizli	Laodikeia Merkez Kilise		X		X
	Hierapolis Aziz Philippus Kilisesi	X		X	X
	Tripolis				X
İstanbul	Yakacık Bizins Kilisesi	X			
	Hebdemon (Bakırköy)		X		X
	Sarayburnu Mangana Kompleksi			X	
	Küçükyalı Kilise				X
İzmir	Ephesus Varius Hamamı			X	

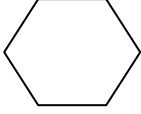
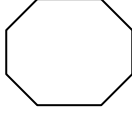
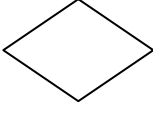
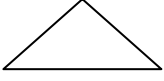
(Tablo 5)

BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞMESİ - ZEMİN DÖŞEMEDE DÜZENLENEN GEOMETRİK KOMPOZİSYONLARIN FARKLI BÖLGE VE YAPILARDAKİ BENZER ÖRNEKLERİ - 3					
EŞKENAR DÖRTGEN			BİTİŞİK/KESİŞEN SEKİZGEN	ÇAPRAZ ALTİGENLER (DAVUT YILDIZI)	DÜZGÜN SEKİZGENLER
Manisa	Sardes Hamam		X		X
Mersin	Tarsus		X		X
	Kız Kalesi Kilise		X		
	Elaiussa Sebaste Kilise		X	X	
	Korkyros Katedral			X	X
	Olba Manastırı			X	
	Kalykadnos			X	X
	Kelenderis				X
Muğla	Stratonikeia Gymnasion Propylon Kilisesi		X		
	Letoon				X
Trabzon	Sancta Sophia Kilisesi	X			
	Panagia Chrysokephalos Kilisesi			X	
Suriye	St. Simeon Stylites Kilisesi			X	

(Tablo 6)

BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞMESİ - ZEMİN DÖŞEMEDE DÜZENLENEN GEOMETRİK KOMPOZİSYONLARIN FARKLI BÖLGE VE YAPILARDAKİ BENZER ÖRNEKLERİ - 4					
EŞKENAR DÖRTGEN			BİTİŞİK/KESİŞEN SEKİZGEN	ÇAPRAZ ALTİGENLER (DAVUT YILDIZI)	DÜZGÜN SEKİZGENLER
Kıbrıs	Salamis		X		X
	Soli Bazilikası		X		
	Aziz Philon Bazilikası		X		
	Camponepetra Bazilikası				X
Yunanistan	Hosios Lukas Manastırı	X	X		
İtalya	Santa Maria Assunta Bazilikası	X	X		
	Santa Maria in Cosmedin Bazilikası	X			
	Museo del Bazilikası		X		
	San Marco Bazilikası		X		
	Montecassino Manastırı			X	
	Santi Quattro Coronati Bazilikası				X

(Tablo 7)

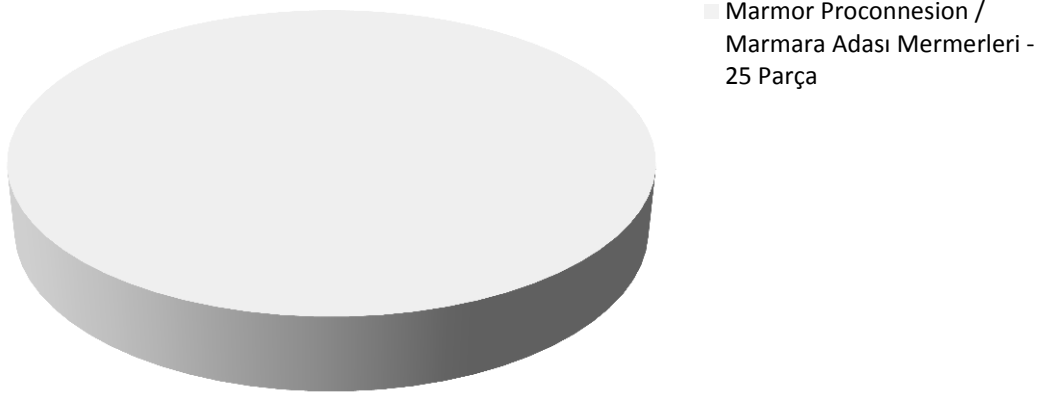
BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞMESİ - ZEMİN DÖŞEMEDE DÜZENLENEN TAŞ PLAKA BİÇİMLERİ				
				
Altıgen	Altıgen	Sekizgen	Kare	Üçgen

(Tablo 8)

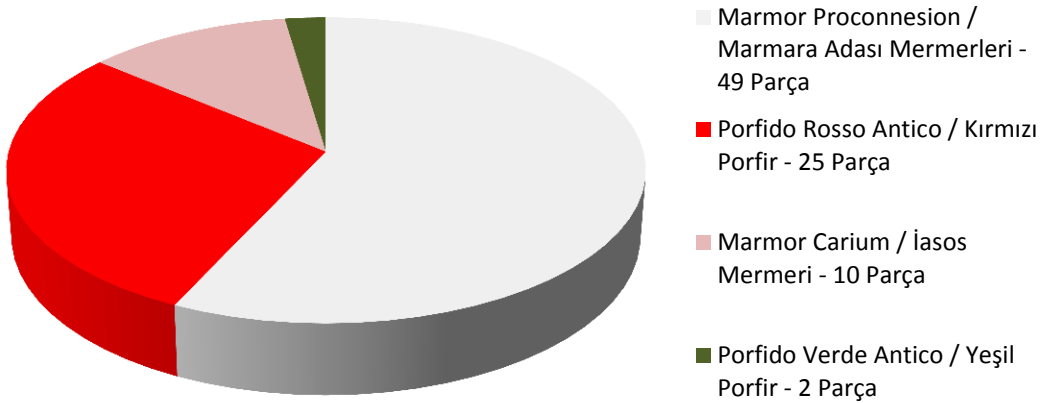
GRAFİKLER

EŞKENAR DÖRTGEN KOMPOZİSYONLAR / KARE PARÇALARIN DAĞILIMI

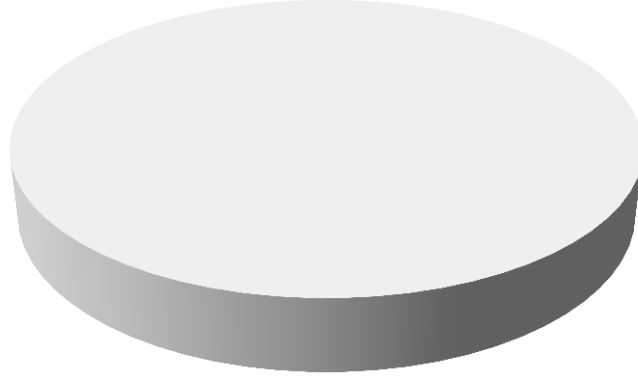
(Grafik 1)

EŞKENAR DÖRTGEN KOMPOZİSYONLAR / ÜÇGEN PARÇALARIN DAĞILIMI

(Grafik 2)

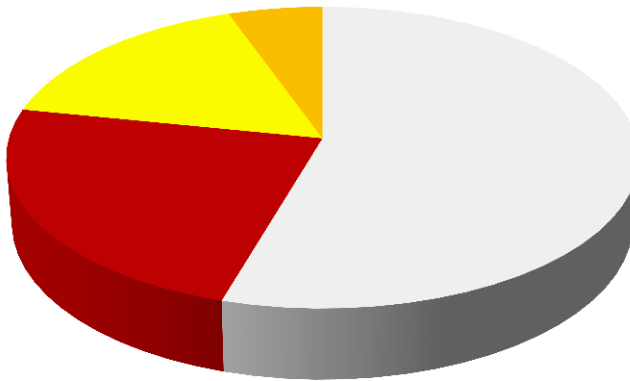
BİTİŞİK/KESİŞEN SEKİZGENLER KOMPOZİSYONU / ALTIGEN PARÇALARIN DAĞILIMI

Marmor Proconnesion /
Marmara Adası Mermerleri -
167 Parça

(Grafik 3)

BİTİŞİK/KESİŞEN SEKİZGENLER KOMPOZİSYONU / KARE PARÇALARIN DAĞILIMI

Marmor Proconnesion /
Marmara Adası Mermerleri -
30 Parça

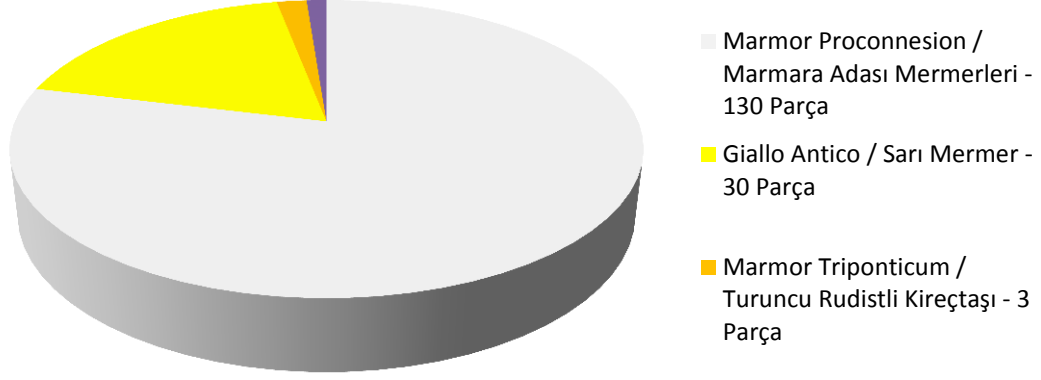
Porfido Rosso Antico / Kırmızı
Porfir - 13 Parça

Giallo Antico / Sarı Mermer - 9
Parça

Marmor Tripontucum /
Turuncu Rudistli Kireçtaşı - 3
Parça

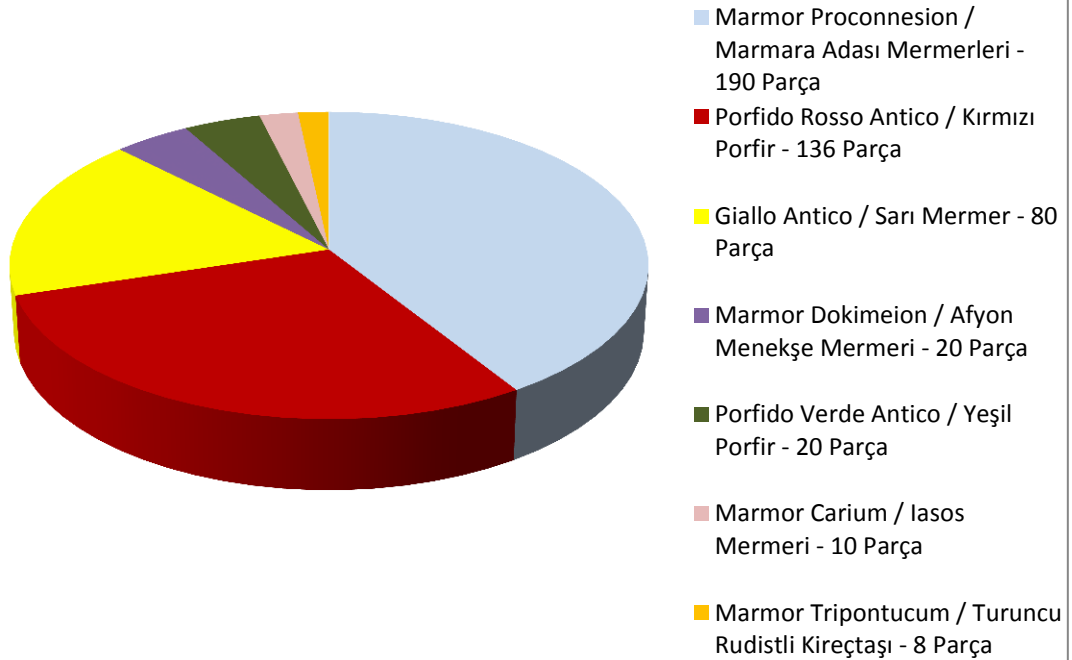
(Grafik 4)

ÇAPRAZ ALTİGENLER (DAVUT YILDIZI) KOMPOZİSYONLARI / ALTİGEN PARÇALARIN DAĞILIMI

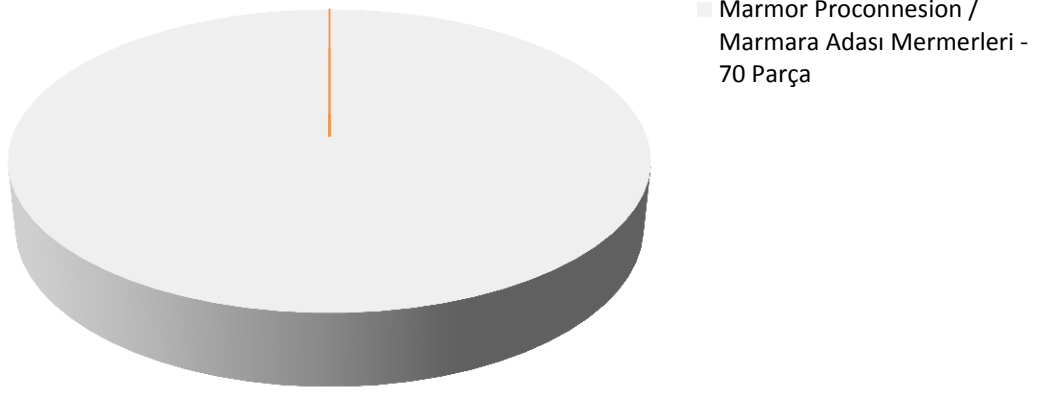
(Grafik 5)

DAVUT YILDIZI KOMPOZİSYONLARI / ÜÇGEN PARÇALARIN DAĞILIMI

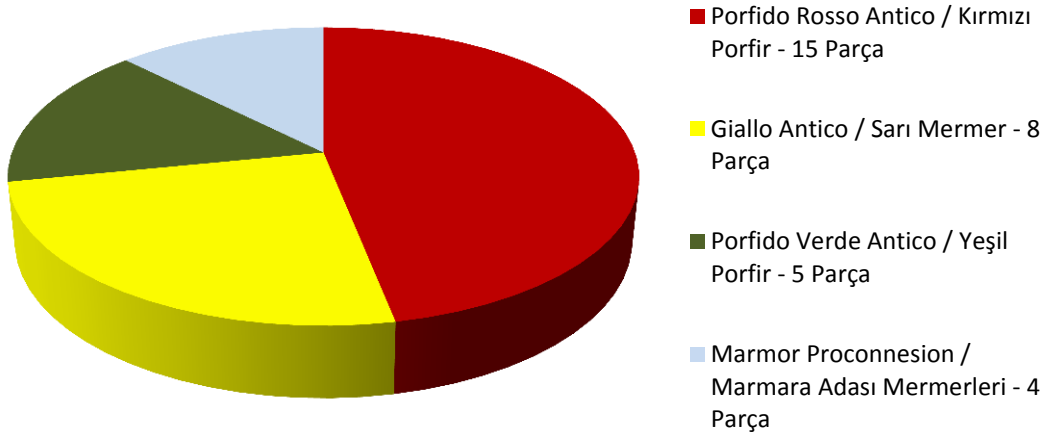
(Grafik 6)

DÜZGÜN SEKİZGENLER KOMPOZİSYONU / SEKİZGEN PARÇALARIN DAĞILIMI

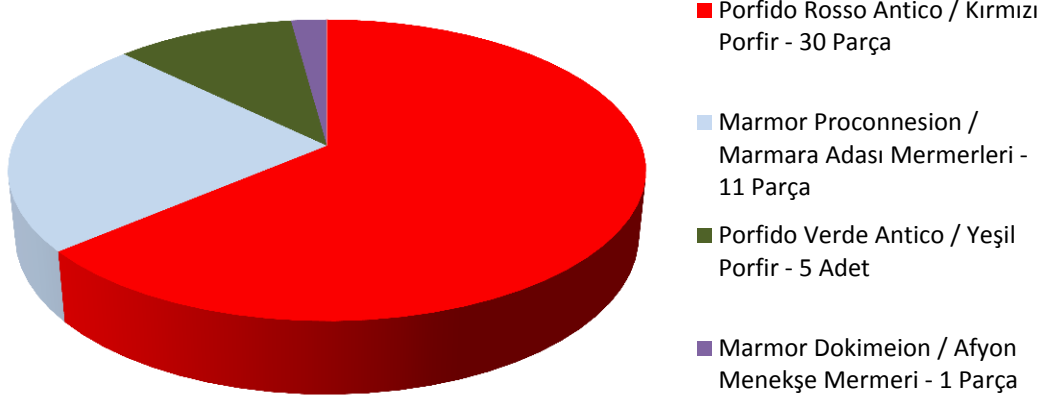
(Grafik 7)

DÜZGÜN SEKİZGENLER KOMPOZİSYONU / KARE PARÇALARIN DAĞILIMI

(Grafik 8)

DÜZGÜN SEKİZGENLER KOMPOZİSYONU / ÜÇGEN PARÇALARIN DAĞILIMI

(Grafik 9)

RESİMLER

(Resim 1)

(Resim 2)

(Resim 3)

(Resim 4)

(Resim 5)

(Resim 6)

(Resim 7)

(Resim 8)

(Resim 9)

(Resim 10)

(Resim 11)

(Resim 12)

(Resim 13)

(Resim 14)

(Resim 15)

(Resim 16)

(Resim 17)

(Resim 18)

(Resim 19)

(Resim 20)

(Resim 21)

(Resim 22)

(Resim 23)

(Resim 24)

(Resim 25)

(Resim 26)

(Resim 27)

(Resim 28)

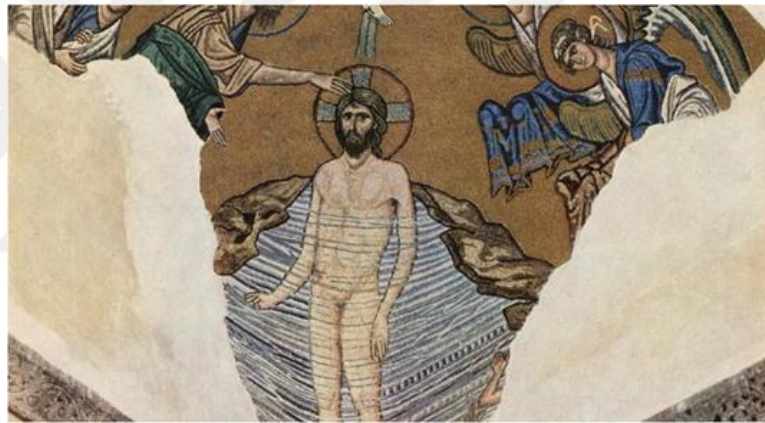
(Resim 29)

(Resim 30)

(Resim 31)

(Resim 32)

(Resim 33)

(Resim 34)

(Resim 35)

(Resim 36)

(Resim 37)

(Resim 38)

(Resim 39)

(Resim 40)

(Resim 41)

(Resim 42)

(Resim 43)

(Resim 44)

(Resim 45)

(Resim 46)

(Resim 47)

(Resim 48)

(Resim 49)

(Resim 50)

(Resim 51)

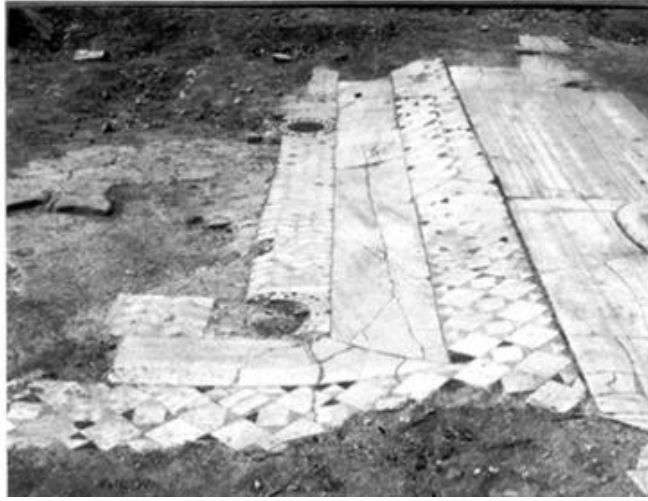
(Resim 52)

(Resim 53)

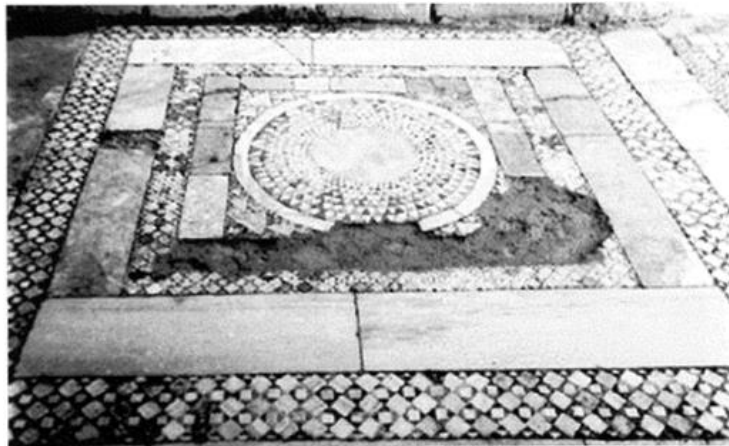
(Resim 54)

(Resim 55)

(Resim 56)

(Resim 57)

(Resim 58)

(Resim 59)

(Resim 60)

(Resim 61)

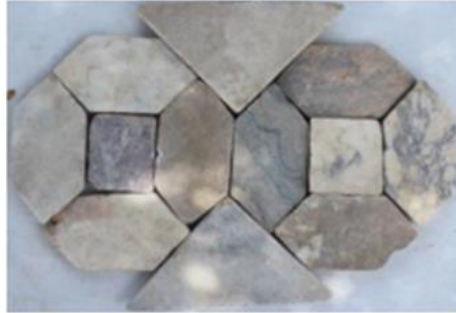
(Resim 62)

(Resim 63)

(Resim 64)

(Resim 65)

(Resim 66)

(Resim 67)

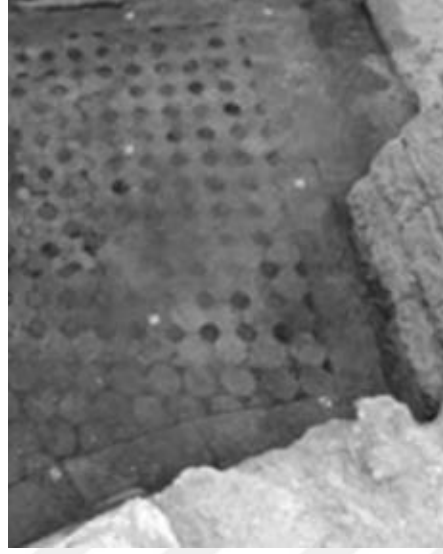
(Resim 68)

(Resim 69)

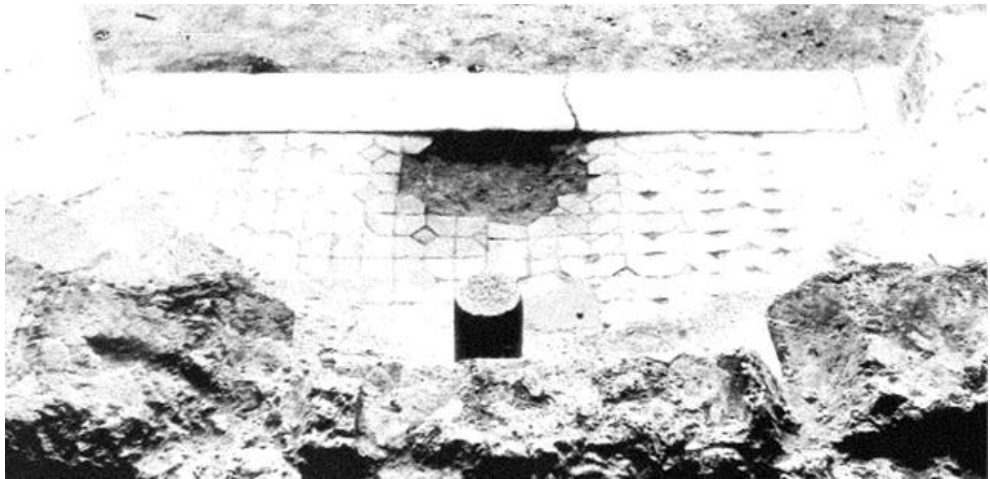
(Resim 70)

(Resim 71)

(Resim 72)

(Resim 73)

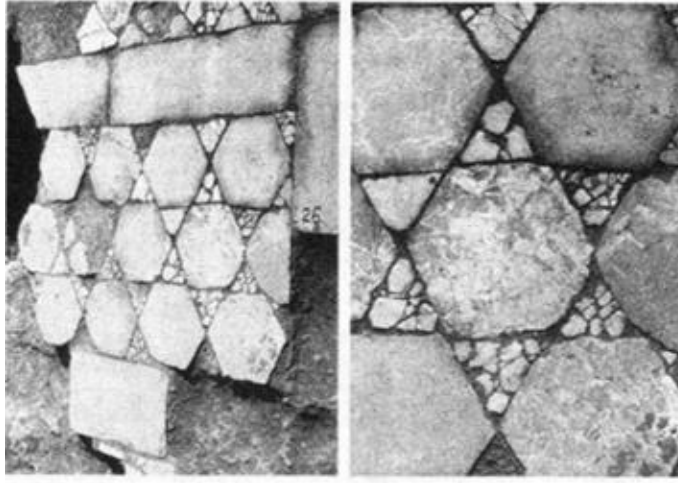
(Resim 74)

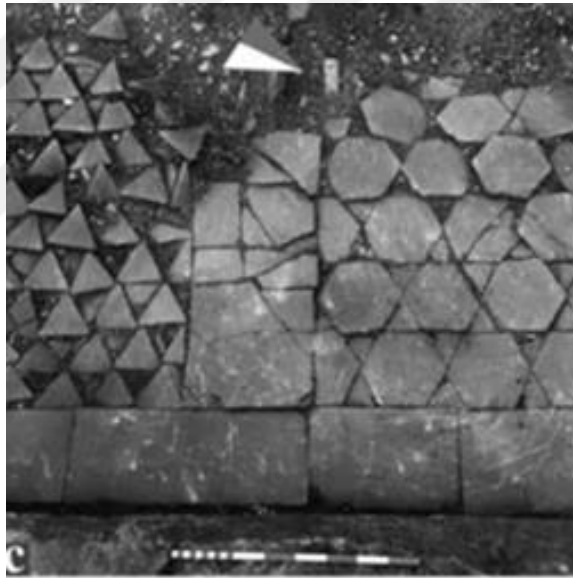
(Resim 75)

(Resim 76)

(Resim 77)

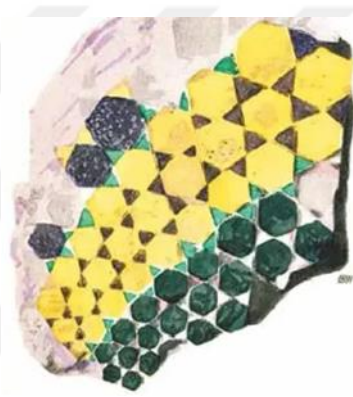
(Resim 78)

(Resim 79)

(Resim 80)

(Resim 81)

(Resim 82)

(Resim 83)

(Resim 84)

(Resim 85)

(Resim 86)

(Resim 87)

(Resim 88)

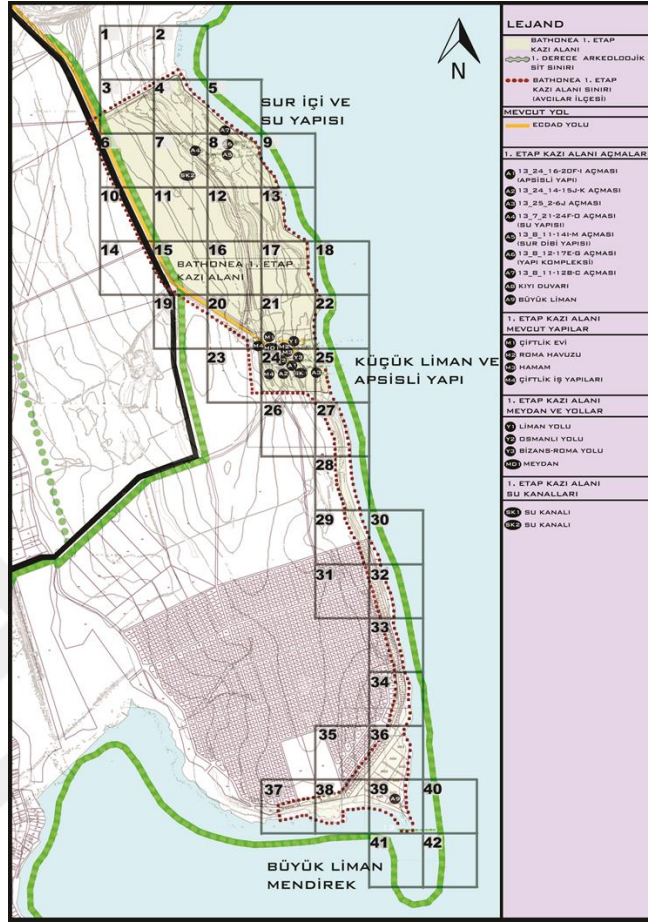

(Resim 89)

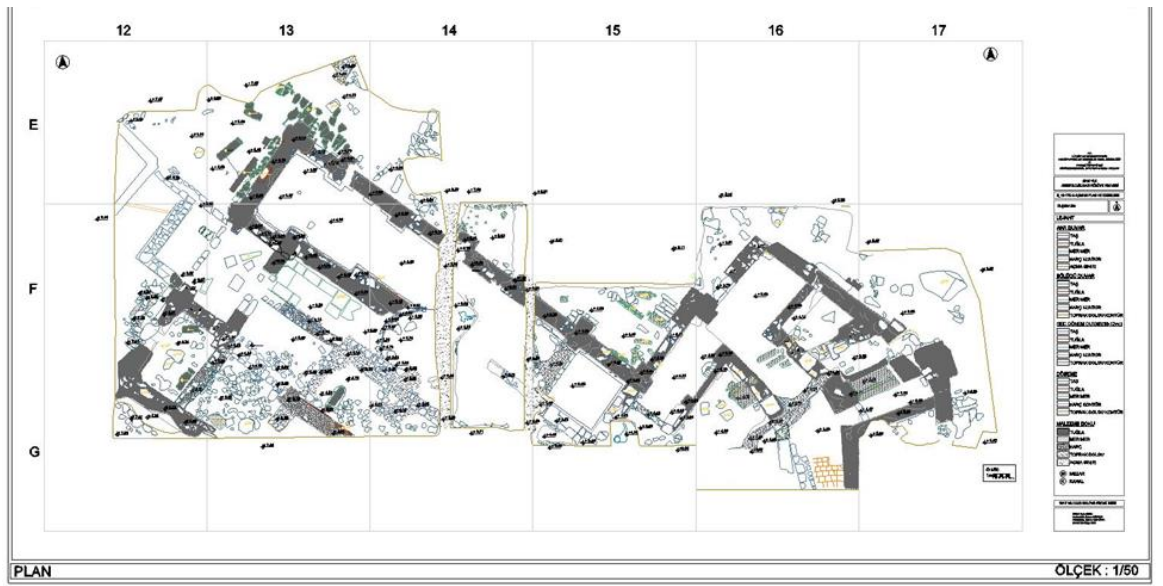

(Resim 90)

PLANLAR

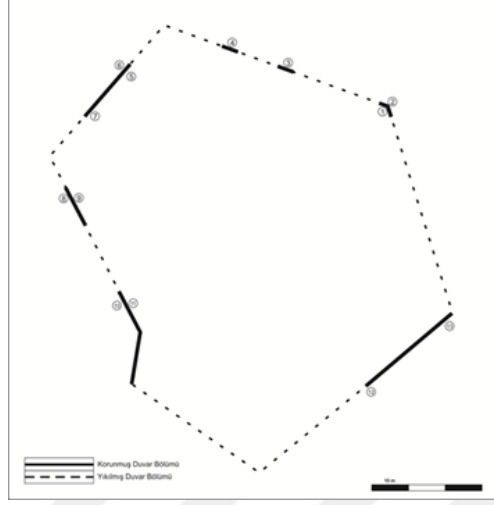

(Plan 1)

(Plan 2)

ÇİZİMLER

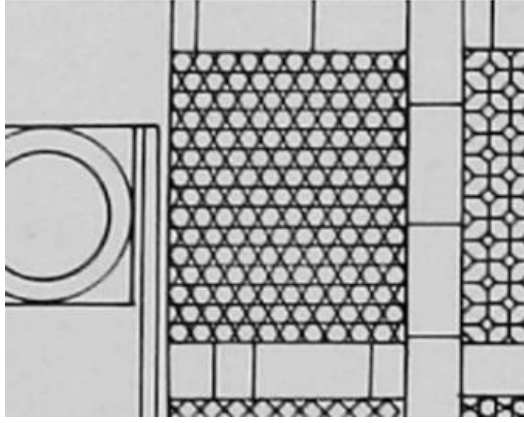
(Çizim 1)

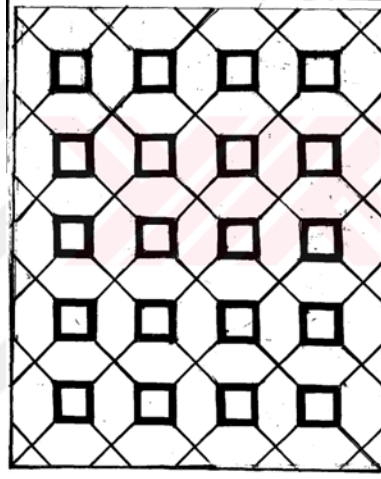
(Çizim 2)

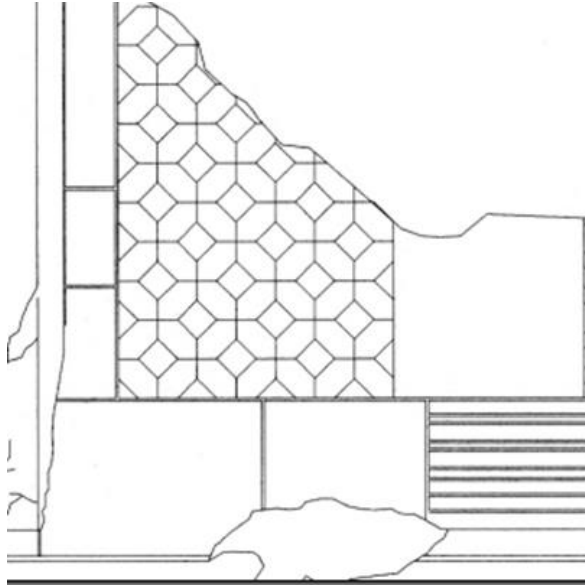
(Çizim 3)

(Çizim 4)

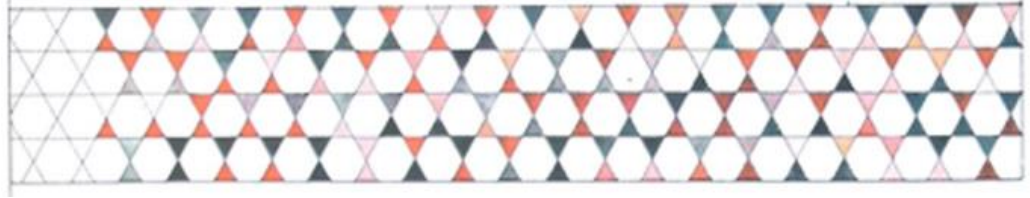
(Çizim 5)

(Çizim 6)

(Çizim 7)

(Çizim 8)

(Çizim 9)

(Çizim 10)

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul'da tamamladı. 2016 yılında Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Müzeleri" tez çalışmasını tamamlayarak mezun oldu. 2015 yılıyla birlikte Kültür Bakanlığı'na bağlı Bathonea Antik Liman Yerleşmesinde sürdürülen arkeolojik kazı çalışmaları ile depo çalışmalarında ve İstanbul Tarihöncesi Araştırmaları projesi kapsamında yüzey araştırmalarında görev almaktadır. 2018 yılı itibariyle Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. 2020 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. Ayrıca 2020 yılında Anadolu Üniversitesi'nden "Sanat Tarihi Uzmanlığı" sertifikasını kazandı. 2022 yılında ise 6. Uluslararası Türkiye Mozaik Korpusu - Mudanya Mozaik Sempozyumu'nda bildiri sundu. Yine aynı yılda Uluslararası Avcılar Kent ve Tarih Sempozyumu Bildiri Kitabı'nda makale kaleme aldı.